

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

**VUORISTO-KARABAHIN KONFLIKTI ETELÄ-KAUKASIAN TURVALLISUUS-
POLIITTISESSA TILANTEESSA JA KONFLIKTIN RATKAISUMAHDOLLISUU-
DET**

Tutkielma

Kapteeni
Janne Pukkila

EUK 65
Maasotalinja

Huhtikuu 2013

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

Kurssi Esiupseerikurssi 65	Linja Maasotalinja
Tekijä Kapteeni Janne Pukkila	
Tutkielman nimi VUORISTO-KARABAHIN KONFLIKTI ETELÄ-KAUKASIAN TURVALLISUUSPOLIITTISESSA TILANTEESSA JA KONFLIKTIN RATKAISUMAHDOLLISUUDET	
Oppiaine johon työ liittyy Strategia	Säilytyspaikka MPKK:n kurssikirjasto
Aika Huhtikuu 2013	Tekstisivuja 57
TIIVISTELMÄ <p>Etelä-Kaukasiassa sijaitseva, Azerbaidzhanin neuvostotasavaltaan kuulunut, mutta etnisesti armenialaisenemmistöinen Vuoristo-Karabahin alue sijaitsee Azerbaidzhanin tunnustetulla alueella, mutta on käytännössä Armenian hallinnassa. Vuoristo-Karabahin konflikti on niin sanottu jäänyt konflikti. Tällä tarkoitetaan konfliktia, jossa ei käydä aktiivisia taisteluja, mutta jonka pohjalla olevat ristiriidat ovat edelleen ratkaisematta. Armenia ja Azerbaidzhan ovat kamppailleet alueen hallinnasta vuoden 1994 tulitaukosopimuksesta lähtien. Konfliktin ratkaisua on yritetty pääsääntöisesti ETYJ:n Minskin ryhmän välityksellä, mutta molempia osapuolia tyydyttävää ratkaisua ei ole löytynyt.</p> <p>Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää Vuoristo-Karabahin konfliktin muodostumiseen johtaneet syyt sekä sen ratkaisumahdollisuudet. Tutkimuksen pääkysymys on: Miksi Vuoristo-Karabahin konfliktia ei ole kyetty ratkaisemaan ja millaisia mahdollisia kehityspolkuja sen ratkaisemiseksi on löydettävissä? Tutkimuksessa tarkastellaan Etelä-Kaukasian alueen valtioiden lisäksi myös ulkopuolisten, alueella vaikuttavien valtioiden toimintaa ja intressejä koko aluetta kohtaan.</p> <p>Tutkimus on toteutettu pääosin asiakirjatutkimuksena, jota on täydennetty osallistumalla kahteen aiheita käsitelleeseen seminaariin. Lisäksi saatua aineistoa on täydennetty asiantuntijakeskusteluilla. Tutkimuksen keskeisen aineiston muodostavat monipuolisen tutkimuskirjallisuuden lisäksi YK:n ja ETYJ:n raportit sekä seminaariesitykset ja keskustelut. Tutkimuksen viitekehys muodostuu muuttuvan geopolitiikan ja kuvitteellisen maantieteen lähestymistavasta, jossa Etelä-Kaukasian tilassa käytävä geopoliittinen kamppailu tapahtuu erilaisin mielikuvien varaan rakennettujen kokonaisuuksien kautta.</p>	

Tutkimuksen alussa tarkastellaan konfliktin muodostumista ja siihen johtaneita syitä. Seuraavissa luvuissa perehdytään alueen historiaan ja konfliktin osapuoliin sekä näiden näkemyksiin konfliktista. Tutkimuksen keskeisen osan muodostaa kokonaisuus, jossa tarkastellaan alueella vaikuttavien toimijoiden suhteita ja näiden vaikutusta konfliktin mahdolliseen ratkaisuun. Tutkimuksen tuloksena on muodostettu muutamia mahdollisia kehityspolkuja, jotka voisivat toteutua nykyisten olosuhteiden vallitessa.

Tutkimuksen tuloksena voidaan todeta, että konfliktin ratkaiseminen on haastavaa. Periaatteellista halua konfliktin ratkaisemiseksi löytyy kaikilta osapuolilta, mutta todennäköistä on, että konflikti säilyy ratkaisemattomana myös jatkossa. Tähän vaikuttavat eri osapuolien toisistaan merkittävästi poikkeavat näkemykset alueen hallinnasta. Konfliktin ratkaisemiseksi ei myöskään ole nähtävissä vain yhtä vaihtoehtoa. Todennäköiseltä vaikuttaa myös se, että konflikti ei ratkea ilman ulkopuolista sovittelijaa. Kokonaisuutena voidaan todeta, että kaikista hyvistä pyrkimyksistä huolimatta on erittäin todennäköistä, että konfliktia ei ilman merkittävää kehitystä tulla ratkaisemaan lähitulevaisuudessa. Konflikti jatkuu nykyisen kaltaisena jäätyneenä konfliktina, jonka vaikutukset näkyvät koko alueen tilanteessa vielä pitkään.

AVAINSANAT

Armenia, Azerbaidzhan, Geopolitiikka, Etelä-Kaukasia, Jäätynyt konflikti, Tila, Vuoristo-Karabah.

VUORISTO-KARABAHIN KONFLIKTI ETELÄ-KAUKASIAN TURVALLISUUS- POLIITTISESSA TILANTEESSA JA KONFLIKTIN RATKAISUMAHDOLLISUU- DET

1	JOHDANTO	1
1.1	Vuoristo-Karabahin konfliktin tausta	2
1.2	Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimusongelma	5
1.3	Laadullinen tutkimus ja aineiston sisällönanalyysi.....	7
2	GEOPOLIITTIKKA TUTKIMUSKOHTENA JA VIITEKEHYKSENÄ	9
2.1	Geopolitiikan määritelmä ja käyttö.....	9
2.2	Muuttuva geopolitiikka ja kuvitteellinen maantiede tutkimusmenetelmänä.....	11
3	ETELÄ-KAUKASIAN TILA SEKÄ ALUEELLA VAIKUTTAVAT LIITTOLAISUUDET JA SUHTEET	14
3.1	Etelä-Kaukasian alue.....	14
3.2	Alueen yhteistyöjärjestöt ja vaikuttavat ulkopuoliset toimijat	15
3.3	Armenia	16
3.4	Azerbaidzhan.....	18
3.5	Venäjä.....	20
3.6	Muut alueelliset vaikuttajat Etelä-Kaukasiassa	22
3.7	Vuoristo-Karabah.....	25
3.8	Alueen keskeiset liitot – Ystävät vs. Viholliset	26
4	OSAPUOLTEN NÄKEMYKSET KONFLIKTIIN JA SEN RATKAISUYRITYKSET	31
4.1	Armenian näkökulma konfliktiin.....	31
4.2	Azerbaidzhanin näkökulma konfliktiin	33
4.3	Konfliktin ratkaisuyritykset ja siihen osallistuneet toimijat.....	34
4.3.1	ETYJ:n Minskin ryhmän toiminta	35
4.3.2	Tilanne alueella ja neuvotteluissa	38
5	KONFLIKTIN RATKAISUMAHDOLLISUUDET JA KEHITYSPOLUT.....	41
5.1	Laajempi yhteiskunnallinen ja alueellinen muutos	41
5.2	Armenian ja Turkin välisen kansanmurhakysymyksen ratkaisu	42
5.3	Euroopan Unionin korostuva rooli.....	43
5.4	Venäjän sovitteluva rooli	44
5.5	Muiden konfliktien eskaloituminen ja seurannaisvaikutukset kansainvälisiin suhteisiin.....	45
5.6	Vuoristo-Karabahin alueen kahtiajako	46
6	JOHTOPÄÄTÖKSET	48
7	LOPUKSI.....	54

VUORISTO-KARABAHIN KONFLIKTI ETELÄ-KAUKASIAN TURVALLISUUS- POLIITTISESSA TILANTEESSA JA KONFLIKTIN RATKAISUMAHDOLLISUU- DET,

1 JOHDANTO

*“For Azerbaijan the issue of Karabakh is a matter of ambition,
for the Armenians of Karabakh it is a matter of life or death ...”*

Andrei Sakharov

Kaukasian alue on ollut vuosituhansia eri imperiumien ja maantieteellisten alueiden rajaseutua, jossa risteytyvät eri etupiirien intressit ja rajat. Alueen valtioita, joita tässä tutkimuksessa käsitellään nimityksellä Etelä-Kaukasian valtiot, ovat Armenia, Azerbaidzhan ja Georgia. Etelä-Kaukasiaa on sen monimuotoisuuden ja -kulttuurisuuden johdosta kutsuttu eräänlaiseksi tilkkutäkiksi. Se muodostaa monikulttuurisen alueen, joka toimii samalla eri alueiden yhdistäjänä, mutta myös erottaa eri alueita ja kulttuureja toisistaan. Tämä tekee siitä mielenkiintoisen alueen monille Etelä-Kaukasian ulkopuolella sijaitseville valtioille. Alueen merkitystä ja kiinnostavuutta lisäävät Kaspianmeren merkittävät öljy- ja kaasuvarannot. Tämä on johtanut useiden ulkopuolisten toimijoiden intressien kohdistumiseen Etelä-Kaukasiaa kohtaan. Myös Kaukasian kansat ovat myös pyrkineet hyötymään uudelleen itsenäistymisen tuomista mahdollisuuksista ja sen mukanaan tuomista muutoksista. Keskeiseksi alueeksi ja kiistan kohteeksi on muodostunut Vuoristo-Karabahin alue, jota koskevaa konfliktia tässä tutkimuksessa käsitellään.

Etelä-Kaukasiassa sijaitseva, Azerbaidzhanin neuvostotasavaltaan kuulunut, mutta etnisesti armenialaisenemmistöinen Vuoristo-Karabahin alue sijaitsee Azerbaidzhanin tunnustetulla alueella, mutta on käytännössä Armenian hallinnassa. Alue julistautui Neuvostoliiton hajomisprosessin yhteydessä itsenäiseksi tasavallaksi syyskuussa 1991, mutta yksikään valtio ei ole sitä tunnustanut. Itsenäisyysjulistusta seuranneet levottomuudet johtivat vuonna 1992 Armenian ja Azerbaidzhanin väliseen aseelliseen konfliktiin, joka päättyi vuonna 1994 Venäjän välittämään tulitaukosopimukseen. Sodassa menehtyi yhteensä noin 30 000 henkilöä. Tämän lisäksi noin miljoona azeria ja 350 000 armenialaista ajautuivat sisäisiksi pakolaisiksi.

Vuoristo-Karabahin konflikti on niin sanottu jäätynyt konflikti. Tällä tarkoitetaan konfliktia,

jossa ei käydä aktiivisia taisteluja, mutta jonka pohjalla olevat ristiriidat ovat edelleen ratkaisematta. Tällaisia ovat entisen Neuvostoliiton alueella Vuoristo-Karabahin lisäksi Georgian sisäiset konfliktit Etelä-Ossetiassa ja Abhasiassa, sekä Transnistrian alue Moldovassa. Vuoristo-Karabahin tilanne on jäänyt 2000-luvulla kansainvälisen huomion osalta taka-alalle. Tämä johtuu siitä, että kansainvälisen yhteisön kiinnostus on kohdistunut muualle ja muihin kokonaisturvallisuuteen vaikuttaviin kysymyksiin muun muassa talouskriisin seurauksena. Myös muut tällä hetkellä akuutimmat konfliktit, kuten Lähi-idän tilanne, ovat vieneet kansainvälisesti huomiota pois Vuoristo-Karabahin konfliktista. Tilannetta ei kuitenkaan voida pitää jäätyneenä, sillä yli miljoona ihmistä on joutunut pakenemaan alueelta levottomuuksien seurauksena ja erilaiset pienet välikohtaukset ja ammuskelut alueella ovat tavallisia. Vuonna 2008 käyty Venäjän ja Georgian välinen viiden päivän sota¹ palautti Etelä-Kaukasian taka-alalle jääneet konfliktit takaisin kansainvälisen yhteisön tietoisuuteen.

Tutkimuksen alussa tarkastellaan Vuoristo-Karabahin konfliktin muodostumiseen vaikuttaneita syitä. Seuraavissa luvuissa perehdytään tutkimuksen viitekehykseen ja menetelmiin. Lisäksi tutustutaan alueen historiaan ja tarkastellaan konfliktin osapuolien ohella myös koko Etelä-Kaukasiaa alueena. Kolmannessa luvussa perehdytään myös alueella vaikuttaviin muihin toimijoihin. Perehdytään näiden välisiin suhteisiin ja mahdollisiin liittolaisuuksiin sekä aluetta kohtaan oleviin intresseihin. Neljäs luku käsittelee lähinnä Armenian ja Azerbaidzhanin näkemyksiä konfliktiin ja sen mahdollisiin ratkaisuvaihtoehtoihin. Samalla perehdytään myös konfliktin ratkaisua yrittäneiden järjestöjen toimintaan ja ehdotuksiin. Viidennessä luvussa esitetään tutkimuksen perusteella muodostettuja mahdollisia kehityspolkuja, jotka saattaisivat toteutua ja mahdollistaa Vuoristo-Karabahin konfliktin ratkaisun. Tutkimuksen viimeisissä luvuissa esitetään johtopäätökset sekä pohdinta.

1.1 Vuoristo-Karabahin konfliktin tausta

Neuvostoliiton hajotessa juuri Etelä-Kaukasian alueella alkoi tapahtua muutoksia ensimmäisten alueiden joukossa. Tämä johti erilaisiin alueen sisäisiin kriiseihin ja konflikteihin, jotka ovat toistaiseksi pysyneet ratkaisemattomina. (Kadzhijev 2001, 9–40.) Yksi näistä jäätyneiksi konflikteiksi kutsutuista on Azerbaidzhanin alueella sijaitsevasta Vuoristo-Karabahin alueesta käytävä kiista. Vuoristo-Karabahin konfliktissa Armenia ja Azerbaidzhan kiistelevät kansainvälisen oikeuden mukaan Azerbaidzhanin tunnustetulla alueella olevan Vuoristo-Karabahin ja seitsemän (Lachin, Kelbajar, Fizuli, Jebrail, Zangelan, Aghdam ja Gubadli) sitä ympäröivän

¹ Venäläinen nimitys on yleisesti ollut ”viiden päivän sota”. Tapahtumien aikana, elokuussa 2008 venäläisissä tiedotusvälineissä käytettiin laajasti nimitystä ”Rauhaanpakottamisoperaatio Georgiassa”. Kansainvälisesti nimityksiä on ollut erilaisia, joista tunnetuin lienee varsin neutraali ”aseellinen konflikti”.

pienemmän alueen hallinnasta (BBC 2012, www). Alue on useaan otteeseen eri yhteyksissä tunnustettu alueellisesti kuuluvan juuri Azerbaidzhaniin (Kruger 2010, 116). Alueen hallinnasta käytävää kamppailua on kutsuttu myös Armenian ja turkkilaisten väliseksi konfliktiksi.

Kuva 1. Etelä-Kaukasian alue ja Vuoristo-Karabahin sijainti

© Collins Bartholomew, 2012

Kuva 2. Vuoristo-Karabah ja sitä ympäröivät alueet

Konfliktin taustalla on Neuvostoliiton hajoamisen yhteydessä tapahtunut Armenian ja Azerbaidzhanin itsenäistyminen sekä voimakas nationalismin nousu (Sadri 2010, 33). Vuoristo-Karabahin alue, armeniaksi Artsakh, on ollut historiallisesti armenialaisen kulttuurin sydän-alueita. Se on ollut aina armenialaisten asuttama, mutta Neuvostoliiton muodostumisvaiheessa alue määrättiin Azerbaidzhanin hallinnolliseen alaisuuteen. Alueella on asunut aina myös jonkin verran azereita ja turkkilaisia. (Seppälä 2011, 344.)

Neuvostoliiton hajotessa armenialaisten keskuudessa syntyi voimakas liike, joka vaati Vuoristo-Karabahin alueen liittämistä osaksi Armeniaa. Kiista alueen hallinnasta alkoi jo vuonna 1988, kun Neuvostoliiton keskushallinnon romahtaminen alkoi näyttää mahdolliselta. (Talvitie 2012.) Azerbaidzhanin Sumgaitissa 27.2.1988 puhjenneet armenialaisvastaiset mellakat kärjistyivät tunnelmaa ja armenialaisia hakattiin ja kidutettiin lähes aikaisempaan, vuonna 1915 turkkilaisten armenialaisiin kohdistaman kansanmurhan tavalla. Laajat levottomuudet johtivat siihen, että Neuvostoliiton keskushallinto julisti Vuoristo-Karabahin alueelle poikkeustilan. (Purchot 2008, 66.) Tätä seurasi Neuvostoliiton joukkojen siirto Bakuun ja hyökkäys yhdessä azereiden kanssa Vuoristo-Karabahiin. Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen Azerbaidzhan jäi ilman tukea Vuoristo-Karabahin kysymyksessä. Tämä johti siihen, että Armenia tehosti toimiaan Vuoristo-Karabahin alueella ja lopulta valtasi alueen hallintaansa. (Rau 2008, 26–27.)

Vuoristo-Karabahin tapahtumat palauttivat armenialaisten keskuudessa mieleen aikaisemmat turkkilaisten toteuttamat väkivaltaisuuDET ja nostivat esiin vaatimukset kiistellyn kansanmurhan tunnustamiseksi. Armenialaiset pitivät azereita turkkilaisina, joilla oli edelleen oikeus päättää armenialaisten kohtalosta. Samalla azerbaidzhanilaisiin viitaten esitettiin mielipiteitä siitä, että turkkilaiset jatkavat edelleen armenialaisten tappamista. Vuoristo-Karabahin tapahtumia ja yhteenottoa azereiden ja armenialaisten välillä pidettiin vuoden 1915 kansanmurhan tapahtumien jatkona ja seurauksena siitä, että se oli jätetty käsittelemättä. (Seppälä 2011, 345.) Tarkemmin kansanmurhakysymykseen ja Etelä-Kaukasian alueeseen perehtyneet tutkijat ovat arvioineet nämä Seppälän esittämät näkemykset² paikkansa pitäviksi (Talvitie 2012).

Asenteet Armenian ja Azerbaidzhanin välillä olivat niin ristiriitaiset, että sota oli lopulta väistämätön. Kiivaimmat taistelut Vuoristo-Karabahin alueen hallinnasta käytiin sodassa vuosina 1992 - 1993, jonka päätyttyä vuonna 1994, lähes koko Vuoristo-Karabahin alue sekä sen ja Armenian välinen alue olivat siirtyneet armenialaisten hallintaan. (Seppälä 2011, 345.) Koko-

² Seppälä (2011, 344–345) arvioi kirjassaan mielenkiintoiseksi sen, että yli seitsemänkymmenen vuoden aikainen Neuvostoliiton ja ateismin vaikutus ei muuttanut mitään armenialaisten ja turkkilaisten (ml. azerit) välisissä suhteissa. Tapahtumat Vuoristo-Karabahissa jatkuivat ikään kuin samasta asetelmasta, johon armenialaisten ja turkkilaisten välillä oli jääty kansanmurhan yhteydessä 1910-luvulla. Tämä siitäkkin huolimatta, että tässä tapauksessa kyseessä olivat azerit, eivätkä turkkilaiset.

naisuudessaan Armenian hallussa on edelleen arviolta noin 20 % Azerbaidzhanin pinta-alasta (Nichol 2009, 11). Helmikuussa 1994 alueelle neuvoteltiin Venäjän johdolla edelleen voimassaoleva tulitaukosopimus (Kruger 2010, 11).

Alueen status on edelleen sama vajaa 20 vuotta myöhemmin. Sen ratkaisemiseksi on esitetty useita eri vaihtoehtoja ja ratkaisua ovat tuloksetta yrittäneet useat eri tahot. Päävastuu konfliktin sovittelussa on ollut Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestö ETYJ:n Minskin Ryhmällä. (Nichol 2009, 11.) Sen ja muiden sovittelijoiden toimintaa ja niiden esittämiä ratkaisuvaihtoehtoja käsitellään tarkemmin neljännessä luvussa.

Tilanne Vuoristo-Karabahin alueella on tällä hetkellä vakaa, mutta kuten juuri edellä mainitut Georgian tapahtumat vuonna 2008 osoittivat, periaatteessa rauhallinen tilanne saattaa muuttua aseelliseksi yhteenotoksi hyvin lyhyessä ajassa. Molemminpuolinen laukaustenvaihto ja syytely toisen osapuolen rikkomuksista ovat tavallisia, mutta sotaa alueella pidetään ainakin toistaiseksi epätodennäköisenä. Azerbaidzhanin kasvaneet puolustusmenot ja molemminpuolinen uhittelu ja syytely luovat jatkuvasti jännitettä alueen vakauteen. Oman lisänsä tilanteeseen tuovat ulkopuolisten valtioiden alueen energiavaroihin kohdistuvat intressit. Suurvaltopoliittikka, sekä suurvaltojen omien intressien ja vaikutusvallan ylläpito alueella tuovat oman lisänsä koko Etelä-Kaukasian tilanteeseen. Erityisen aktiivinen toimija alueella on Venäjä, joka katsoo Armenian ja Azerbaidzhanin kuuluvan yhä edelleen sen vaikutuspiiriin. Samalla Venäjä haluaa vaikuttaa molempien maiden poliittiseen tilanteeseen ja pyrkii tällä tavoin kontrolloimaan muun muassa Vuoristo-Karabahista käytävän kiistan tilannetta ja ratkaisupyrkimyksiä. Muita keskeisiä toimijoita alueella ovat Turkki, Yhdysvallat, Iran ja Euroopan unioni. Näiden intressit ovat ensisijaisesti suurvaltopoliittisia, joista keskeisimpiä ovat energiaan ja vaikutusvalttaan liittyvät kysymykset.

1.2 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimusongelma

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää Vuoristo-Karabahin konfliktin muodostumiseen johtaneet syyt ja sen ratkaisumahdollisuudet. Tutkimuksessa tarkastellaan Etelä-Kaukasian alueella vaikuttavien valtioiden toimintaa ja analysoidaan niiden intressejä aluetta kohtaan. Lisäksi tarkastellaan näiden toimijoiden mahdollista vaikutusta konfliktiin sekä sen kautta ratkaisumahdollisuuksiin. Tutkimus on toteutettu pääosin asiakirjatutkimuksena, jossa keskeinen aineisto on hankittu perehtymällä aihepiiriä käsittelevään monipuoliseen kirjallisuuteen sekä Yhdistyneiden kansakuntien (myöh. YK) ja Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestön (myöh. ETYJ) asiakirjoihin. Asiakirjatutkimusta täydennettiin osallistumalla kahteen Ulkopolitiittisen instituutin ja Aleksanteri-instituutin järjestämään aihetta käsitelleeseen seminaariin. Seminaariesitysten ohella asiantuntijoiden kanssa käytiin kahdenvälisiä keskusteluja konfliktin

tiin liittyvistä kysymyksistä. Tutkimuksen keskeisen aineiston erityisesti konfliktin ratkaisumahdollisuuksien osalta muodostavat mainittujen seminaarien asiantuntija-alustukset sekä heidän kanssaan käydyt keskustelut.

Tutkimus rajattiin koskemaan Etelä-Kaukasian osalta vain Armenian ja Azerbaidžhanin välistä Vuoristo-Karabahin hallinnasta käytävää konfliktia, koska koko Etelä-Kaukasian alueen konfliktien yksityiskohtainen tarkastelu olisi vaatinut selkeästi laajemman lähestymistavan sekä viitekehysten. Tämä tarkoittaa sitä, että Etelä-Kaukasian valtioista Georgiaa ja sen sisäisiä konflikteja ei ole tässä tutkimuksessa käsitelty. Keskeisenä tutkimuskohteena ovat etenkin Armenian ja Azerbaidžhanin väliset suhteet ja maiden näkemykset Vuoristo-Karabahin konfliktista. Armenian ja Azerbaidžhanin lisäksi selvitetään muiden, Etelä-Kaukasian ulkopuolisten, mutta alueella vaikuttavien toimijoiden mahdolliset vaikutukset konfliktiin sekä sen ratkaisumahdollisuuksiin.

Tutkimusongelma ja tutkimuksen pääkysymys on:

Miksi Vuoristo-Karabahin konfliktia ei ole kyetty ratkaisemaan ja millaisia mahdollisia kehityspolkuja konfliktin ratkaisemiseksi on löydettävissä lähitulevaisuudessa?

Pääkysymyksen lisäksi tutkimuksen alakysymyksiä ovat:

- 1) Miten Vuoristo-Karabahin konflikti on muodostunut, miten konfliktia on yritetty ratkaista ja mitkä järjestöt ovat siihen osallistuneet?
- 2) Millaisia intressejä muilla Etelä-Kaukasian keskeisillä toimijoilla (Venäjä - Turkki - Yhdysvallat - EU) on alueella ja miten nämä toimijat vaikuttavat konfliktin mahdolliseen kehitykseen sekä turvallisuuspoliittiseen tilanteeseen?
- 3) Voidaanko Vuoristo-Karabahin konflikti ratkaista Armenian ja Azerbaidžhanin kesken, vai onko konfliktin ratkaiseminen riippuvainen alueen muiden ulkopuolisten vaikuttajien toiminnasta?

Tutkimuksen lähtöolettamuksena on näkemys, jonka mukaan Venäjä pyrkii vaikuttamaan molempiin konfliktin osapuoliin ja ylläpitämään omaa vaikutusvaltaansa itselleen tärkeällä, etupiirikseen katsomallaan alueella. Samalla sekä Venäjän että muiden suurvaltojen kamppailu vaikutusvallasta alueella on osa niiden globaalia suurvaltapolitiikkaa. Toisena olettamuksena voidaan pitää näkemystä, jonka mukaan alueen keskeisten toimijoiden ja konfliktin osapuolien poliittiset ja periaatteelliset intressit ovat ristiriidassa keskenään, eikä konfliktin ratkaiseminen ole todennäköistä ilman ulkopuolisen toimijan vaikutusta.

Tutkimusongelmaa pyritään lähestymään näiden tutkimuskysymysten ja -olettamusten kautta. Tavoitteena on pyrkiä löytämään eri toimijoiden välisiä eroja ja yhtäläisyyksiä, jotka selittäisivät konfliktin pitkittymisen. Näiden avulla pyritään kuvaamaan mahdollisia kehityspolkuja, joita konfliktilla saattaa jatkossa olla.

1.3 Laadullinen tutkimus ja aineiston sisällönanalyysi

Tutkimus toteutettiin valtaosin laadullisena eli kvalitatiivisena asiakirjatutkimuksena, jota täydennettiin erilaisilla muilla laadullisilla menetelmillä hankituilla aineistoilla, kuten seminaari- ja asiantuntijakeskusteluilla. Laadullisen tutkimuksen avulla kyettiin tutkimusaineistosta muodostamaan riittävän laaja pohja tutkimuskysymysten tarkentamiseksi ja muun aineiston hankinnan tarkemmalle suunnittelulle. Kvalitatiivisen tutkimuksen hyötynä on se, että sillä pystytään kuvaamaan todellisia tapahtumia ja niiden seurauksia. Tällä tavoin tässä tutkimuksessa kyettiin muodostamaan olemassa olevista erilaisista aineistoista mahdollisimman realistinen ja luotettava kuvaus Vuoristo-Karabahin tilanteesta ja konfliktin ratkaisumahdollisuuksista. (Hirsjärvi 2010, 161.) Pohjan tutkimuksen toteuttamiselle loi perehtyminen tutkimuskirjallisuuteen, kansainvälisten järjestöjen asiakirjoihin sekä internetlähteisiin. Kirjallisuudesta esiin tulleiden teemojen avulla muodostettiin tarkemmat tietotarpeet seminaareja ja asiantuntijakeskusteluita varten. Seminaareissa kuultujen esitysten ja asiantuntijakeskustelujen kautta tarkennettiin tutkimuskirjallisuudesta muodostettuja kokonaisuuksia ja luotiin perusteet aineiston luokittelulle. Näillä laadullisilla menetelmillä hankittu tutkimuksen aineisto analysoitiin laadullisen sisällönanalyysin avulla.

Laadullisen sisällönanalyysin avulla voidaan analysoida hankittua empiiristä aineistoa aineistosta muodostuvien kokonaisuuksien kautta. Sen avulla voidaan analysoida erilaisia, myös täysin strukturoimattomia, aineistoja systemaattisesti ja objektiivisesti. Tällaista analyysiä voidaan kutsua myös aineistolähtöiseksi analyysiksi, jossa aineiston avulla muodostetaan erilaisia tulkintoja. (Tuomi ja Sarajärvi 2003, 98–104.) Tällä tavoin on perusteltua, että tässä tutkimuksessa hankittu empiirinen, erityisesti seminaareissa hankittu, aineisto on luokiteltu ja analysoitu sisällönmukaisesti teemoihin. Analyysin yhteydessä hankittu empiirinen materiaali luokitellaan esimerkiksi tyypittelyn tai teemoittelun avulla. Tätä edeltää kuitenkin aineiston luokittelu, jossa tunnistetaan tutkimukselle keskeiset asiat ja erilaiset luonnehdinnat. (Tuomi ja Sarajärvi 2003, 102–103.) Tässä tutkimuksessa kirjallisuudesta esille tulleet keskeiset teemat valittiin tutkimuksen keskeisiksi asiakokonaisuuksiksi, joiden perusteella muodostettiin erilaisia luokitteluita.

Analysointityötä jatkettiin määrittämällä syntyneille teemoille erilaisia kategorioita, joita yhdisteltiin isommiksi kategorioiksi aikaisemmin päätettyjen ja analyysissä tunnistettujen kritee-

reiden ja merkityskategorioiden avulla. Näiden kategorioiden kautta muodostettiin omia kokonaisuuksia, jotka muodostuivat keskeisten valtioiden, Armenian ja Azerbaidžhanin ympärille. Näiden lisäksi omiksi teemoiksi muodostuivat muiden toimijoiden, erityisesti Turkin ja Venäjän vaikutus alueella, sekä eri maiden vaihtelevat ja erilaiset liittolaisuussuhteet. Tuomen ja Sarajärven (2003, 103) mukaan tämä on tutkimuksen kriittisin vaihe, koska tässä vaiheessa tutkijat päättävät oman tulkintansa mukaan, mihin kategoriaan hankitun aineiston merkitykset kuuluvat. Tässä vaiheessa on otettava huomioon kvalitatiivisen tutkimuksen yksi tunnistettu heikkous eli subjektiivisuuden mahdollisuus. Aineiston hankinnassa ja jo tutkimusasetelman asettelussa luodaan jonkinlaisia lähtökohtaolettamuksia, joiden esiintymistä on tarkoitus tutkia. Tämä asettaa tutkimuksen luotettavuuden tarkastelulle haasteita. Tutkimuksen luotettavuutta pyrittiin parantamaan ensisijaisesti varmentamalla saadut havainnot ja mielipiteet aina toisesta lähteestä. Esimerkiksi seminaariesitysten perusteella muodostetut kokonaisuudet pyrittiin vahvistamaan eri henkilöiden kanssa käydyillä keskusteluilla ja perehtymällä uudelleen tutkimuskirjallisuuteen. Tällä tavoin saatu havainto pystyttiin mahdollisimman luotettavasti joko vahvistamaan tai löydettiin kritiikkiä esiin tulleelle havainnolle.

Lopputuloksena muodostui kokonaisuus, jonka pohja perustuu tutkimuskirjallisuuteen ja kansainvälisten järjestöjen raportointiin. Aikaisempaan tutkimuskirjallisuuteen ja raportteihin perehtymällä pystyttiin tarkentamaan tutkimuskysymyksiä, joihin muulla aineistolla haettiin vastauksia. Analyysissä huomioitiin kaikki hankittu materiaali, joka teemojen perusteella muodosti kokonaisuuden, jossa eri laadullisin metodein hankitut aineistot on yhdistetty kehityspoluiksi ja arvioiksi konfliktin ratkaisumahdollisuuksista.

2 GEOPOLITIikka TUTKIMUSKOhteena JA ViitekehYksenÄ

Tässä luvussa tarkastellaan mitä geopolitiikalla tarkoitetaan, pyritään selvittämään sen merkitystä, sekä tarkastellaan geopolitiikan käyttöä osana oman tilan muodostamista. Geopolitiikan merkityksen, sekä sen käytön ymmärtäminen osana alueista käytävää kamppailua on tässä yhteydessä tärkeää, koska tutkimuksessa Vuoristo-Karabahin tilannetta pyritään tarkastelemaan ennen kaikkea geopolitiittisena kysymyksenä.

2.1 Geopolitiikan määritelmä ja käyttö

Geopolitiikalla tarkoitetaan perinteisen näkemyksen mukaan poikkitieteellistä tieteenalaa, jossa samassa käsitteessä yhdistyvät politiikan, maantieteen ja kulttuurin tutkimus. Tieteenä sillä pyritään kuvaamaan ja selittämään poliittisia ilmiöitä maantieteeseen liittyvien käsitteiden kautta. Toisaalta geopolitiikan voidaan katsoa olevan enemmän spekulatiivista, joka rakentaa maailman kehityksen vain mielikuvien varaan. Tällainen tulkinta on tyypillistä muuttuvalle geopolitiikalle, jota tässä tutkimuksessa pääsääntöisesti viitekehyyksenä käytetään. (Juntunen 2003, 8–16.)

Toisen, perinteisemmän määritelmän mukaan geopolitiikka on tarkoittanut käytännössä valtioiden välistä valtakamppailua, jossa kyse on lähinnä alueiden hallinnasta. Mediassa geopolitiikalla ja erityisesti geopolitiikka-sanalla käytöllä on ollut kasvava trendi. (Moisio 2003, 20.) Harlen ja Moision (2003, 7) mukaan geopolitiikalla tarkoitetaan useimmiten jonkin valtion turvallisuuspoliittista sijaintia. Tällä heidän mukaansa tarkoitetaan juuri valtion sijaintia, naapureita, sekä näiden välistä ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa. Historiallisesti geopolitiikassa on yhdistetty viisi avainkäsitettä: alue, ympäristö, raja, identiteetti ja näitä yhdistävänä tekijänä politiikka.

Geopolitiikka -käsitteen isänä pidetään ruotsalaista valtio-opin professoria Rudolf Kjelleniä, joka käytti geopolitiikka -termiä ensimmäisenä vuonna 1899. Termin käytöllä on kuitenkin pitkä historia ja sen sisältö on vaihdellut eri vaiheissa. (Harle & Moisio 2003, 9.) Tämän tutkimuksen kannalta on tärkeää se, että geopolitiikalla tarkoitetaan nykyään lähinnä valtioiden välistä perinteistä voimapolitiikkaa. Tämä ei kuitenkaan ole täysin validi näkemys tähän tutkimukseen, vaikka kiistassa Vuoristo-Karabahin hallinnasta onkin kyse myös valtioiden välisestä kamppailusta. Tämä siksi, koska tutkimuksessa on otettava huomioon myös molempien osapuolien mielikuviin perustuva, eräällä tavalla spekulatiivinen lähestymistapa. Tämä siitäkin huolimatta, että perinteisesti geopolitiikassa on korostunut maantieteellinen oppi alueiden hallinnasta. Tätä kautta muotoutuneita käsitteitä ovat muun muassa sellaiset kuin maa- ja merivalta, sydänmaa, etupiiri, puskurivyöhyke ja -valtio sekä voimatasapaino, joista tämän tut-

kimuksen kannalta keskeisiä ovat etupiiri ja puskurivyöhyke. (Moisio 2003, 20.)³

Geopoliittista tutkimusta tehtäessä on otettava huomioon myös suvereenin valtion määritelmä ja oikeudet. Tämä koskee erityisesti tätä tutkimusta, koska Vuoristo-Karabah, sijaitsee kansainvälisen oikeuden mukaisesti Azerbaidžhanin alueella, mutta on käytännössä Armenian hallinnassa ja miehittämä. (Kruger 2010, 12.) Vaikka suvereenius antaa Moision (2003, 26) mukaan valtiolle mahdollisuuden käyttää alueellaan absoluuttista valtaa, on suvereenin valtion oikeuksia sitä syytä pohtia etenkin juuri Vuoristo-Karabahin ja Azerbaidžhanin näkökulmasta.

Toisaalta geopolitiikka voidaan määritellä asetelmana, jossa puskurivaltioiden hankkiminen ja vaikutusvallan lisääminen oman suvereenin valtion ulkopuolella ovat valtion ulkoista toimintaa. Samalla sen pyrkimyksiin vaikuttavat sekä niitä rajoittavat myös muiden valtioiden intressit. (Moisio 2003, 26). Tällä tavoin tarkasteltuna Vuoristo-Karabahin aluetta ja sen hallintaa voidaan pitää Armenialle eräänlaisena puskurina juuri Azerbaidžhanin suuntaan. Tätä näkemystä tukee moderniin geopolitiikkaan keskeisesti kuuluva väite siitä, että erityisesti suurvaltojen välillä on voimakas kilpailu määräävästä globaalista asemasta. (Moisio 2003, 26.) Vaikka kumpaakaan kiistan osapuolta ei voida pitää suurvaltana, näyttäytyy tunnustettujen suurvaltojen, kuten Yhdysvallat ja Venäjä, vaikutus alueen tilanteeseen edelleen hyvin voimakkaana. Samoin pienemmässä mittakaavassa kiista Vuoristo-Karabahin hallinnasta on kahden valtion välistä geopolitiittista, perinteistä valtakamppailua.

Geopolitiikka on juuri poikkitieteellisyytensä vuoksi hyvin suosittu tutkimusote, koska se mahdollistaa hyvin laaja-alaisen kokonaisuuksien tutkimisen, selittämisen ja ymmärtämisen. (Harle & Moisio 2003, 7-14). Samalla on huomattava, että juuri perinteinen geopolitiikka korostaa nimenomaan pinta-alojen hallinnan merkitystä valtioiden voiman mittarina (Helanterä ja Tynkkynen 2003, 218). Juntunen (2003, 7.) korostaakin, että geopolitiikka on mitä suurimmassa määrin strategiaan liittyvä tiede. Hänen mukaansa erityisesti venäläiset ovat käsittäneet etenkin Neuvostoliiton romahtamisen jälkeen geopolitiikan eräänlaisena muotitieteenä,

³Geopolitiikkaan liitetystä teorioista ja käsitteistä voidaan mainita mainita Sir Halford Mackinderin opit vuosilta 1904 ja 1919. Näissä Mackinder kuvaa historian maantieteellistä ydintä sekä maa- ja merivaltoja. Hänen mukaansa Euraasia oli globaalien vallan luonnollinen tyysija. Euraasiaa hallitseva valtio olisi ollut maavalta, jota vastaan merivalloilla ei olisi ollut mahdollisuutta kamppailla. Euraasiaa ympäröi hänen mukaansa alue, jonka valloittamisen sydänmaasta olisi voinut tulla koko maailmaa hallitseva mahti. Samalla Mackinder loi kuvan globaalista kilvoittelusetelmästä, jossa maailmanvalta oli sijoitettu ydinmaaksi kutsutulle alueelle. Hän muun muassa perusteli erillisten puskurivaltioiden perustamista vuonna 1919 kuuluisalla lausumallaan: ” Kuka tahansa kontrolloi Itä-Eurooppaa, kontrolloi Euraasian ydinmaata ja sitä ympäröivää maailmansaarta. Ja kuka tahansa tuota kontrolloi, kontrolloi koko maailmaa.” (Moisio 2003, 21–22.) Tästä alueiden hallinnasta ja vaikutusvallasta geopolitiikassa on yksinkertaisimmillaan kyse. Mackinderin mainitseman Euraasian sydänmaan alue on katsottu eri geopolitiikkojen mukaan sijaitsevan pääosin nykyisen Venäjän alueella (Dugin 1997, 255).

jonka avulla he pyrkivät määrittelemään uudelleen paikkansa maailmassa. Tähän tutkimukseen geopolitiikka sopii hyvin juuri tutkittavan ongelman monitieteellisyyden vuoksi. Myös Venäjän keskeinen rooli Etelä-Kaukasiassa on tutkimuksen geopolitiittisesta näkökulmasta oleellinen. Harle ja Moision (2003, 8) katsovatkin, että geopolitiikan käyttäminen tutkimusmenetelmänä mahdollistaa erilaisten lähestymistapojen käytön. Moision (2003, 28–30, 33) mukaan taas geopolitiikka on poliittisen toiminnan erityismuoto, joka esiintyy alueista käytävien kamppailuiden yhteydessä konflikteina, erilaisin tavoittein toimivien toimijoiden välillä. Tämä kamppailu näkyy selkeästi Vuoristo-Karabahin konfliktissa, sillä alueen hallinnasta ja vaikutusvallasta käytävä kamppailu tapahtuu erityisesti politiikan ja sen retoriikan keinoin. Perinteinen alueista käytävä sotilaallinen kamppailu ei ole tällä hetkellä Vuoristo-Karabahin kannalta keskeistä, vaikka se koko ajan taustalla vaikuttaakin.

Perinteinen geopolitiikka keskittyy ennen kaikkea mittaamaan valtioiden välisiä suhteita ja niiden välistä vaikutusvaltaa alueiden hallinnan ja vaikutusvallan kautta. Tämä näkemys mahdollistaa juuri alueiden hallinnasta käytävän kamppailun ja suvereenin valtion oikeuksien tarkastelemisen. Tämän tutkimuksen kannalta oleellista on kuitenkin se, miten Armenia ja Azerbaidzhan käyttävät mielikuvia omien alueidensa ja erilaisten tilojen muodostamiseen. Tässä keskeisenä viitekehyksenä toimii muuttuva geopolitiikka ja eräänlainen mielikuvien varaan rakentuva kuvitteellinen maantiede, joita seuraavassa alaluvussa tarkastellaan.

2.2 Muuttuva geopolitiikka ja kuvitteellinen maantiede tutkimusmenetelmänä

Geopolitiikan tutkimuksessa voidaan erottaa erilaisia lähestymistapoja, joista tässä tutkimuksessa käytetään lähinnä muuttuvan geopolitiikan tutkimusmenetelmää. Muuttuvalla geopolitiikalla tarkoitetaan sitä, että erilaisia, lähinnä maantieteellisiä alueita, muodostetaan puheella ja teksteillä eli kielen avulla. Muodostetut alueet voivat rakentua maantieteellisten rajojen mukaan, mutta ne muodostavat esimerkiksi kielellisesti tai kulttuurillisesti yhtenäisen alueen eli kokonaisuuden, josta puhutaan tai kirjoitetaan yhtenä alueena. Keskeistä muuttuvalle geopolitiikalle on juuri muodostuvan alueen tai tilan muotoutuminen tai muuttuminen kuulijasta ja puhujasta riippuen. (Moision 2003, 19–20.)

Harlen ja Moision (2003, 7–14) mukaan muuttuvalle geopolitiikalle on tyypillistä, että se pyrkii tarkastelemaan tutkittavana olevaa ilmiötä kokonaisuutena, joka tässä tutkimuksessa muodostuu Etelä-Kaukasian alueesta ja Vuoristo-Karabahin alueen hallinnasta käytävästä kiistasta. Muuttuvan geopolitiikan avulla voidaan tarkastella perinteiselle geopolitiikalle tyypillisiä valtion maantieteellisistä tekijöistä riippuvia tekijöitä, mutta myös muita maantieteellisesti yhdistäviä tekijöitä, kuten esimerkiksi kieli ja etniset tekijät. Muuttuva geopolitiikka onkin melko lähellä kriittisen geopolitiikan lähestymistapaa, jossa teksteistä etsitään ja analysoidaan

sitä, miten asioita esitetään ja millaista maailmaa geopolitiisilla termeillä ja lausunnoilla rakennetaan. Oleellista on juuri sen tekstin tulkintaa korostava metodologia. (Harle & Moisio 2003, 10–11.) Tällainen eräänlainen maantieteellinen politiikka pitää siis sisällään alueiden, rajojen ja politiikan yhdessä muodostaman kokonaisuuden, jonka avulla myös tämän tutkimuksen kohdetta, Vuoristo-Karabahia ja siihen vaikuttavia geopolitiisia tekijöitä voidaan luontevasti tutkia.

Muuttuvan geopolitiikan keskiössä on kokonaisuus, jossa politiikka ymmärretään kaikessa yhteiskunnallisessa toiminnassa jatkuvasti läsnä olevana ja vaikuttavana tekijänä. Keskeisinä tekijöinä ovat jo aikaisemmin mainitut alueen ja tilan käsitteet. (Harle ja Moisio 2003, 12.) Samalla siihen yhdistyvät luontevasti kulttuurilliset tekijät. Tällä tavoin yhdistämällä keskeisiä alueella vaikuttavia kokonaisuuksia saadaan luotua tutkimusote, jonka avulla kyetään tutkimaan myös luontevasti Etelä-Kaukasian haastavaa tilaa. Tilaa, jossa kansallisuudet ja kielet eivät noudata maantieteellisiä rajoja ja jossa rajat yhdistyvät ja erottuvat kielen avulla luoduilla narratiiveilla.

Yhdysvaltalainen Edith Clowes (2011, 1–4) on tarkastellut muuttuvaa geopolitiikkaa ja tilan käsitettä eräänlaisena kuvitteellisena maantieteenä, jossa puheella luodut mielikuvat yhdistyvät ihmisten mielissä kokonaisuuksiksi, eivätkä ne noudattele välttämättä maantieteellisiä tai muitakaan rajoja samalla tavalla kuin esittäjä on ne tarkoittanut ymmärrettäväksi. Kuvitteellista maantiedettä voidaan siis kuvata käsitteenä, jossa yhdistyvät maantieteellinen, geopolitiinen ja ennen kaikkea kulttuurinen käsitys puheella ja teksteillä luodusta tilasta.

Schwartz (2008, www) on kuvannut ihmisten luovan omaa ympäristöään saamaansa informaation ja aikaisempien kokemusten perusteella. Tähän hänen mukaansa vaikuttavat ihmisten käsitykset omasta paikastaan (tilastaan) sekä heidän saamansa informaatio. Näiden yhdistelmänä ihmisille syntyy oma kuvitteellinen tila, jossa he määrittävät oman paikkansa (itsensä, engl. self) ja samalla myös muut (toiset, engl. other). (Лотман, www.) Huttusen (Huttunen, www) mukaan tämä on tärkeää, sillä ilman käsitystä toisista ei ole todellista käsitystä myöskään itsestä. Tällainen dualistinen ajattelu on hyvin tyypillistä etenkin venäläiselle kulttuurille, mistä myös Vuoristo-Karabahin konfliktissa on hyvin pitkälle kysymys.

Edellä mainitulla dualismilla on suora yhteys kansallisen identiteetin luomiseen ja oman paikan määrittämiseen erityisesti juuri venäläisille tyypillisessä tila-ajattelussa. Jokaiselle valtiolle on oleellista oman tilan ja identiteetin määrittäminen. (Марш 2007, 11.) Tilan (ven. пространство) käsitteellä tarkoitetaan käytännössä aluetta tai kokonaisuutta, joka muodostuu tiettyjen kriteereiden mukaisesti. Tilaan kuuluu oleellisesti rajan -käsite, joka erottaa tilaan kuulu-

vat omaksi kokonaisuudekseen ja sulkee toiset ulkopuolelle. (Лотман, www.)

Etelä-Kaukasian alueella voidaan muodostaa monia erilaisia kokonaisuuksia eli tiloja. Tällaisia voivat olla esimerkiksi kulttuurinen, kielellinen, uskonnollinen tai etninen tila. Aluetta tarkasteltaessa on oleellista hahmottaa siellä vallitsevat ja muodostuneet eri tilakokonaisuudet sekä se, miten ja millä perusteilla niitä pyritään muodostamaan tai on muodostettu. Alueen pitkä ja monisyinen historia sekä useiden kielten ja kulttuureiden yhtymäkohta antaa useita mahdollisuuksia tällaisten kokonaisuuksien muodostamiseen. Huomioitavaa on myös se, että kaikkeen tilaan vaikuttaa myös aina jokin kolmas, ulkopuolinen tekijä (Лотман, www). Tämä on keskeistä tarkasteltaessa myös Vuoristo-Karabahin tilaa, sillä juuri Vuoristo-Karabahin suhteen voidaan löytää useita ulkopuolisia tekijöitä, kuten myöhemmin tässä tutkimuksessa havaitaan. Näiden tekijöiden vaikutusta ei kyetä kokonaan sulkemaan pois ja ne vaikuttavat väistämättä myös muodostuvan tilan kokonaisuuteen (Huttunen, www).

Seuraavissa luvuissa tarkastellaan koko Etelä-Kaukasian aluetta kokonaisuutena, eräänlaisena tilana, jossa eri valtiot ja kansat pyrkivät vaikuttamaan oman tilansa muodostamiseen ja vaikutusvaltansa kasvattamiseen eri keinoin. Yhteistä näille keinoille on niiden pyrkimys oman tilan tai geopoliittisen vaikutusvaltansa kasvattamiseen muun muassa kuvitteellisen maantieteen keinoin, eli retoriikalla ja teksteillä.

3 ETELÄ-KAUKASIAN TILA SEKÄ ALUEELLA VAIKUTTAVAT LIITTOLAISUUDET JA SUHTEET

Tässä luvussa tarkastellaan Etelä-Kaukasian aluetta tilana sekä Armeniaa ja Azerbaidzhania valtioina. Tutustutaan lyhyesti maiden historiaan ja kansan erityispiirteisiin sekä perehdytään niiden toimintaan erityisesti Vuoristo-Karabahin kysymykseen liittyen. Tämän lisäksi analysoidaan alueella vaikuttavien valtioiden ja organisaatioiden toimintaa, joiden liittolaissuhteet ja intressit Etelä-Kaukasian tilaa kohtaan ovat kokonaisuuden kannalta keskeisiä.

3.1 Etelä-Kaukasian alue

Etelä-Kaukasia sijaitsee strategisesti keskeisellä paikalla, Lähi-idän ja Venäjän, Aasian ja Euroopan sekä Kaspian- ja Mustanmeren välissä. Alueella kohtaavat kristinusko ja islam sekä myös diktatuuri ja demokratia. Alueen valtiot Azerbaidzhan, Armenia ja Georgia muodostavat alueen, jossa erilaiset kulttuurit ja uskonnot kohtaavat ja muodostavat muuttuvan ja muokkautuvan seismisen alueen, jonka tasapaino muuttuu helposti yhdenkin osan liikkua. Etelä-Kaukasiassa tapahtuvat mainitut tilan muutokset vaikuttavat lähes aina maiden suhteisiin. Merkityksellisen tästä tekee se, että vastaavat tapahtumat jossain muualla eivät välttämättä vaikuta kyseisen alueen kokonaisuuteen merkittävällä tavalla. (de Waal 2010, 1.)

Etelä-Kaukasian lähihistoriaa tarkastellessa on huomattava, että alue kuului vielä vuoteen 1991 saakka osaksi Neuvostoliittoa. Vasta Neuvostoliiton romahtaminen ja alueen valtioiden itsenäistymisjulistukset käynnistivät alueella edelleen käynnissä olevan itsenäistymisprosessin. (Kirkinen 2000, 511–513.) Alue on ollut historiansa aikana useamman eri yhdistymisprosessin kohteena. Tunnetuimpia näistä ovat lähinnä Venäjän johdolla toteutetut projektit, kuten Venäjän imperiumi ja Neuvostoliitto. (de Waal 2010, 6–9.) Alueen kansoja yhdistävinä tekijöinä ovat toimineet muun muassa kieli, uskonto ja etninen alkuperä (Smith 2012). Nämä samat tekijät toimivat samalla myös erottavina tekijöinä eli rajoina. Venäjän ja Neuvostoliiton pyrkimyksenä on ollut käyttää aluetta puskurina islamistisilta Iranilta ja Turkilta. Venäläisten ajatuksena on ollut Etelä-Kaukasiaa hallitsemalla laajentaa omaa aluettaan ja torjua sille etelästä suuntautuva uhka. Samalla on pyritty siirtämään mahdolliset taistelut pois sen omalta venäläiseltä maaperältä, alueelta, josta geopoliitikot, ovat käyttäneet termiä Euraasian sydänmaa (engl. heartland). (Juntunen 2003, 30–34.)

Etelä-Kaukasian kolmesta valtiosta olisi mahdollista muodostaa yhdistetty valtio, eräänlainen Etelä-Kaukasian federaatio, joka oli hetkellisesti olemassa heti Neuvostoliiton romahtamisen jälkeen (Global Finland 2011, www). Alueen sisäiset ristiriidat ja poliittinen ilmapiiri muodostavat kuitenkin vielä tällä hetkellä liian suuren esteen tämän tavoitteen toteuttamiselle (Pa-

lonkorpi 2012). Etelä-Kaukasian alueella risteävät monet eri kielet, uskonnot ja kulttuurit, mikä on johtanut siihen, että siellä poliittisesti ja muilla perusteilla muodostetut tilat voivat poiketa merkittävästi maantieteellisistä rajoista (de Waal 2010, 1). Saman valtion alueella rajat kahden eri tilan välillä voivat muodostua omiksi jatkuvasti muokkautuviksi, kuulijasta riippuvaisiksi kokonaisuuksiksi tai ne voivat perustua erilaisiin kielellisiin, uskonnollisiin, rodullisiin tai muihin seikkoihin (Smith 2012.) Tällä tavalla luodut tilat perustuvat siis siihen, että kokonaisuuksia muodostetaan sekä niitä tulkitaan puheella ja teksteillä. Tämä tapahtuu siis kuvitteellisen maantieteen avulla, jossa rajat, alueet ja tilat muotoutuvat subjektiivisesti puhujan esittämien kuvien ja kuulijan käsitysten mukaisesti. (Clowes 2011, 11.)

Kaikkia Etelä-Kaukasian valtioita yhdistää paitsi niiden yhteinen historia nykyisen Venäjän kanssa, myös se, että ne ovat osallisia jonkin asteiseen konfliktiin. Näiden konfliktien luonteet ovat kuitenkin joistain yhtäläisyyksistä huolimatta erilaisia. Georgian konflikti on käytännössä valtion sisäinen, jossa sen separatistialueet pyrkivät eroon emävaltiostaan. Azerbaidzhanilla ja Armenialla taas on niiden välinen kiista Vuoristo-Karabahin alueesta. Nämä konfliktit ovat kaikki peräisin samalta, itsenäistymiseen johtaneelta ajanjaksolta, eikä niiden ratkaisua ole toistaiseksi saavutettu. (de Waal 2010, 1–5.) Alueen konflikteihin perehtyneet tutkijat⁴ näkevät kuitenkin alueella olevan edellytykset näiden konfliktien ratkaisemiseksi ensisijaisesti alueellisen yhteistyön kehittämisen avulla.

3.2 Alueen yhteistyöjärjestöt ja vaikuttavat ulkopuoliset toimijat

Alueella vaikuttavista järjestöistä tärkeimmät ovat Kollektiivisen turvallisuuden sopimusjärjestö (myöh. KTSJ) sekä Itsenäisten valtioiden yhteisö (myöh. IVY) (Uphadhyay 2012, www). Molemmat järjestöt ovat hyvin voimakkaasti Venäjä -johtoisia ja niiden yhtenä pää-tarkoituksena lieneekin juuri Venäjän vaikutusvallan ja etupiirin ylläpito omien rajojensa ulkopuolella. Samalla sotilaallisella yhteistyöllä kyetään luomaan Venäjän näkökulmasta riittävä puskurivyöhyke oman sydänmaan alueen ympärille. Näiden järjestöjen lisäksi Venäjä on solminut kahdenvälisiä ilmapuolustus sopimuksia muun muassa Armenian ja Keski-Aasian maista Kazakstanin kanssa. Venäjän on myös sijoittanut näissä maissa oleviin sotilastukikohtiinsa omaa ilmapuolustus kalustoaan. (Russia today 2013, www.) Sopimusten tarkoituksena lieneekin edelleen Venäjän omien etujen valvominen ja vaikutusvallan säilyttäminen alueella lähinnä sotilaspoliittisin keinoin (Nygren 2008, 32, 234).

⁴ Muun muassa Palonkorpi 2012.

Vastavoimana Venäjän suurvaltapolitiikalle Etelä-Kaukasian alueella toimii EU, jonka itäisen kumppanuusohjelman jäseniä sekä Armenia että Azerbaidzhan ovat (Euroopan komissio 2009, www). EU:n lisäksi myös Yhdysvallat vaikuttaa alueella, koska sen intressit kohdistuvat ennen kaikkea Kaspianmeren energiavaroihin ja alueen vaikutusvallasta käytävään kamppailuun (Peimani 2009, 19). Kolmas voimakkaasti alueella vaikuttava toimija on Turkki, jonka vaikutus perustuu lähinnä hyviin ja historiallisiin suhteisiin Azerbaidzhanin kanssa. Neljäs merkittävä vastavoima alueella on Lähi-idän suurvalta Iran, jonka vaikutus ulottuu paitsi energiakysymysten, myös kulttuurin ja kielen avulla koko Etelä-Kaukasian alueelle. (Nichol 2009, 9.) Näiden muiden vastavoimien ja Venäjän käymä kamppailu alueen vaikutusvallasta vaikuttaa väistämättä alueen vakauteen ja sen kehitykseen. Samalla kamppailu vaikuttaa myös Vuoristo-Karabahin hallinnasta käytävään kiistaan vähintään epäsuorasti. Näiden toimijoiden vaikutusta ja toimintaa Etelä-Kaukasiassa käsitellään tarkemmin luvussa 3.8.

3.3 Armenia

Armenialaiset ovat indoeurooppalainen kansa, joka on elänyt vuosituhansia nykyisen Itä-Turkin alueilla ja niiden ympärillä, vuoristoisessa kolmen suuren järven (Van, Sevan, Urmia) muodostamassa kolmiossa. Perinteiset armenialaisalueet kattavat historiallisesti myös osia nykyisestä Iranista ja Azerbaidzhanista. Suurimmillaan Armenian valtakunta oli yli 2000 vuotta sitten, jolloin se kattoi koko pohjoisen Lähi-idän. Armenialaiset ovat eläneet valtaosan olemassaolostaan ympäröivien suurvaltojen alaisuudessa autonomisina ruhtinaskuntina. Kristinusko saapui alueelle ensimmäisellä vuosisadalla ja Armenia oli ensimmäinen maa, joka omaksui sen kansalliseksi uskonnokseen vuonna 301. Armenialaisten alueita on historian aikana valloitettu monta kertaa useiden eri valtioiden toimenpitein⁵. Erityisen hankalaksi armenialaisten asema muuttui islamilaisen hallinnon alaisuudessa. (Seppälä 2011, 15–16.) Tämä uskonnollinen diskrepanssi johti mainittuun armenialaisten kansanmurhaan ja on edelleen merkittävä alueella vaikuttava tekijä, joka toimii myös esteenä turkkilaisten ja armeenien väliselle avoimelle yhteistyölle.

Varsinainen kansanmurha⁶, tapahtui ensimmäisen maailmansodan yhteydessä vuonna 1915, jolloin armenialaiset joutuivat keskelle Turkin ja Venäjän välistä taistelua. Turkkilaiset ottivat

⁵ Lännessä (Rooma, Bysantti), etelästä (persialaiset ja arabit) ja pohjoisesta sekä idästä (turkkilaiset ja mongolit).

⁶ Armenialaisten kansanmurhan tausta on Seppälän (2011, 19–20) mukaan seuraus turkkilaisten hallitseman Osmanivaltion alueiden menetyksistä ja siitä seuranneesta luhistumisesta. Ensimmäinen niin sanottu ”joukkosurman kenraaliharjoitus” tapahtui vuonna 1909, jolloin sulttaani Abdul Hamidin yli 30-vuotinen aikakausi päättyi ja valtaan nousivat nuorturkkilaiset. Tämä tapahtumaketju johti Adanassa, Turkin kaakkoisrannikolla toteutettuun noin 20 000 armenialaisen joukkosurmaan. Turkkilaisten mielissä kristittyjen hävittäminen oli eräänlainen kosto heidän Euroopassa kokemilleen tappioille. Tällä tavoin armeenit joutuivat kärsimään muun muassa Bulgarian, Kreikan ja Serbian alueiden vapautumisen kustannuksella.

armenialaiset vangeiksi ja pakottivat orjatyöhön, jonka päätteeksi heidät tapettiin puhtaasti uskonnollisista⁷ syistä. Kaiken kaikkiaan kansanmurhassa arvioidaan kuolleen 1,3–1,5 miljoonaa armenialaista kristittyä. (Seppälä 2011, 30.)

Kansanmurhalla oli valtaisa määrä erilaisia seurauksia ja sen vaikutukset armenialaisten suhtautumisessa turkkilaisiin ja azereihin näkyvät yhä edelleen. Turkilla ja Armenialla ei muun muassa ole diplomaattisuhteita ja niiden välinen maaraja on avattu vasta hiljattain. Tätä Hillary Clintonin välittämää, 10. lokakuuta 2009 allekirjoitettua rajasopimusta voidaan pitää merkittävänä saavutuksena. Sopimus avasi maiden välisen rajan, joka oli ollut suljettuna ensimmäisen maailmansodan aikaisesta armenialaisten kansanmurhasta lähtien. Sopimukseen sisältyi Armenian vakuutus pyrkiä ratkaisuun Vuoristo-Karabahin konfliktissa. (Global Finland 2011, www.)

Armenian sijainti kristillisenä valtiona vahvojen islamististen valtioiden, Turkin ja Azerbaidžhanin, läheisyydessä tekee sen asemasta haastavan.⁸ Maantieteellinen sijainti poliittisesti vahvojen valtioiden välissä vaikuttaa uskonnollisten ja kulttuuristen tekijöiden lisäksi myös sen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan. (Nygren 2008, 234.) Armenialla ja Venäjällä on hyvin läheistä yhteistyötä sekä poliittisesti että sotilaallisesti. Armeniassa sijaitsee Venäjän 102. sotilastukikohta, jossa palvelee noin 4000 sotilasta. Maat ovat solmineet myös kahdenvälisen sopimuksen yhteisestä ilmapuolustuksesta. Armenian virallisen kannan mukaan Venäjän tukikohta sijaitsee Armeniassa sen pyynnöstä. (Global Security 2011, www.) Lisäksi Armenia on sekä KTSJ:n että IVY:n jäsen. Yhteisistä intresseistä ja liitoista huolimatta maiden sotilaallisen yhteistyön katsotaan perustuvan enemmän molemminpuoliseen hyötyyn, kuin yhteiseen puolustukseen. Tämän puhtaasti sotilaallisen aspektin lisäksi Venäjä vastaa myös Armenian rajavalvonnasta juuri Turkin ja Iranin suuntaan. (Nygren 2008, 234.)

Poliittisesti Armenia pyrkii hakemaan yhä enemmän kontakteja EU:sta ja Yhdysvalloista. Richard Giragosianin (2012) mukaan Armenian ulkopoliittikka onkin selkeästi länsisuuntautunut ja hänen mukaansa on todennäköistä, että Armenia tulee pyrkimään EU:n ja/tai Naton jäseneksi heti kun mahdollista. Historialliset siteet ja nykyinen läheinen kumppanuus Venäjän kanssa huomioiden tämä luonnollisesti vaatisi melkoista tasapainoilua Armenialta. (Iskanda-

⁷ Voimassaolevan historiankäsitelmän mukaisesti. Turkkilaiset eivät tätä näkemystä ole tunnustaneet.

⁸ Richard Giragosian (2012) on luonnehtinut Armenian asemaa alueella ”suomettumisen” termillä. Tällä hän tarkoittaa käytännössä sitä, että Armenian maantieteellinen asema suuren ja vahvan kumppanin vieressä, sekä poliittinen asema ja sitoutuneisuus muistuttavat paljolti Suomen asemaa etenkin 1970 -luvulla. Giragosian perustelee näkemystään Armenian vahvalla riippuvuussuhteella Venäjään. Giragosianin näkemyksen mukaan Armenia ei sijaitse varsinaisesti Lännessä (Yhdysvallat ja EU ovat Armenian poliittisessä retoriikassa tunnustettuja läntisiä toisia) ja Venäjän välissä, vaikka ulkopuolisten silmin näin näyttäisikin olevan. Tämä on siis armenialainen näkökulma.

ryan 2012.) Erityisesti Venäjän läheisyys on huomioitava, kun pohditaan Armenian asemaa ja valintoja kansainvälisesti⁹. Poliittinen tahto voi olla Giragosianin mainitseamalla tavalla länsisuuntautunut, mutta Venäjän läheisyys ja yhteinen historia vaikuttavat sen tekemisiin valintoihin. Tämä vaikuttaa joka tapauksessa Armenian asemaan myös Vuoristo-Karabahin kysymyksessä. Armenian on tasapainoiltava sekä Venäjän intressien, että myös lännen kanssa, jotta sen asema ja nykyiset suhteet molempiin suuntiin säilyisivät hyvinä.

Yksi merkittävä syy Armenian länsimielisyyteen on Venäjän Armeniaan kohdistama painostus, kun se pyrki saamaan Armenian tunnustamaan vuonna 2008 Etelä-Ossetian ja Abhasian separatistialueiden itsenäisyyden. Armenia tarvitsee ulkopuolisen kumppanin, koska se ei halua jäädä alueella yksin ilman liittolaisia¹⁰. Tämä on samalla myös Armenian sisäpolitiikan vaarallisin uhkakuva, johon myös Vuoristo-Karabahin konfliktin ratkaiseminen tai tilanteen kehittyminen saattaa vaikuttaa. Konfliktista saattaa tulla maan sisä- ja ulkopolitiikan väline, joka halutaan ratkaista, jotta maan vakaus ja taloudelliset olosuhteet, kuten energiavarmuus saadaan turvattua.

Tässä yhteydessä EU:lla voisi olla tärkeä rooli yhtenä sovittelijana ja yhteistyökumppanina. Tämä saattaisi korostua esimerkiksi sellaisessa tilanteessa, jossa EU asettaa ehdoksi taloudelliselle tai muulle yhteistyölle Vuoristo-Karabahin tilanteen vakauttamisen. Tällöin on hyvin mahdollista, että paine konfliktin ratkaisemiseksi on lopulta suurempi EU:n kuin Venäjän puolelta. Yksi mahdollinen lisävaikuttaja alueen tilanteeseen ovat useat maan ulkopuolella asuvat armenialaisyhteisöt. Tällaisia diaspora-alueita on muun muassa Yhdysvalloissa, Ranskassa, Venäjällä ja juuri Vuoristo-Karabahissa. (Tölölyan 2000, 107.)

3.4 Azerbaidzhan

Azerbaidzhan sijaitsee Kaspianmeren rannalla ja kuuluu yhdessä Armenian kanssa entisiin Neuvostotasavaltoihin. Azerbaidzhanin hallitseva uskonto on islam ja yli 90 % sen asukkaista on muslimeja. Tämä fakta yhdistää sen voimakkaasti muihin ympäröiviin muslimivaltioihin, Iraniin ja Turkkiin. (CIA World Factbook 2013, www.) Azerbaidzhan on geopolittisesti merkittävin alueen kolmesta valtiosta, sillä sen sijainti kahden suurvallan, Venäjän ja Iranin välissä ja muodostaa luontevan reitin lännestä Kaspianmerelle. (Petersen 2011, 123.) Se on myös

⁹ Armenian asemaa kahden suuren vaikuttajan (Yhdysvallat ja Venäjä) välissä voidaan kuvata Armenian Kaukasian Instituutin johtajan, tohtori Alexandr Iskandaryanin sanoin: ”Armenialle Venäjä on aina lähellä ja tulee aina olemaan. Yhdysvallat on Armenialle kaukana ja tulee aina olemaan”

¹⁰ Tunnustamisessa on Giragosianin mukaan ollut kyse ennen kaikkea siitä, että Armenia on halunnut säilyttää asemansa ja kasvonsa myös lännen suuntaan. Samalla se on tarvinnut lainaa Venäjältä, jonka ehtona tunnustaminen olisi ollut. Hänen mukaansa Armenia ei kuitenkaan tätä tunnustusta tule tekemään. Ei edes siinä tapauksessa, että se uhkaa jäädä ”yksin” eli ilman ulkopuolisen vahvemman liiton tai valtion tukea. (Giragosian 2012.)

Etelä-Kaukasian maista omavaraisin ja rikkain. Sen taloudellinen kehitys on ollut nopeaa koko 2000-luvun ajan ja nousun arvioidaan jatkuvan aina vuoteen 2020 saakka. Haasteena talouden kehitykselle on kuitenkin sen monipuolistaminen nykyisen energiavaroihin perustuvan talouden lisäksi. (IMF 2013, www.)

Azerbaidzhanin talousministerin, Hasanovan (2012) mukaan sen vauraus perustuu energiavaroista saamiinsa tuottoihin ja maan talous muodostaa noin 80 % koko Etelä-Kaukasian taloudesta. Energiavarojensa avulla maa on kehittänyt laajasti omaa infrastruktuuriaan ja on moninkertaistanut muun muassa asevarusteluun suunnattuja varoja viimeisten vuosien aikana¹¹. (IMF 2012, www). Sen tärkein kauppakumppani puolustusmateriaalin osalta on Venäjä, mikä vaikuttaa luonnollisesti alueen vakauteen, sillä Armenian ja Venäjän puolustusyhteistyö on kiinteää. Azerbaidzhanin puolustusbudjetti on suurempi, kuin koko Armenian valtion budjetti. Vallitsevassa tilanteessa Armenia voi kuitenkin luottaa liittolaisensa Venäjän tukeen, jolla se voi konfliktitilanteessa kompensoida omia puolustuksellisia puutteitaan. (Palonkorpi 2012.)

Kasvaneen vaurauden avulla kehitetyt Azerbaidzhanin asevoimat ovat viimeisten vuosien aikana kehittyneet merkittävästi etenkin kalustollisesti. Maan uhkakuvalitiikka on ollut hyvin yksisuuntaista ja se on painottunut valtaosin Armenian suunnasta tulevien uhkakuviin luomiseen. Azerbaidzhanin turvallisuuspoliittinen johto on myös ilmaissut avoimesti valmistuvansa konfliktin eskaloitumiseen ja sitä kautta mahdolliseen uuteen sotaan Armeniaa vastaan. Toisaalta Azerbaidzhan voi perustella kasvanutta puolustusbudjettiaan sillä, että se pyrkii luomaan itselleen sellaiset asevoimat, joilla se kykenisi suojaamaan omat energiavarojensa muiden valtioiden hyökkäyksiltä. (Nichol 2009, 12; Giragosian 2011, 55–56.)

Tällainen selkeä viholliskuvan muodostaminen ja syylistäminen on osa Azerbaidzhanin kansallista sisäpolitiikkaa. Se on samalla myös selkeä kannanotto uuden sodan mahdollisuudesta. Giragosianin (2011, 52–53) mukaan on kuitenkin mahdollista, että konfliktissa tullaan vielä käymään aseellisia yhteenottoja osapuolten kesken. Tämä perustuu hänen mukaansa siihen, että Azerbaidzhanin sotilaallisen potentiaalın kasvattaminen ja Armenian Azerbaidzhanin vastaisen uhkakuvalitiikan jatkuminen muodostavat olosuhteet, joissa kynnys aseellisen voiman käytölle laskee. On kuitenkin syytä kiinnittää huomiota myös siihen, että erityisesti Azerbaidzhanissa tällaisella sisäisellä uhkakuvalitiikalla ja Vuoristo-Karabahin konfliktin avulla kyetään samalla vahvistamaan hallitsevan presidentti Alijevin ja muun poliittisen johdon asemaa. Tämä on syytä huomioida arvioitaessa uuden sodan todennäköisyyttä sekä poh-

¹¹ Esimerkiksi vuonna 2011 Azerbaidzhan kasvatti puolustusbudjettiaan peräti 89 prosenttia (IMF 2012)

dittaessa todellisia mahdollisuuksia konfliktin ratkaisemiseen puhtaasti Azerbaidzhanin ja Armenian välillä. Yksi merkittävä maiden välisiin suhteisiin vaikuttava tapahtuma on azerbaidzhanilaisen sotilaan Ramil Safarovin tapaus¹² ja sen aiheuttamat reaktiot maiden välisiin suhteisiin.

Safarovin tapaus on tuorein esimerkki avoimesta sodalla uhkaamisesta ja vihapuheista. Vaikka kyseessä ovatkin edelleen vain puheet, voivat ne Etelä-Kaukasian räjähdysherkässä ja vastakkainasettelua koko ajan ruokkivassa ilmapiirissä konkretisoitua yllättävän nopeasti. Tällainen molempien maiden käyttämä mielikuvien ja viholliskuvien täyttämä radikaali narratiivipolitiikka ei ainakaan vähennä uuden aseellisen yhteenoton todennäköisyyttä, eikä helpota Vuoristo-Karabahin kiistan ratkaisemista. Päinvastoin se syventää molemminpuolista kriisitilanteen kehittymistä ja vaikeuttaa konfliktin ratkaisua. Yksittäiset tapaukset ja yhden henkilön mediassa esittämät mielipiteet saattavat aiheuttaa pinnan alla olleiden tunteiden uudelleen esiintulon, mikä voi johtaa esimerkiksi Safarovin tapauksen kaltaisiin reaktioihin.

3.5 Venäjä

Venäjän toiminta ja politiikka Etelä-Kaukasian alueella on ollut aktiivista kaikkien maiden suuntaan. Sen aktiivisuus aluetta kohtaan on lisääntynyt presidentti Putinin valtaantulon jälkeen 2000-luvulla. Alue on Venäjän näkökulmasta strategisesti merkittävä ennen kaikkea sijaintinsa ja energiavarojensa johdosta. Poliitiikkansa avulla Venäjä on pyrkinyt vaikuttamaan Etelä-Kaukasian valtioihin siten, että sille tärkeät asiat alueella sujuvat mahdollisimman hyvin sen edun mukaisesti. Venäjän politiikan painopiste aluetta kohtaan on ollut nimenomaan turvallisuuspoliittinen, jolla se on pyrkinyt ennaltaehkäisemään Etelä-Kaukasian suunnasta sitä kohtaan suuntautuvia uhkia. Venäjä pitää alueelta suuntautuvaa kasvavana uhkana islamismia, mutta on silti pyrkinyt toimimaan yhteistyössä Iranin kanssa vastavoimana Turkin ja Yhdysvaltojen väliselle yhteistyölle. (Nichol 2009, 5–6.)

Venäjän sotilaallinen läsnäolo alueella on mittava. Omalla alueellaan Pohjois-Kaukasiassa olevien asevoimien joukkojen lisäksi Venäjällä on joukkoja sekä Armeniassa että Georgian separatistialueilla, Etelä-Ossetiassa ja Abhasiassa. Lisäksi Azerbaidzhanin Gabalassa sillä on yksi valvontatutka. Näiden lisäksi se vaikuttaa alueella sekä IVY:n että KTSJ:n avulla, jonka

¹² Tapahtumaketju sai alkunsa, kun Unkari luovutti Safarovin Azerbaidzhaniin kärsimään loppuun saamansa tuomion armenialaisen sotilaan murhasta. Azerbaidzhan ja käytännössä presidentti Aliev, vapautti Safarovin elinkautisesta tuomiosta heti tämän saavuttua maahan. Safarovin avoin juhlinta ja Azerbaidzhanin tekemä vapautuspäätös aikaisemmista päinvastaisista lupauksista huolimatta, johtivat syyskuussa 2012 maiden välisten diplomaattisuhteiden katkeamiseen. Armenian presidentti Serzh Sarkisian ilmoitti maan olevan valmis uuteen sotaan. Armeniassa on myös puhuttu Vuoristo-Karabahin virallisesta tunnustamisesta itsenäiseksi maaksi ja sen pääkaupungin Stepanakertin lentokentän avaamisesta. Azerbaidzhan on jo aiemmin ilmoittanut ampuvansa alas lentokoneet, jotka pyrkivät Stepanakertiin. (Niemeläinen 2012.)

johtomaa se käytännössä on. (The Military balance 2013.)

Etelä-Kaukasian poliittinen kartta ja Venäjän intressit aluetta kohtaan ovat muuttuneet vuoden 2008 Georgian konfliktin jälkeen. Georgian operaatio oli Venäjälle ensimmäinen sotatoimien rajojensa ulkopuolella Afganistanista vetäytymisen jälkeen. Tällä operaatiolla se osoitti ensisijaisesti länsivalloille, että sen intressit aluetta kohtaan ovat edelleen olemassa. Samalla se kykeni vaikuttamaan länsisuuntautuneen Georgian asevoimiin ja ainakin toistaiseksi estämään Naton laajenemisen Etelä-Kaukasiaan. (Giragosian 2011, 51–52.)

Venäjän lisääntynyt kiinnostus aluetta kohtaan on näkynyt erityisesti aktiivisuutena Turkin ja Azerbaidzhanin suuntaan. Keskeinen syy tähän ovat alueen energiaresurssit. Venäjän ja erityisesti Turkin välinen yhteistyö perustuu vahvasti yhteisiin energiaintresseihin mikä on vaikuttanut Venäjän aktiivisuuteen Kaspianmeren alueen valtioiden suuntaan. Samalla se osoittaa ainakin toistaiseksi myös Yhdysvaltojen pienentyntä roolia Turkin suuntaan. Mielenkiintoiseksi tämän tekee se fakta, että juuri Turkki ja Venäjä ovat historiallisesti toistensa vihollisia. Venäjälle Turkin ja Armenian suhteiden lämpiäminen ja rajojen avautuminen sopii erinomaisesti, sillä sen hyvät suhteet molempiin maihin mahdollistavat sen vaikutusvallan kasvun alueella. (Giragosian 2011, 56–57.)

Turvallisuuspoliittisesta näkökulmasta katsottuna Venäjän keskeisenä tavoitteena vaikuttaisi olevan vaikutusvallan säilyttäminen Etelä-Kaukasian alueella ja samalla oman sydänmaansa¹³ suojaaminen luotettavien liittolaisten avulla. Oikeiden ja tavoitteisiin nähden tarkoituksenmukaisten liittolaisten avulla se pyrkii hankkimaan itselleen sellaisen aseman, että sen ei tarvitsisi käydä sotia omalla maaperällään. Sen tavoitteena on näiden avulla torjua ja ennaltaehkäistä sitä vastaan suuntautuvat uhat jo näillä ympärilleen muodostamallaan puskurivyöhykkeillä¹⁴. (Juntunen 2009, 129–135.)

Venäjä on huolissaan hallitsevan asemansa säilymisestä alueella, koska sen ensisijaiset intressit turvallisuuspoliittisten tavoitteiden lisäksi kohdistuvat Azerbaidzhanin Kaspianmeren alueella oleviin hiilivetyihin, öljyyn ja kaasuun. (Nichol 2009, 8). Näiden varojen vuoksi juuri Azerbaidzhanin säilyminen Venäjän etupiirissä on sille tärkeää, mutta samalla nykyisessä

¹³ Heartland -termiä on käytetty erityisesti Venäläisessä geopolitiisessä keskustelussa ja sillä on tarkoitettu käytännössä nykyistä Venäjän aluetta. Termin venäläinen vastine on ”Sertsevinna ja zemlja”, jota on aktiivisesti käyttänyt muun muassa venäläinen geopolitiikasta ja Euraasian sydänmaasta kirjoittanut Aleksandr Dugin.

¹⁴ Yhtenä geopolitiisena tavoitteena Venäjällä on myös ollut pääsy ns. lämpimille vesille, eli Intian valtamerelle. Tähän tavoitteeseen päästäkseen Venäjä tarvitse kuitenkin liittolaisia, joiden avulla se kykenisi tämän tavoitteen toteuttamaan. (Dugin 1997, 433.) Tätä silmällä pitäen Iran voisi olla sille tärkeä kumppani. Iranin kanssa luotettavan liiton muodostaminen taas vaatii oikeat liittolaiset Etelä-Kaukasiassa. Tällainen kumppani voisi olla esimerkiksi kulttuurisesti ja kielellisesti Iranille läheinen Azerbaidzhan.

tilanteessa myös selkeä haaste. Iranin kanssa suhteiden kehittäminen on Venäjälle paitsi poliittisesti, myös energiapolitiikan näkökulmasta tärkeää. Venäjä haluaa säilyttää kontrollinsa Kaspianmeren energiavaroihin tai ainakin estää niiden siirtyminen jonkin toisen suurvallan, kuten tässä tapauksessa Iranin, hallintaan tai etupiiriin (Tynkkynen 2012.)

Venäjä toimii siis alueella monella eri rintamalla ja tavalla. Yksi Venäjän vaikutustavoista alueella on sen pyrkimys vakuuttaa luottamustaan ja liittolaisuuttaan juuri kyseiselle valtiolle¹⁵. Tällaisella toimintatavalla se pystyy vaikuttamaan alueen tilanteeseen ja ajamaan omia etujaan. Venäjän roolia alueen vaikuttajana tarkasteltaessa täytyy muistaa, että sillä ei historiallisista syistä voi olla normaaleja diplomaattisia tai demokraattisia suhteita entisiin alusmaihinsa, kuten juuri Azerbaidzhaniin ja etenkin Armeniaan. Vuoden 2008 Georgian tapahtumien jälkeen Venäjän osoittama kiinnostus Vuoristo-Karabahin ja Etelä-Kaukasian alueeseen on ainakin median uutisoinnin perusteella vähentynyt. Se johtune ainakin osittain siitä, että Venäjä haluaa rauhoittaa alueen ympärillä käytyä keskustelua ja pyrkii kiinnittämään muiden huomion toisiin kysymyksiin. Alueeseen kohdistuneesta vähentyneestä aktiivisuudesta huolimatta lienee selvää, ettei Venäjä ole halukas hyväksymään sellaisia muutoksia alueen tilanteeseen, jotka eivät ole sen intressien mukaisia. (Palonkorpi 2012.)

Yhteinen sotilasliitto KTSJ on myös merkittävä tekijä, jonka avulla Venäjä pystyy vaikuttamaan alueen valtioiden sotilaspolitiikkaan ja niissä tapahtuvaan sotilaalliseen kehitykseen. Tällä tavoin sillä on mahdollisuus vaikuttaa maiden politiikkaan ja samalla myös Vuoristo-Karabahin alueen tilanteen kehittymiseen. Nygren (2008, 237) korostaakin, että Venäjälle on edullista, jos sekä Armenia että Azerbaidzhan säilyvät sen kumppaneina ja niiden välinen konflikti on kyetty ratkaisemaan. Näin ollen Venäjän kannalta parhaalta ratkaisulta vaikuttaisi tilanne, jossa molemmat osapuolet ovat tyytyväisiä sen välittämään neuvottelutulokseen. Samalla sen saavuttama imagohyöty saattaisi parantaa sen asemaa muiden kansainvälisesti sille tärkeiden kysymysten käsittelyssä.

3.6 Muut alueelliset vaikuttajat Etelä-Kaukasiassa

Muita Etelä-Kaukasian aluetta kohtaan kiinnostusta osoittaneita toimijoita ovat Turkki, Yhdysvallat, Iran ja Euroopan unioni. Näiden intressit alueella kohdistuvat lähinnä alueen energiavaroihin. Lisäksi taustalla vaikuttavat kulttuuriset, historialliset sekä suurvaltapolitiittiset tekijät. Osa toimijoista on pyrkinyt myös vaikuttamaan Vuoristo-Karabahin konfliktin ratkaisuun, mutta Armenia ja Azerbaidzhan ovat suhtautuneet epäilevästi eri osapuolien sovittelu-

¹⁵ Tohtori Rondeli (2012) on kuvannut Venäjän käyttäytymistä siten, että se kulkee ”kuiskuttamassa” jokaiselle valtiolle ”Venäjä on täällä, luota meihin. Älä luota keneenkään muuhun...”.

halukkuuteen. Tämä on koskenut myös Turkkiä, joka sovitteluhalukkuudestaan huolimatta on torjuttu molempien osapuolien, myös Azerbaidzhanin taholta. Tämä on merkittävää, sillä Turkin ja Azerbaidzhanin välillä vallitsee strateginen liittolaisuussuhde ja pitkä yhteinen historia. (Talvitie 2012.)

Turkkiä sitovat alueelle vahvat kulttuuriset, poliittiset ja historialliset syyt. Se on myös useaan otteeseen ilmoittanut antavansa täyden tukensa liittolaiselleen Azerbaidzhanille. Myös Azerbaidzhan tunnustaa Turkin tärkeimmäksi liittolaisekseen alueella. (Nichol 2009, 9.) Turkin ja Armenian suhteita hiertää jo aikaisemmin mainittu kansanmurhakysymys. Turkki on ehdottanut alueelle kolmikantaneuvotteluita, mutta Armenia ei aio hyväksyä Turkkiä välittäjäksi ennen kuin kansanmurhakysymys on ratkaistu. Turkin motiivina Etelä-Kaukasian alueella on sen vaikutusvallan ulottaminen yhä kauemmas Kaukasian ja Keski-Aasian alueille. Toisin sanoen, Turkki pyrkii vaikuttamaan yhä kauemmas Venäjän intressipiiriin. Tähän se tarvitsee liittolaisuutta Yhdysvaltojen kanssa ja sitä kautta mahdollisesti Naton tukea. Tämä lienee kuitenkin nykyisissä olosuhteissa melko epätodennäköinen skenaario. (Giragosijan 2012.)

Yhdysvallat on ilmoittanut, että sillä on Kaukasian alueeseen liittyen kolme intressiä: 1) energiavarat ja niiden hyödyntäminen, 2) terrorismin torjunta, aseiden proliferaation estäminen ja muiden turvallisuussuhkien minimointi ja 3) taloudelliset ja demokraattiset intressit. Näistä tärkeimpänä ovat näyttäytyneet ennen kaikkea energia- ja turvallisuusintressit. Yhdysvallat on tukenut Vuoristo-Karabahin kiistassa avoimesti Azerbaidzhania, millä se pyrkii saavuttamaan Turkin puolelleen Irania vastaan. Samalla Yhdysvallat toivoo saavansa Turkista tukea länsimielisen politiikan edistämiseksi alueella ja kokonaisuudessaan Iranin vaikutusvallan vähentämiseksi Etelä-Kaukasiassa. (Nichol 2009, 2, 9.)

Tällä hetkellä Yhdysvaltojen rooli alueella rajoittuu lähinnä alueen valtioiden kanssa käytävään kahdenväliseen yhteistyöhön. Sen vaikutusvalta näiden kautta on kuitenkin riittävän suuri, jotta se voidaan luokitella selkeäksi vastavoimaksi alueen muille vaikuttajille sekä samalla myös tueksi alueen valtioille. (Petersen 2011, 119.) Yhdysvallat on myös avoimesti ilmaissut tavoitteensa, jonka mukaan se ei halua, että millään alueen ulkopuolisella valtiolla olisi Etelä-Kaukasian alueella sellaista valtaa, jolla se pystyisi estämään, vaikuttamaan tai painostamaan mitään alueen valtiota vapaasti valitsemaan omaa puoltaan (Nichol 2009, 2). Tällä tarkoitetaan käytännössä maiden liittymistä esimerkiksi Naton tai EU:n jäseneksi.

Euroopan unioni on toistaiseksi osallistunut alueen konfliktin ratkaisuun lähinnä oman Etelä-Kaukasian erityisedustajan avulla. Molemmat kiistan osapuolet ovat EU:n itäisen kumppanuusohjelman jäseniä ja saavat komissiolta taloudellista tukea. EU:n intressit alueella ovat

kin ensisijaisesti vakauden ja demokratian kehittämiseen suunnattuja toimenpiteitä, joilla pyritään stabiloimaan ja kehittämään alueen oloja ja turvaamaan EU:n itärajan vakautta. (Euroopan komissio 2009, www.) Tällä tavoin EU pyrkii vakauttamaan samalla myös omia turvallisuusolosuhteitaan ja poistamaan tai ainakin lieventämään konfliktiuhkkaa Etelä-Kaukasian suunnalta. Varsinaisia aktiivisia pyrkimyksiä ja toimenpide-ehdotuksia konfliktin ratkaisemiseksi EU:lla on ollut toistaiseksi vähän. Yksi vaihtoehto alueen neuvotteluiden välittäjäksi voisi olla juuri EU. Sillä on omia taloudellisia sekä energiavarmuuteen liittyviä intressejä alueelle, joten sen politiikkaan välittäjänä toimiminen sopisi hyvin. Samalla EU:n aktiivisempi rooli alueella saattaisi tuoda uuden näkökulman koko konfliktin ratkaisuehdotuksiin. EU:n valtioista alueen välittäjänä on toiminut vain Ranska, mutta se on lähinnä pyrkinyt toimimaan yksin, omien intressiensä ajamiseksi alueella. (Talvitie 2012.)

Iranin vaikutus Etelä-Kaukasiassa on perustunut siihen, että se haluaa estää länsivaltoja, kuten Yhdysvaltoja ja Turkia saavuttamasta alueella sellaista vaikutusvaltaa, joka voisi uhata sen alueellista asemaa ja yhtenäisyyttä sekä taloudellisia suhteita. Sen tärkein kumppani alueella on Azerbaidzhan, sillä Iranissa asuu etnisiä azereita eri arvioiden mukaan 6 - 12 miljoonaa ja sen lisäksi myös noin 200 000 armenia. Iran on pyrkinyt toimimaan yhdessä Venäjän kanssa alueella olevien konfliktien ratkaisemisessa ja saavuttamaan tällä tavalla kumppanin ensisijaisesti Yhdysvaltoja vastaan. Azerbaidzhan taas on huolestunut Iranin kasvavasta ekstremismistä ja sen yhä lämpenevistä suhteista Armeniaan. Armenialla ja Iranilla on ollut kasvavaa taloudellista ja kaupallista yhteistyötä. Samalla Iranin kauppa Azerbaidzhanin kanssa on vähentynyt. Iran on myös lisännyt omaa diplomaatiaansa alueella. Tämän avulla se pyrkii mahdollisesti viemään huomiota pois omista ydinasekysymyksistään ja estämään Yhdysvaltojen tai muun suurvallan vaikutusvallan kasvua alueella. (Nichol 2009, 9–10.)

Kokonaisuutena sekä Venäjän, Turkin, Yhdysvaltojen sekä muiden mainittujen toimijoiden intressit vaikuttavat olevan hyvin samansuuntaisia. Ne ovat kiinnostuneita alueen energiavaroista, joiden hyödyntämisestä tai rahoista ne haluavat saada osansa. Toiseksi ne haluavat säilyttää tai lisätä omaa vaikutusvaltaansa alueella osana omaa suurvalta- tai aluepoliittista toimintaansa. Lisäksi näiden kahden edellä mainitun päämäärän taustalla vaikuttaa koko ajan niiden pyrkimys estää tai hankaloittaa muiden toimijoiden päämäärien saavuttamista. Keinot ja kumppanit vaihtelevat tilanteen mukaan, mutta vaikuttaa kuitenkin siltä, että vanhat suhteet pyritään säilyttämään koko ajan hyvinä. Omia päämääriä edistääkseen ollaan silti valmiita lisäämään yhteistyötä uusien kumppaneiden, myös entisten vihollisten kanssa. Vuoristo-Karabahin kannalta valitettavaa kuitenkin on, että tämä lisääntyvä yhteistyö ei näytä koskevan Armenian ja Azerbaidzhanin välejä.

3.7 Vuoristo-Karabah

Kaikkien aikaisemmin mainittujen osapuolien lisäksi unohdetaan helposti myös itse kiistelty Vuoristo-Karabah, sen asukkaat sekä sen omat intressit ja pyrkimykset. Vuoristo-Karabahin tasavalta on laajuudeltaan noin 11 500 neliökilometriä ja sen asukasluku on noin 140 000, joista käytännössä kaikki ovat etnisiä armenialaisia (CIA World Factbook 2013, www.) Vuoristo-Karabah julistautui itsenäiseksi alueeksi Neuvostoliiton hajoamisen yhteydessä vuonna 1991. Mikään valtio ei ole kuitenkaan tunnustanut Vuoristo-Karabahin itsenäisyyttä. Alueella on järjestetty viimeksi vuonna 2006 kansanäänestys, jossa hyväksyttiin uusi perustuslaki ja vahvistettiin Vuoristo-Karabahin asema itsenäisenä valtiona. Vuoristo-Karabahissa uskotaan kuitenkin, että hiljattain tapahtunut Kosovon itsenäisyyden tunnustaminen mahdollistaa myös Vuoristo-Karabahin kansainvälisesti tunnustetun itsenäisyyden. Alue tottunut olemaan Armenian ja Azerbaidzhanin pelinappulana viimeisten 20 vuoden ajan, eikä sen intressejä ole otettu huomioon aluetta koskevia päätöksiä tehdessä. (Global Finland 2011, www.)

Konfliktin puhjettua alue vaati liittymistä Armeniaan, mutta se on äänestänyt useasti myös itsenäisyytensä puolesta. Se on kritisoinut tähän mennessä omasta asemastaan käytyjä rauhanneuvotteluita ja sovitteluyrityksiä, koska Vuoristo-Karabahin alueen edustajaa ei ole otettu niihin mukaan. Tämä vaikuttaa myös mahdollisen sovitteluratkaisun hyväksymiseen, sillä Vuoristo-Karabah on ilmoittanut, ettei se tule hyväksymään alueen statuksesta mahdollisesti tehtävää ratkaisuehdotusta, mikäli sen edustajaa ei kutsuta mukaan neuvotteluihin. Vuoristo-Karabah perustelee omaa itsemääräämisoikeuttaan ja suvereniteettiaan sillä, että sillä on 1) oma alue, 2) kansa, 3) valittu, organisoitu ja toimiva presidentti ja muu viranomaisjärjestelmä sekä 4) se täyttää kansainvälisen järjestelmän asettamat vaatimukset. (Council of Europe 2003, www.)

Vuoristo-Karabahin asemaa tarkasteltaessa on huomattava se, että sen tulevaisuus itsenäisenä valtiona saattaa hyvinkin toteutua. Esimerkkinä ja vertailukohtana tälle näkemykselle toimii juuri Kosovon asema. Alue on kyennyt muodostamaan toimivan hallintorakenteen ja omaa selkeän kansallisen identiteetin, jonka pohjalle valtio voidaan muodostaa. Haasteelliseksi sen aseman tekee kuitenkin kaikkien muiden tässäkin tutkimuksessa mainittujen valtioiden sekaantuminen sen aluetta koskeviin kiistoihin. Toinen keskeinen haaste tälle sen toivomalle kehitykselle on kansainvälisen lain mukainen päätös sen kuulumisesta Azerbaidzhanille. Toisaalta myös Armenian mielipiteellä lienee ratkaiseva merkitys Vuoristo-Karabahin asemasta päätettäessä.

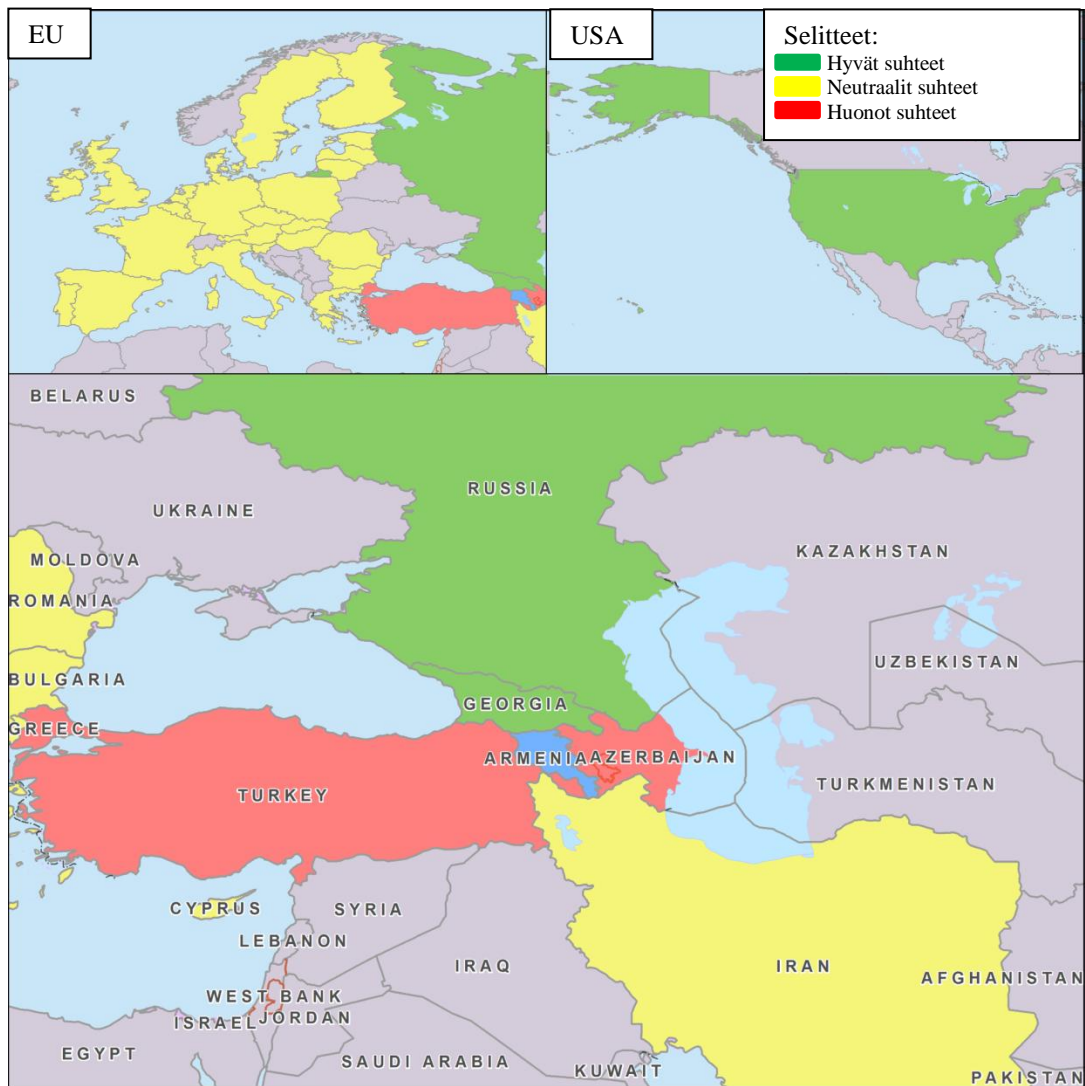
3.8 Alueen keskeiset liitot – Ystävät vs. Viholliset

Varsinaisten Etelä-Kaukasian valtioiden Georgian, Armenian ja Azerbaidzhanin lisäksi alueella vaikuttavat lähinnä Turkki, Venäjä, Iran, Yhdysvallat ja EU, joiden intressejä Etelä-Kaukasian aluetta kohtaan on käsitelty aikaisemmin tässä luvussa. Kaikkien näiden toimijoiden väliset suhteet ja liittolaisuudet ovat mielenkiintoisia ja monitahoisia. Selkeitä yhtäläisyyksiä eri valtioiden välillä on helposti löydettävissä esimerkiksi historian lisäksi uskonnon tai kielen avulla, mutta samalla nämä tekijät toimivat myös erottavina tekijöinä eri maiden välillä. Yksi yhteinen tekijä, kuten uskonto, saattaa yhdistää kaksi valtiota, mutta niiden poliittinen suhde esimerkiksi Venäjään tai Turkkiin saattaa olla täysin erilainen. Tällainen esimerkki löytyy esimerkiksi Armenian ja Georgian väliltä. Georgian ja Armenian suhteet ovat hyvät, mutta suhde Venäjään täysin erilainen.

Tässä alaluvussa esitetään tiivistettynä Armenian ja Azerbaidzhanin lisäksi näiden mainittujen toimijoiden keskinäisiä suhteita ja vastakkainasetteluja. Tällä tavalla esitetään kuva siitä, miten eri osapuolten suhteet vaikuttavat Etelä-Kaukasiassa ja miksi. Tarkoituksena on esittää kokonaiskuva alueen monimutkaisesta suhdeverkostosta sekä perustelut sille, miksi esimerkiksi Turkin tekemät Vuoristo-Karabahia koskevat ratkaisuehdotukset eivät sovi Armenialle, mutta Azerbaidzhanille kyllä.

Armenia on **Venäjän** tärkein liittolainen alueella. Tämän strategisen kumppanuuden lisäksi Armenialla on hyvät välit myös **Georgiaan**. Tämä yhteys pohjautuu siihen, että ne ovat molemmat alueen kristittyjä valtioita.¹⁶ Georgia on myös kauppapoliittisesti Armenialle tärkeä, koska Armenia pystyy myymään tavaroitaan Turkkiin Georgian kautta. Armenian ja Georgian suhteeseen vaikuttaa kuitenkin heikentävästi Venäjän läheinen suhde Armeniaan ja Venäjän sekä Georgian huonot välit. Vastaavasti Armenia ja Azerbaidzhan ovat toistensa selkeitä vihollisia. Armenian toinen selkeä vastustaja alueella on Turkki, jonka kanssa huonot suhteet perustuvat mainittuun kansanmurhakysymykseen. Maat ovat kuitenkin lämmittäneet suhteitaan ja maiden välinen maaraja on saatu avattua vuonna 2009. Tämä taas on sopinut erinomaisesti etenkin Venäjälle, jonka taloudelliset intressit juuri Turkin suuntaan on helpompi toteuttaa Armenian kautta. **Iran** ja Armenia ovat myös lähentyneet toisiaan, mutta niiden välistä yhteistyötä vaikeuttaa Iranin ja Azerbaidzhanin läheinen suhde ja vastaavasti Venäjä - Armenia liittolaisuus. (Nichol 2009, 2–9.)

¹⁶ Seikka, jota eri asiantuntijat ovat pyrkineet aina erikseen korostamaan, kun on keskusteltu eri Etelä-Kaukasian valtioiden välisistä suhteista ja niiden syistä.

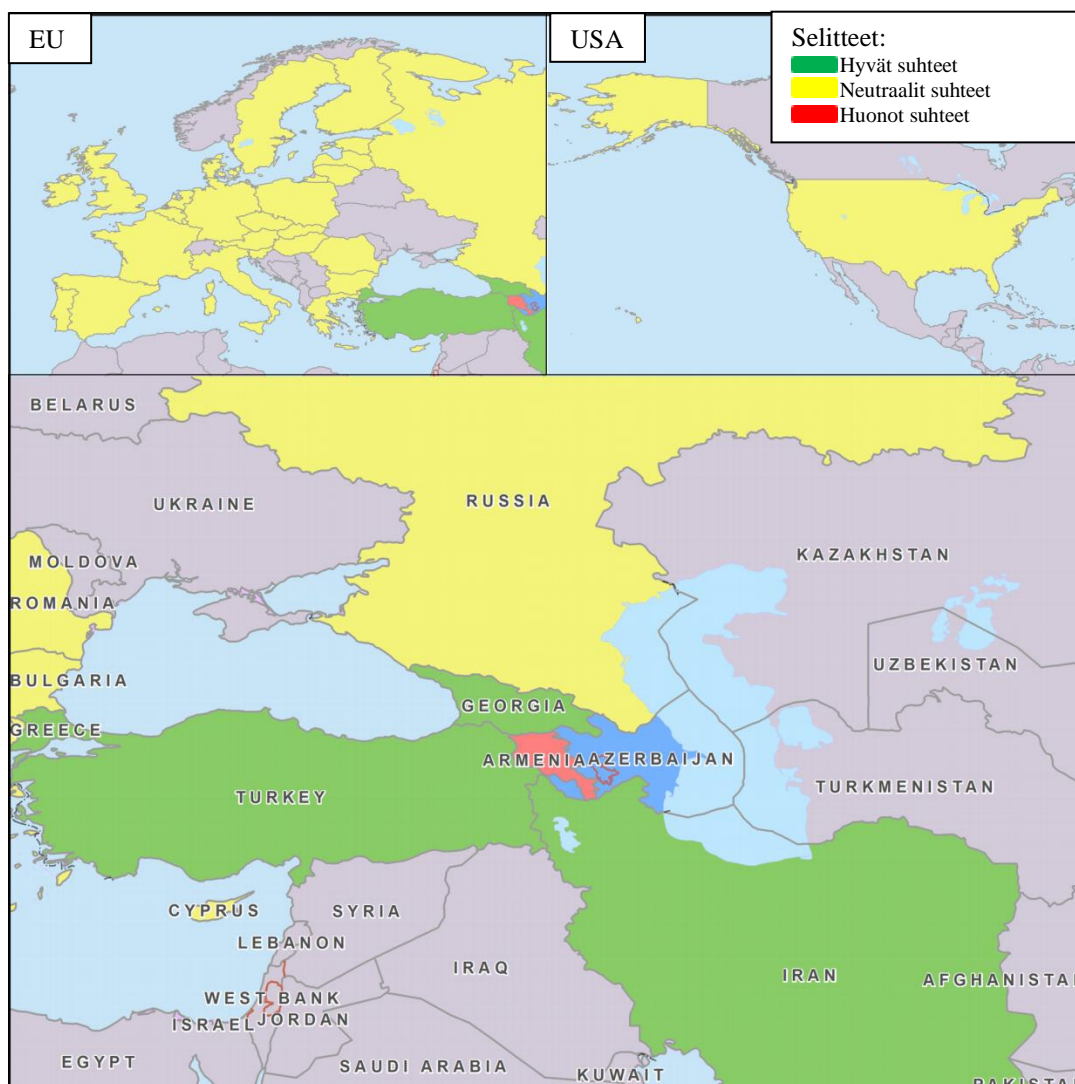

© Collins Bartholomew, 2012.

Kuva 3. Armenian liittolais- ja vihollissuhteet.

Azerbaidzhanin tärkein liittolainen alueella on **Turkki**. Maat muodostavat lähes vastaavan strategisen liiton kuin Armenia ja Venäjä. Venäjän ja Azerbaidzhanin suhteet ovat parantuneet Putinin aikana. Suhteet olivat viileät koko 1990-luvun, mutta Azerbaidzhanin osoittama tuki Venäjälle toisessa Tshetsenian sodassa on parantanut niitä vähitellen. Samanaikaisesti suhteet Naton ja Yhdysvaltojen suuntaan vuodesta 2006 alkaen ovat viilentyneet. (Nygren 2008, 235.) Viimeaikainen Venäjän ja Armenian suhteiden kehitys on taas johtanut Azerbaidzhanin ja Yhdysvaltojen suhteiden uudelleen lämpenemiseen (Nichol 2009, 9). Azerbaidzhanin keskeinen liittolainen etnisistä ja uskonnollista syistä johtuen on Iran. Azerbaidzhan on kuitenkin suhtautunut hieman varovaisemmin Iraniin viimeisten vuosien aikana. Tämä johtuu maassa nousevasta vahvasta islamistisesta ekstremismistä, jonka kasvun Azerbaidzhan kokee osittain jopa uhaksi itselleen. Sen kumppanina alueella on lisäksi vielä Georgia, jonka merkitys on koko ajan kasvussa kauppapoliittisista ja energiantoimituksellisista syistä, koska BTC-öljyputki on keskeinen energian siirtoreitti Kaspianmereltä Eurooppaan. Tämän lisäksi mai-

den välillä on myös jonkin verran turvallisuuspoliittista yhteistyötä. (Nichol 2009 ; 9, Walker 2002, 175–176.)

© Collins Bartholomew, 2012.

Kuva 4. Azerbaidzhanin liittolais- ja vihollissuhteet.

Turkki muodostaa strategisen liiton Azerbaidzhanin kanssa, mutta on edelleen vihollinen Armenian kanssa. Nämä kaksi ovat siis selkeät Armeniaa vastaan toimivat viholliset. Venäjän ja Turkin välinen yhteistyö taas pohjautuu niiden yhteisiin intresseihin Iranin uhkaa vastaan. Samalla perusteella myös Yhdysvallat voidaan liittää tähän rintamaan. Taloudellisista syistä Turkilla on aktiivista yhteistyötä myös **Georgian** kanssa. Georgian ja Turkin välejä lämmittää niiden yhteys Yhdysvaltoihin ja Natoon. Georgian ja Venäjän suhteisiin vaikuttaa niiden 2008 käymä konflikti, jonka seurauksena Venäjä tunnusti Georgian separatistialueet Etelä-Ossetian ja Abhasian. (Gordadze 2011, 21–31.) Nämä Georgian sisäiset ratkaisemattomat konfliktit, jotka hiertävät etenkin Yhdysvaltojen ja Venäjän välisiä suhteita vaikuttavat alueen ja samalla Vuoristo-Karabahin asemaan yhtenä kokonaisuutena suurvaltojen välisessä politiikassa.

Myös **Venäjän** ja **Yhdysvaltojen** suhteet vaikuttavat Vuoristo-Karabahiin. Venäjän läheiset suhteet Armeniaan ja Azerbaidzhanin saama tuki Yhdysvalloilta ja Turkilta korostavat entisestään Armenian ja Azerbaidzhanin välisen tilanteen monitahoisuutta. Molempien kiistan keskeisten osapuolien taustalla vaikuttaa voimakkaasti eri suurvallan tuki. Venäjää ja Yhdysvaltoja taas lähentää keskenään niiden epäluuloinen suhtautuminen Iraniin ja sieltä suuntautuva turvallisuuspoliittinen, mutta myös energiavaroihin kohdistuva taloudellinen uhka. Näiden kahden suurvallan intressit Etelä-Kaukasiassa vaikuttavat erittäin suurella todennäköisyydellä myös niiden välisiin suhteisiin ja politiikkaan. Etelä-Kaukasian alueella Vuoristo-Karabahin konflikti ja sen mahdollinen ratkaisu tulee säilymään myös jatkossa yhtenä keskeisenä kysymyksenä maiden välisessä politiikassa. (Nichol 2009, 2–9.)

Yhteinen vihollinen esimerkiksi Iranin muodossa saattaisi lähentää myös näitä suurvaltoja ja mahdollistaa niiden yhteistyön kautta Etelä-Kaukasian alueelle vakaampien olosuhteiden luominen. Yhteinen uhkamalli on toiminut maita yhdistävänä tekijänä esimerkiksi terrorismin vastaisessa taistelussa. (Hunter 2004, 411.) Toisaalta Venäjän ja Iranin välinen energiapolitiittinen yhteistyö ja niiden pyrkimys myös Yhdysvaltojen aseman heikentämiseen alueella on merkittävä tekijä myös suurvaltojen välisiä suhteita tarkastellessa. Yhdysvaltojen aseman alueella on arvioitu parantuneen sen Azerbaidzhanille ja Turkille osoittaman tuen johdosta. Tällä tavalla Yhdysvallat on saanut puolelleen islamistisia valtioita, joiden vaikutus alueen stabiiliteettiin on kokonaisuuden kannalta merkittävä. (Rawshandil 2011, 75–76.)

Iranilla perinteisenä islamistisena valtiona on luonnostaan hyvät suhteet Azerbaidzhanin kanssa, mutta sillä on myös toimivaa yhteistyötä ja hyvät suhteet myös Armenian kanssa. Iran ei ole ollut aktiivinen vaikuttaja Etelä-Kaukasian alueen tapahtumiin, eikä suoranaisesti myöskään Vuoristo-Karabahin tilanteeseen. Alueellisena suurvaltana ja vaikuttajana sen rooli on kuitenkin merkittävä ja se on otettava huomioon alueen kokonaisuutta ja erityisesti suurvaltapolitiikkaa tarkasteltaessa. Iran on Yhdysvaltojen yksi merkittävimmistä vihollisnarratiiveista ja samalla myös alueellinen vaikuttaja, joka uhkaa myös Venäjän oletettua hegemoniasemaa alueella. Iranin näkökulmasta katsottuna Yhdysvallat näyttäytyy myös laajemmassa skenaariossa vihollisena, sillä se on myös Lähi-idän suunnalla sen vihollisen, Israelin, liittolainen. (Rawshandil 2011, 41.) Aiemmin mainitut Venäjän geopoliittiset tavoitteet merille pääsystä huomioiden, sen mahdollinen yhteistyö Iranin kanssa voisi muokata myös suurvaltapolitiittista asetelmaa uudella tavalla.

Armenialla on siis edelleen huonot suhteet Turkin kanssa. Maat ovat kuitenkin säännönmukaisesti pyrkineet liennyttämään välejänsä ja solmimaan diplomaattisuhteita. Yritykset ovat

kuitenkin toistuvasti kariutuneet. Azerbaidzhanille Turkin ja Armenian välisen kiistan jatkuminen sopii, sillä se ei halua Turkin ja Armenian välien parantumista, koska se pelkää samalla oman asemansa Turkin suhteen heikkenevän. Tämä voisi vaikuttaa myös Vuoristo-Karabahista käytäviin neuvotteluihin Azerbaidzhanin kannalta negatiivisesti, koska Turkin ja Armenian välien lämpeneminen saattaisi vähentää Turkin painostusta Armeniaa kohtaan konfliktin ratkaisussa. (de Waal 2010, 225–226.)

Alueen tilannetta tarkastellessa on muistettava se, että jokaisella keskeisellä toimijalla on omat haasteensa, historiansa ja liittolaisensa. Yhteistä kaikille Etelä-Kaukasian valtioille on niiden melko vähäinen riippumattomuus. Alueen heikot ja nuoret valtiot tarvitsevat vahvat liittolaiset tuekseen (Smith 2012). Tästä vaikutusvallasta alueen valtioihin on suurvaltojen kamppailussa juuri kyse. Taloudellisesti tarkasteltuna ainoastaan Azerbaidzhan on energiavaarojensa puolesta itsenäinen (Hasanova 2012). Georgia ja Armenia taas ovat riippuvaisia liittolaisistaan taloudellisten seikkojen lisäksi myös poliittisesti. Venäjälle Etelä-Kaukasian alueen vaikutusvallan menettäminen vaikuttaisi sen geopoliittiseen asemaan ja poistaisi puskuri-
vyöhykkeen sen ja vihollisten (Turkki, Iran) väliltä.

Merkityksellistä on myös se, että suurvaltojen välisen kamppailun tuloksena Azerbaidzhan ja Armenia vaikuttaisivat olevan eri suurvaltojen vaikutuspiirissä ja kumppaneita. Tämä taas vaikuttaa niiden väliseen yhteistoimintaan ja suoranaisesti myös Vuoristo-Karabahin konfliktin ratkaisuun, koska näiden suurvaltojen intressit ja tavoitteet ovat vastakkaiset. Muiden kriisien ja kansainvälisten poliittisten suhteiden muutokset saattavat vaikuttaa Etelä-Kaukasian alueelle ainakin epäsuorasti, mikä saattaa vaikuttaa myös alueen liittolaissuhteisiin ja konfliktin ratkaisemiseen.

4 OSAPUOLTEN NÄKEMYKSET KONFLIKTIIN JA SEN RATKAISUJEN RATKAISUT

Vuoristo-Karabahin konfliktia on pyritty ratkaisemaan useita eri kertoja ja eri lähteiden ja arvioiden mukaan ratkaisu on ollut jo muutaman kerran melko lähellä. Molempia osapuolia tyydyttävän ratkaisun löytäminen vaikuttaa kuitenkin haastavalta. Tiivistettynä voidaan todeta, että Azerbaidzhan ei halua luopua alueesta vedoten oikeudelliseen näkökulmaan ja YK:n päätöslauseelmiin. Armenia perustelee alueen kuulumista hallintaansa yhteisellä historialla ja läheisillä suhteilla Vuoristo-Karabahiin. Tässä luvussa tarkastellaan Armenian ja Azerbaidzhanin näkemyksiä konfliktiin, perehdytään alueen tilanteeseen ja konfliktin ratkaisemiseksi tehtyihin ratkaisuesityksiin.

4.1 Armenian näkökulma konfliktiin

Armenialaiset liittävät turkkilaisten toteuttaman kansanmurhan ja Vuoristo-Karabahin tilanteen suoraan toisiinsa. Armenialaisten mielissä Vuoristo-Karabahin kohtalo on kansalliselle identiteetille keskeinen kysymys, jonka rinnalla muun muassa kansainvälisen yhteisön esittämät demokratiavaatimukset ja oikeusvaltioperiaatteiden noudattaminen eivät ole olleet Armenialle keskeisiä tavoitteita. (Kruger 2010, 12, 115.) Tämä liittyy oleellisesti juuri kansanmurhaan, sillä pinnan alla armenialaiset eivät ole koskaan mieltäneet azereita ja turkkilaisia eri kansoiksi, vaan heidän mielestään kyseessä on sama kansa ja sama väestö. (Seppälä 2011, 19.) Azereiden suhtautuminen kansanmurhakysymykseen on ollut turkkilaisten kanssa yhteneväinen, mikä on lisännyt armenialaisten kriittistä suhtautumista azereita kohtaan. Tämä seikka on myös varsin hyvin nykyisten armenialaisten mielessä.

Seppälän (2011, 347) mukaan myös historian asettama paine on merkityksellistä konfliktille. Hänen mukaansa kiistaan Vuoristo-Karabahin hallinnasta kiteytyvät sekä historiallisesti tärkeän kansanmurhan että pitkän historian mukanaan tuomat merkitykset. Sota ja sitä seurannut taistelu alueesta on nähty Armenian kansallisena eloonjäämistäisteluna, jonka häviäminen saattaisi merkitä armenialaisen kansan lopullista hajoamista ja katoamista. Armenialaisten mielestä aluemenetyksen ja alistumisen kierre oli saatava pysähtymään ja sen vuoksi taistelu Vuoristo-Karabahin alueesta muodostui ja on muodostunut eräänlaiseksi taisteluksi olemassaolosta. Sota Azerbaidzhania vastaan oli paitsi taistelua Vuoristo-Karabahin alueesta, myös taistelu pitkää sortoa vastaan. Tämä armenialaisten kansallinen motivaatio oman kunnian palauttamiseksi ja sorron päättämiseksi saattoi olla myös ratkaiseva itse sodan ratkaisussa.

Armenia julisti vuonna 1989 Vuoristo-Karabahin osaksi Armeniaa, eikä ole perunut julistustaan. Se ei ole myöskään tunnustanut Vuoristo-Karabahin aluetta itsenäiseksi, vaikka Vuoris-

to-Karabah on itse ilmaissut halunsa itsenäistyä. Armenia tukee Vuoristo-Karabahin armenialaisia sekä taloudellisesti että sotilaallisesti. Alueelle on ryhmitetty myös Armenian asevoimien joukkoja. (Kruger 2010, 115–116.) Vuonna 2009 alkanut Armenian ja Turkin välinen suhteiden uudelleen lämmittely on hermostuttanut Azerbaidzhania ja presidentti Alijev on ilmoittanut Azerbaidzhanin olevan valmis uuteen sotaan, mikäli suhteiden lämpiäminen johtaa siihen, että Armenia tunnustaa Vuoristo-Karabahin itsenäisyyden. Vastaavasti Armenia on ilmoittanut tunnustavansa Vuoristo-Karabahin, mikäli Azerbaidzhan käyttää aseellista voimaa.¹⁷ Venäjä on pyrkinyt painostamaan molempia maita sopimukseen ja keskeinen kysymys neuvotteluissa tuntuukin olevan Latshinin käytävän status. Käytävä muodostaa käytännössä maayhteyden Vuoristo-Karabahista Armeniaan, mutta historiallisesti se on kuulunut Azerbaidzhanille. (de Waal 2010, 225–226.)

© Collins Bartholomew, 2012.

Kuva 5. Vuoristo-Karabah Armenian ja Azerbaidzhanin välissä.

Armenialaisten näkökulma konfliktiin on tällä hetkellä se, että Vuoristo-Karabahia ei tule luovuttaa Azerbaidzhanin haltuun. Alue tulee säilyttää armenialaisten hallinnassa ja sen kansalaisille tulee taata turvalliset elinolot sekä yhteys Armeniaan. Se katsoo Azerbaidzhanin hävinneen sodan ja katsoo, että sillä on oikeus päättää alueen asemasta. Armenia perustelee näkemystään myös sillä, että alue ei ole koskaan kuulunut oikeasti osaksi Azerbaidzhania. Hallinnassaan olevista alueista Armenia haluaa pitää Vuoristo-Karabahin lisäksi Latshinin

¹⁷ Sodalla uhkaaminen ja Vuoristo-Karabahin tunnustaminen vaikuttavat olevan toistensa vastakohta narratiiveja. Useissa keskusteluissa ja artikkeleissa Armenia uhkaa tunnustaa Vuoristo-Karabahin itsenäisyyden, mikäli Azerbaidzhan ryhtyy väkivaltaisuuksiin. Epäselväksi on kuitenkin jäänyt, mitä Armenia kuvittelee tunnustamisella saavuttavansa?

käytävän, mutta on valmis luovuttamaan Azerbaidzhanille vastaavan alueen muualta Vuoristo-Karabahin alueelta. Muut alueet se on valmis luovuttamaan Azerbaidzhanille, mikäli ratkaisu saadaan aikaan. Armenia toivoo myös Vuoristo-Karabahin ottamista mukaan neuvotte-
luosapuoleksi. (Council of Europe 2003, www.) Merkittävä huomio konfliktia tarkasteltaessa on myös se, että Armenia ei ole varsinaisesti tunnustanut olevansa kiistan osapuoli. Se on ilmoittanut ”tukevansa Vuoristo-Karabahin alueella asuvien armenialaisten separatistien toimintaa”. (Kruger 2010, 11–12.)

4.2 Azerbaidzhanin näkökulma konfliktiin

Azerbaidzhanin kanta alueen hallinnasta on yksiselitteinen. Sen mielestä Vuoristo-Karabahin alue ja sitä ympäröivät alueet kuuluvat Azerbaidzhanille. Se on ilmaissut useaan otteeseen vaatimuksensa Vuoristo-Karabahin ja muiden valloitetujen alueiden palauttamisesta sen hallintaan. Tämä on myös kansainvälisen lain näkökulma alueen asemasta. Myös kansainväliset järjestöt ovat todenneet alueen armenialaismiehityksen olevan kansainvälisen oikeuden periaatteiden vastainen. (Pashayeava 2012.) Myös YK on alueellisen koskemattomuuden periaatteeseen vedoten hyväksynyt vuonna 1993 yhteensä neljä eri päätöslauselmaa, joissa vaaditaan armenialaisten vetäytymistä alueelta ja sen luovuttamista takaisin Azerbaidzhanin hallintaan. Päätöslauselmien mukaan Armenian olisi vetäydyttävä välittömästi alueelta. (YK:n turvallisuusneuvosto 1993, www.) Azerbaidzhanin esittämä laillisuusnäkökulma on siis myös kansainvälisesti osoitettu ja tämä on fakta, johon Azerbaidzhan useasti on vedonnut (Suleiman 2012).

Laillisuusnäkökulman lisäksi Azerbaidzhan on perustellut alueen kuulumista hallintaansa muun muassa sillä, että Armenian valtio on perustettu Azerbaidzhanin alueelle ja katsoo, että Armenia on miehittänyt lisää alueita, joiden se väittää kuuluvan itselleen (Hasanov 2012). Tilannetta sovitelleen ETYJ:n Minskin ryhmän ehdottama mahdollinen autonomia Vuoristo-Karabahille voisi tulla kysymykseen myös Azerbaidzhanin näkökulmasta, mutta Armenia puolestaan ei ole ollut halukas autonomian myöntämiseen alueelle. Azerbaidzhan on myös useasti varoittanut Armeniaa siitä, että se julistaa sodan, mikäli Armenia pyrkii laajentamaan omaa aluettaan tai lisäämään omaa aktiivisuuttaan Vuoristo-Karabahin alueella.

Azerbaidzhanin kanta on siis selkeä ja pohjautuu kansainväliseen laillisuusnäkökulmaan. Eri tahot ovat toistaneet useasti sen faktan, että YK:n päätöslauselmia ei ole toteutettu (Hasanov 2012). Azerbaidzhanin parlamentin tahto on palauttaa maan alueellinen eheys ja liittää Vuoristo-Karabahin alue takaisin sen yhteyteen (Suleiman 2012). Tilanne on kuitenkin haastava, sillä Vuoristo-Karabahin alueella ei asu käytännössä lainkaan etnisiä azereita (Pashayeava

2012). Tämä seikka on huomioitava, mikäli alueelle harkitaan autonomian myöntämistä. Azerbaidzhanin mielestä konfliktin ratkaisuyritykset ovat umpikujassa ja se haluaakin konfliktin ratkaisemiseksi uusia ideoita ja konfliktia sovitteluilta järjestöiltä (ETYJ) ja valtioilta (Venäjä). Erityisen tärkeänä jatkoa ajatellen Azerbaidzhan näkee EU:n roolin. Sen tärkeimpänä tehtävänä olisi keskeisten vaikuttajien, kuten Turkin ja Venäjän saaminen saman varjon alle. EU:n välittäjäroolin kasvu, eräänlainen eurooppalainen interventio, voisi tuoda lisää aktiivisuutta ja kaivattuja uusia ideoita konfliktin ratkaisemiseen.

Tällä hetkellä vaikuttaa siltä, että tilanteeseen on nykyisessä tilanteessa vaikea löytää ratkaisua, koska molemmilla osapuolilla on omat vahvat ja historialliset näkökulmansa alueen hallinnasta ja ratkaisusta. Tilannetta mutkista vielä konfliktin ulkopuolisten toimijoiden, kuten Venäjä ja Turkki, vaikutus alueen tilanteeseen. (Pashayeava 2012.) Erityisen ongelmallinen tilanne Azerbaidzhanin näkökulmasta katsottuna on Venäjän rooli¹⁸. Tällaisia valtion virallisen tahon esittämiä syytöksiä pitää toki tulkita varovasti, eikä niille saa antaa liiaksi painoarvoa eri valtioiden ja toimijoiden intressejä sekä konfliktin ratkaisua pohdittaessa. Huomioitavaa toki on, että tällaisissa kärkkäissä kommentteissa on varmasti myös osa totuutta. Samalla maan varapääministerin suusta kuultuna ne antavat käsityksen maan virallisesta linjasta ja mielipiteestä Venäjää kohtaan. Tällaisista lähtökohdista juuri Venäjän on melko haastavaa lähteä etsimään myös Azerbaidzhania tyydyttävää ratkaisua.

4.3 Konfliktin ratkaisuyritykset ja siihen osallistuneet toimijat

Konfliktin ratkaisua ovat tähän mennessä yrittäneet lähinnä Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestö ETYJ:n perustama Minskin ryhmä sekä EU:n asettama Etelä-Kaukasian erityislähettiläs, näiden joukossa suurlähettiläs Heikki Talvitie. Konfliktin ratkaisemiseksi on esitetty useita erilaisia sovitteluratkaisuja, mutta yksikään näistä vaihtoehdoista ei ole tuottanut ratkaisua konfliktiin. (ETYJ 2013, www.) Suurlähettiläs Talvitien (2012) mukaan Venäjä osallistuu konfliktiin vaikuttamiseen ainakin epäsuorasti. Hänen mukaansa Venäjän intresseihin kuuluu vaikuttaminen molempiin osapuoliin ja tällä tavoin oman asemansa vahvistaminen alueella. Venäjän jatkuvasti ylläpitämän oman asemansa johdosta kumpikaan osapuoli ei uskalla tehdä

¹⁸ Maan varapääministeri Hasanovin (2012) mukaan Venäjä on syyllinen koko konfliktiin ja se pyrkii vaikuttamaan ja toimimaan alueella siten, että konflikti säilyisi ratkaisemattomana. Koko konflikti on Hasanovin mukaan syntynyt silloisen Neuvostoliiton keskusvallan toimenpitein. Neuvostoliiton loppuaikoina haluttiin luoda eri puolille Neuvostoliiton aluetta erilaisia konflikteja, jotka sen keskuskomitealla oli tarkoitus kukistaa ja osoittaa olemassaolonsa tärkeys kansalaistensa silmissä. Kun yritys epäonnistui, on nykyinen Venäjä ylläpitänyt luotuja konflikteja säilyttääkseen oman asemansa itselleen tärkeillä etupiiriinsä kuuluvilla alueilla. Venäjän tavoitteena onkin Hasanovin mukaan saada haltuunsa Azerbaidzhanin luonnonrikkaudet ja alueet omalta eteläiseltä reunaltaan (Hasanov 2012).

merkittäviä päätöksiä turvallisuuspolitiikkansa suhteen, eikä myöskään edistää mahdollisen ratkaisun löytymistä.

Tilanne alueella ja konfliktin ratkaisemattomuus eivät ole nousseet globaalisti julkisuuteen, eikä se näin ollen ole ollut näkyvästi kansainvälisesti esillä. Myöskään kansainvälisten organisaatioiden, kuten YK:n ensisijainen mielenkiinto ei ole kohdistunut Etelä-Kaukasian alueelle, joten konfliktia ja sen ratkaisuyrityksiä ei ole lähiaikoina käsitelty esimerkiksi YK:n turvallisuusneuvoston kokouksissa. EU:n erityislähettilään asettaminen kertoo kuitenkin EU:n mielenkiinnon kasvusta aluetta ja sen vakautta kohtaan. Taustalla lienee ensisijaisesti EU:n halu turvata ulkorajojensa vakaus ja Kaspianmeren alueelta saatavan energian turvaaminen. Sen sijaan ETYJ:n intressit ja toiminta aluetta kohtaan on ollut aktiivista. Seuraavaksi käsitellään ETYJ:n ja erityisesti sen asettaman Minskin ryhmän toimintaa ja ehdotuksia konfliktin ratkaisemiseksi.

4.3.1 ETYJ:n Minskin ryhmän toiminta

Vuonna 1992 Etyjin neuvosto pyysi puheenjohtajaa kutsumaan koolle Etyjin konferenssin Vuoristo-Karabahin tilanteeseen liittyen. Konferenssin tarkoituksena oli muodostaa pysyvä foorumi alueen rauhanneuvotteluille. Konferenssi oli alun perin tarkoitus pitää Minskissä, mutta vaikka sitä ei siellä kyettykään pitämään, sai julistuksen perusteella perustettu ryhmä nimensä sen mukaan. Joulukuussa 1994 Budapestin huippukokouksessa päätettiin prosessin pysyvän puheenjohtajuuden perustamisesta. Päätös pantiin täytäntöön vuonna 1995, jolloin sen yhteispuheenjohtajiksi valittiin kiertävällä puheenjohtajavuorolla Yhdysvallat, Venäjä ja Ranska, joiden lisäksi ryhmään kuuluvat jäseninä Valko-Venäjä, Saksa, Italia, Ruotsi, Suomi, Turkki sekä Armenia ja Azerbaidzhan. Pysyvän sovitteluryhmän lisäksi jäsenvaltiot ilmaisivat poliittisen tahtonsa sijoittaa joukkoja monikansallisiin rauhanturvajoukkoihin osana konfliktin ratkaisua. (ETYJ:n Minskin Ryhmä 2013, [www.](#)) Poliittisesta tahdosta huolimatta ratkaisua, sen enempää kuin rauhanturvajoukkojakaan ei ole saatu aikaiseksi.

Minskin ryhmän prosessin tavoitteet voidaan tiivistää seuraaviin kahteen periaatteeseen: 1) luoda sopivat (poliittiset) puitteet konfliktin ratkaisulle Minskin ryhmän neuvotteluprosessin avulla ja 2) löytää osapuolten välillä ratkaisu aseellisten yhteenottojen lopettamiseksi Minskin ryhmän välityksellä ja monikansallisten rauhanturvajoukkojen avustuksella. (ETYJ:n Minskin Ryhmä 2013, [www.](#))

Minskin ryhmä puheenjohtajansa välityksellä on ehdottanut useasti neuvotteluita maiden välille, mutta kaikki tähän mennessä toteutetut neuvottelut ja niiden yritykset ovat päättyneet

tuloksettomina. Viimeisin menestyksenkäs Minskin ryhmän johtama kokous pidettiin Wienissä 7.5.2001, jolloin oltiin lähellä konfliktin ratkaisua. Ainoa ongelma tuolloin vaikutti olevan sopimuksen sisäpoliittinen hyväksyntä sekä Armeniassa että Azerbaidzhanissa. Neuvottelut eivät kuitenkaan johtaneet sopimukseen lupaavasta ilmapiiristä ja alustavasta yhteisestä linjasta huolimatta. Syynä tähän saattoivat olla molempien maiden presidentin vaalit, joihin ei haluttu tuoda mukaan keskustelua Vuoristo-Karabahista. Konfliktin tuominen osaksi presidentinvaaleja olisi saattanut vaikuttaa heikentävästi hallitsevien presidenttien mahdollisuuksiin vaaleissa. Myös Venäjän yliote alueella kiristi tunnelmaa Vuoristo-Karabahin osalta. Samanaikaisesti myös Turkki halusi osallistua alueella vaikuttamiseen. Se ilmoitti aktivoituvansa myös itse jatkossa sekä halusi tiivistää yhteistyötä EU:n erityisedustaja Talvitien kanssa. Samalla kumpikaan kiistan osapuolista ei ollut erityisen halukas kiirehtimään uusia neuvotteluita. (Talvitie 2012.)

Vuosien 2004 ja 2006 välisenä aikana rauhanneuvottelut saatiin käynnistettyä uudelleen. Armenian ja Azerbaidzhanin presidentit tapasivat säännöllisesti ja molemmat osapuolet pyrkivät hakemaan yhteistä mahdollista linjaa konfliktin ratkaisemiseksi. Samalla Minskin ryhmän toiminta oli aktiivista. Ryhmä järjesti runsaasti tapaamisia ja toteutti niin sanotun fact finding mission¹⁹ Vuoristo-Karabahia ympäröiville alueille helmikuussa 2005. Mahdollisen rauhansopimuksen jälkeistä rauhanturvaoperaatiota suunnitteleva Etyjin High Level Planning group (HLPG) matkusti myös alueelle selvittämään operaatioiden eri vaihtoehtoja. Vuoden 2006 helmikuussa konfliktin osapuolet tapasivat Ranskassa, tavoitteena alustavan sopimuksen löytäminen kiistaan. Lupaavista odotuksista huolimatta mitään ei kuitenkaan saatu sovittua. (ETYJ:n Minskin Ryhmä 2013, www.)

Suurin kompastuskivi neuvotteluissa on ollut Kelbadzarin alue, jonka Armenia on vallannut maiden välisen sodan aikana. Armenia haluaa luovuttaa alueen vasta, kun sen vaatima kansanäänestys alueen statuksesta on pidetty, sillä sen näkökulmasta Kelbadzarin alue on välttämätön sen kansalliselle turvallisuudelle. Vastaavasti Azerbaidzhan vaati armenialaisten joukkojen vetämistä pois kaikilta muilta alueilta Latshinin käytävää lukuunottamatta (kts. Kuva 2.), joka yhdistää Armenian ja Vuoristo-Karabahin alueen toisiinsa. Kelbadzarin aluetta koskevien erimielisyyksien johdosta molemmat osapuolet vetäytyivät hyvin edenneistä neuvotteluista ja aloittivat osapuolten mustamaalaamisen ja syyttelyn. (Council of Europe 2013, www.) Jälkikäteen on arvioitu, että esitetyt optimistiset näkemykset olivat mahdollisesti

¹⁹ Tässä yhteydessä termillä tarkoitetaan eräänlaista tarkkailu- ja tilanteen arviointioperaatiota. Sen tarkoituksena oli kartoittaa ja selvittää osapuolien näkemyksiä ja alueella vallitsevia olosuhteita.

eräänlainen suoja molempien osapuolten johdolle, joilla voitiin esittää sisäpoliittisille vastustajille aktiivisuutta konfliktin ympärillä. Samalla luonnollisesti vastattiin kansainvälisiin odotuksiin konfliktin sovittelemisessä. (Talvitie 2012.)

Minskin ryhmä julkaisi kesäkuussa 2006 asiakirjan ”Basic Principles for Future Settlement of the Nagorno-Karabakh conflict”, jossa käsitellään nimensä mukaisesti konfliktin ratkaisemisen perusperiaatteita²⁰. (ETYJ:n Minskin Ryhmä 2013, www.) Sittemmin osapuolten näkemykset ovat pehmentyneet ja periaatteellisesti osapuolet ovat olleet valmiita hyväksymään toistensa asettamia ehtoja, kuten esimerkiksi armenialaisten Latshinin käytävän käytön. Konkreettiset toimenpiteet ja niiden täytäntöönpano aiheuttavat kuitenkin ongelmia. Armenian ja Azerbaidzhanin kiistojen lisäksi myös Vuoristo-Karabahin alueen edustajat ovat itse ilmoittaneet halukkuutensa osallistua sen asemasta käytäviin neuvotteluihin. Alueen edustajat ovat ilmoittaneet, etteivät he tule hyväksymään sen asemasta tehtyjä sopimuksia, mikäli he eivät itse ole olleet osallisina neuvotteluissa. (Ayunts 2012, www.) Tällaisia lausuntoja voidaan pitää keinona päästä mukaan neuvotteluihin, mutta samalla on mahdollista, että näkemykset todellisuudessa edustavat myös alueen väestön ydinmielipidettä. Samalla on myös vaikea uskoa, että etnisesti Armenialainen Vuoristo-Karabah ei hyväksyisi Armenian hyväksymää sopimusta ja ehtoja.

YK:n turvallisuusneuvosto on hyväksynyt yksimielisesti vuonna 1993 Vuoristo-Karabahin aluetta koskevat päätöslauselmat 822, 853, 874 ja 884, joilla se on tuominnut Armenian valtaustoimet (YK:n Turvallisuusneuvosto 1993, www). Päätöslauselmat vahvistivat Vuoristo-Karabahin alueen kuuluvan Azerbaidzhanille ja tuomitsivat armenialaisten valtaustoimet. Samalla vaadittiin alueellisen koskemattomuuden periaatteeseen vedoten miehitettyjen alueiden välitöntä palauttamista Azerbaidzhanille ja sieltä paennon azeriväestön palaamisen turvaamisesta. (Kruger 2010, 12.) Päätöslauselmista huolimatta näin ei kuitenkaan ole tapahtunut ja vaihtuutaakin siltä, että YK:n rooli konfliktin ratkaisuyrityksissä on ollut vähäinen²¹.

Euroopan unioni on pyrkinyt toimimaan alueella johdonmukaisesti ja puolueettomasti, jonka sanaan ja toimintaan molemmat osapuolet voivat luottaa. Vuoristo-Karabahin suhteen tilanne

²⁰ Näiden tarkoituksena oli vaihe vaiheelta toteuttaa seuraavat askeleet: 1) Armenian joukkojen vetäminen useilta Azerbaidzhanilta valloitetuilta alueilta, erityishuomio Kelbadzarin ja Latshinin alueissa; 2) Vuoristo-Karabahin demilitarisointi sekä kansanäänestyksen järjestäminen sen laillisesta asemasta sekä 3) kansainvälisen kriisinhallintajoukon asettaminen.

²¹ Azerbaidzhanin näkemyksen mukaan YK:n rooli on ollut jopa liian passiivinen ja sen päätöslauselmien toteuttamatta jääminen kertoo paljon organisaation tahtotilasta konfliktin suhteen. YK:n ohella myös Euroopan unioni on ollut pienemmässä roolissa konfliktin ratkaisemisessa, mutta 2000-luvulla tapahtunut erityisedustajan nimeäminen alueelle kertoo sen kiinnostuksen kasvusta aluetta kohtaan.

on kuitenkin ollut haastava, sillä EU-maista Ranska on pyrkinyt ottamaan keskeistä roolia konfliktin sovittelussa yksinään ja vaikuttaa siltä, että se ei ole halukas edistämään ratkaisua EU:n yhteisen edun nimissä. (Talvitie 2012.) Vaikuttaa kuitenkin siltä, että EU pyrkii kohottamaan omaa asemaansa ja estämään tällaisten yksittäisten jäsenvaltioiden irtiotot alueella. Tällainen Ranskan ja muiden maiden sooloilu ei ainakaan merkittävästi paranna jatkossa EU:n asemaa alueen kokonaisukehityksen kannalta (Talvitie 2012).

Turkki on kritisoinut Minskin ryhmää sen tehottomuudesta ja on sitä mieltä, että ainoastaan Venäjä on pyrkinyt olemaan aktiivinen ryhmän toiminnassa. Yhdysvaltojen rooli on ollut hyvin pieni 2008 elokuussa käydyin Georgian sodan jälkeen. (Gordadze 2011, 21–31.) Turkin on tuettava lupauksensa mukaisesti Azerbaidzhanian, vaikka alueella käytävä kamppailu öljy- ja kaasuvaroista mahdollistaakin Azerbaidzhanin luontevan yhteistyön sekä Turkin, että Venäjän kanssa. Turkki näkeekin Armeniasuhteiden palautumisen mahdolliseksi vasta Vuoristo-Karabahin kysymyksen ratkaisuun liittyen. (Talvitie 2012.)

Kaikki konfliktin osapuolet ja sovittelijat ovat yhtä mieltä siitä, että ratkaisu kiistaan olisi löydettävä ensisijaisesti kansainvälisen yhteisön avulla, jolloin myös YK:n päätöslauselmat saataisiin mahdollisesti toteutettua. Mahdollisina välittäjinä voisivat toimia jo aikaisemmin mainitut YK, ETYJ, EU ja Venäjä. Konfliktin ratkaisu puhtaasti Armenian ja Azerbaidzhanin kesken, ilman ulkopuolista apua, on luonnollisesti täysin yhtä mahdollinen ja hyvä myös kansainvälisen yhteisön näkökulmasta. Oleellista on kaikkia osapuolia tyydyttävän ratkaisun löytyminen. (Heinäluoma 2012.) Konfliktin tilanne huomioden tämä ei kuitenkaan vaikuta todennäköiseltä²².

4.3.2 Tilanne alueella ja neuvotteluissa

Molemmat kiistan osapuolet, Armenia ja Azerbaidzhan ovat avoimesti korostaneet sitä, että ne eivät halua ulkopuolisten toimijoiden sekaantuvan maiden väliseen konfliktiin (Talvitie 2012). Tämä ei tarkoita kuitenkaan sitä, ettei mailla olisi halua sovittaa kiistaa ulkopuolisen neuvottelijan avulla. Ulkopuolisten sekaantumisella maat tarkoittavat lähinnä Venäjän, Yhdysvaltojen ja Turkin sekaantumista konfliktiin. Näistä Yhdysvallat on ehkä selkeimmin py-

²² Konfliktin ratkaisemiseksi käytyjen neuvotteluiden polkeminen paikallaan on vaikuttanut myös kansainvälisen yhteisön päätöksenteko- ja erityisesti niiden toimeenpanokykyyn. Mikäli YK:n päätöslauselmia ja kansainvälisen yhteisön päätöksiä ei kyetä toteuttamaan, voidaan pahimmillaan heikentää koko järjestelmän uskottavuutta romuttamalla sen päätöksentekokyky. Juuri tämä seikka vaikuttaa erityisesti Azerbaidzhanin kannanottoihin ja suhtautumiseen konfliktin ratkaisemiseen. Varapääministeri Hasanovin mukaan kansainvälisten organisaatioiden ja niiden päätöslauselmien merkitys tulee pienentymään, mikäli ne eivät kykene toimeenpanemaan omia päätöksiään. Esimerkkinä tästä Hasanov vertasi Vuoristo-Karabahin päätöslauselmia Libya koskeneeseen päätöslauselmaan, joka toimeenpantiin välittömästi, mutta Vuoristo-Karabahin ei. (Hasanov 2012.)

sytytty poissa alueen kiistoista vuoden 2008 Georgian konfliktin jälkeen. Suomi on ehdottanut Minskin ryhmän kautta Vuoristo-Karabahille Ahvenanmaan kaltaista itsehallintomallia, mutta ainakaan toistaiseksi esitetty autonomiakysymys ei ole ollut ajankohtainen.

Tilanne alueella on median uutisoinnin (Interfaks, Ria Novosti, News Armenia jne.) mukaan jatkuvasti räjähdysherkkä ja molemminpuolinen syyttely ja laukaustenvaihto alueella on lähes jokapäiväistä. Molempien maiden poliittiset päättäjät esittävät kansallisessa mediassa negatiivisia lausuntoja toisesta osapuolesta ja perustelevat näkemyksiään omien sisäpoliittisten ja myös kansallisten tarpeidensa mukaisesti. (Ayunts 2012, www.) Azerbaidzhanin varapääministeri Hasanov (2012) on muun muassa syyttänyt julkisesti Armeniaa mielivaltaisesta toiminnasta alueella sekä jatkuvasta provosoinnista ja rajaloukkauksista²³. Vastaavasti myös Armenia toimii samalla tavalla ja syyttää Azerbaidzhania samoista asioista.

Käytännössä rauhanneuvottelut ja jopa niiden yritykset eivät ole todellisuudessa edistyneet vuoden 2001 jälkeen (Talvitie 2012.) Voidaankin sanoa, että jäätyneen konfliktin lisäksi myös neuvotteluyritykset ovat jäätyneet. Azerbaidzhanin kanta konfliktin sovitteluun on ehkä jopa liian torjuva, sillä se on julkisesti ilmoittanut vastaavansa kaikkeen armenialaisten aggressioon vähintään vastaavalla voimalla ja on ilmoittanut, että se ei ole halukas neuvottelemaan alueen asemasta sellaisen (Armenia) kanssa, joka miehittää sen alueita. (Hasanov 2012.) Vastaavasti Armenia on useasti jatkanut Azerbaidzhanin provosointia (Babajan 2012, www).

Seppälän (2011, 345) mukaan todennäköisimpiä ratkaisuvaihtoehtoja Vuoristo-Karabahin konfliktissa ovat 1) alueen liittäminen Armeniaan, 2) sen itsehallinto tai 3) alueen palauttaminen Azerbaidzhanin hallintaan. Kaikille näkemyksille on omat hyväksyttävät perustelunsa ja molempien valtioiden esittämät argumentit alueen kuulumisesta sen hallintaan ovat tunnustettavissa²⁴. Esittämiään vaihtoehtoja hän perustelee sillä, että alue tulee säilyttää edelleen kokonaisuutena, eikä sen jakaminen ole etnisistä syistä järkevää. Todennäköisimpänä vaihtoehtona Seppälä pitää alueen liittämistä osaksi Armeniaa, mutta tämä vaatisi myös muiden alueiden luovuttamista samassa yhteydessä.

Yhtenä vaihtoehtona voisi olla myös Seppälän esittämä alueen itsehallinto. Vaikka Azerbaidzhan on ollut valmis autonomian myöntämiseen, on Armenia ainakin toistaiseksi tätä vastus-

²³ Hasanovin mukaan armenialaiset vääristelevät historiaa ja väittävät miehitetyn Vuoristo-Karabahin kuuluvan jo historiallisesti sille. Samoin uusien aluevaltausten ja -vaatimusten todennäköisyys on Hasanovin mukaan todennäköistä.

²⁴ Armenian puolesta puhuvat alueen historia ja alueen nykyväestön tahto. Azerbaidzhanin näkemystä puoltavat Neuvostoliiton aikainen juridiikka ja kansainvälisen yhteisön lainopilliset näkemykset.

tanut. Alueen palauttaminen Azerbaidzhanin hallintaan olisi kansainvälisten lakien mukaista, mutta Armenia vastustaa tätä jyrkästi. Näistä lähtökohdista tarkasteltuna tilanne vaikuttaa haastavalta, johon sovittelijoiden on vaikea löytää kaikille osapuolille sopivaa ratkaisua.

Molemminpuolinen syytely osapuolten välillä on hyvin tavanomaista ja ruokkii alueen kiristynyttä tilannetta jatkuvasti. Tämä poliittisten syytösten ketju, sekä median esittämät jatkuvat väitteet toisen osapuolen tekemistä rikkomuksista, eivät helpota molemminpuolisen luottamuksen syntymistä ja edistä konfliktin mahdolliseen ratkaisuun johtavia neuvotteluita. Tällainen aikaisemmin mainittu muun muassa Hasanovin esittämä poliittinen retoriikka ja viholliskuvien muodostaminen on tyypillistä alueella vallitsevalle tilanteelle. Samalla se on hyvin tyypillistä kuvitteelliselle maantieteelle, jossa siis oma, kansallinen tila ja sen ympärillä olevat muut (= toiset) kuvataan tässä tapauksessa vastustajina. Mikäli konfliktin neuvotteluissa todellisuudessa pyritään pääsemään eteenpäin, tulee molempien osapuolien pidättäytyä liiallisesta uhkakuvien maalailusta ja pyrkiä löytämään yhteiset linjat, joiden kautta hyväksyttävä ratkaisu voitaisiin löytää. Nygren (2008, 237) arvioi, että konfliktin ratkaisemiseen on olemassa mahdollisuus, mutta vain ulkopuolisen neuvottelijan vaikutuksesta. Tällaisiksi toimijoiksi hän arvioi Venäjän lisäksi tässä tutkimuksessa esitetyt EU:n ja Yhdysvallat.

Tässä tutkimuksessa on tarkasteltu tähän mennessä Etelä-Kaukasian aluetta, Vuoristo-Karabahin konfliktia ja sen osapuolia. Sen lisäksi on pyritty selvittämään alueella vaikuttavia ulkopuolisia toimijoita, niiden intressejä ja konfliktin ratkaisuyrityksiä sekä tilannetta. Seuraavassa luvussa tarkastellaan konfliktin ratkaisumahdollisuuksia ja erilaisia kehityssuuntauksia, jotka voisivat nykyisissä olosuhteissa toteutua lähitulevaisuudessa.

5 KONFLIKTIN RATKAISUMAHDOLLISUUDET JA KEHITYSPOLUT

Tässä tutkimuksessa on tarkasteltu Etelä-Kaukasian alueen tilannetta, konfliktin syitä ja eri osapuolten intressejä ja liittolaisuussuhteita. Näiden avulla on pyritty löytämään mahdollisia ratkaisuvaihtoehtoja, joiden avulla alueen tilannetta voitaisiin kehittää. Tutkimuksen avulla on haettu syitä ja perusteluja sille, miksei konfliktia ole kyetty tähän mennessä ratkaisemaan ja millaisena konfliktin osapuolet näkevät tilanteen tulevaisuuden. Tutkimuksessa esille tulleiden tekijöiden perusteella vaikuttaa siltä, että konfliktin ratkaiseminen ei tähän mennessä ole ollut mahdollista lähinnä osapuolten radikaalisti toisistaan eroavien näkemysten ja yksittäisten aluetta koskevien periaatteellisten ristiriitojen johdosta. Tuloksena voidaan todeta, että varsinaisen Vuoristo-Karabahin konfliktin ratkaisemiseksi ei lähitulevaisuudessa ole nähtävissä yhtä ainoaa ratkaisuvaihtoehtoa. Sen sijaan voidaan esittää erilaisia mielipiteitä ja näkemyksiä siitä, miten konfliktin lukkiutunutta tilannetta ja sen ratkaisemiseksi käytäviä neuvotteluita voitaisiin edistää ja koko konflikti mahdollisesti ratkaista.

Seuraavaksi tarkastellaan aikaisemmin esitettyjen näkemysten ja perusteluiden valossa muutamia vaihtoehtoja ja mahdollisia kehityspolkuja, joiden avulla Vuoristo-Karabahin alueen tilannetta voitaisiin kehittää tai ainakin vähentää Etelä-Kaukasian alueella vallitsevaa jännitettä.

5.1 Laajempi yhteiskunnallinen ja alueellinen muutos

Ensimmäinen mahdollinen kehityspolku on tärkeä koko Etelä-Kaukasian alueen kehityksen kannalta. Tässä vaihtoehdossa oleellista on koko alueen laaja yhteiskunnallinen ja sosiaalinen kehitys. Sen mukaan konfliktin neuvottelut ja ratkaisuyritykset jätetään toistaiseksi toteuttamatta ja annetaan konfliktin jäätyä ja jäädä toistaiseksi taustalle. Tällä tavalla mahdollistetaan sekä Armenian että Azerbaidzhanin ja etenkin Vuoristo-Karabahin asukkaille rauha kehittää omaa infrastruktuuriaan ja sosiaalista ympäristöään. Tässä vaihtoehdossa on tärkeää huomata se, että varsinainen konfliktialue on julistautunut itsenäiseksi vain 20 vuotta sitten, sen asema valtiona on kiistanalainen eikä tässä ajassa ole kyetty muodostamaan rauhassa kansallista identiteettiä jatkuvan kiistelyn ja väkivallan varjossa. Jäädymällä ja stabiloimalla konfliktin tilanne toistaiseksi, mahdollistettaisiin myös Armenialle ja Azerbaidzhanille mahdollisuus kehittää omaa sosiaalista ja poliittista ympäristöään sekä luoda omaa kansallista identiteettiään pelkkien uhkakuvien sijaan.

Yhteiskunnallisen ja alueellisen kehityksen sekä sisäpoliittisen muutoksen kautta voisi olla mahdollista, että esimerkiksi 20 vuoden kuluttua maissa on vaihtunut poliittinen johto ja sa-

malla poliittinen linja, joka ei välttämättä enää suhtaudu puhtaasti vihamielisesti toiseen valtioon ja kansaan. Tämän lisäksi alueelle on todennäköisesti kasvanut uusi sukupolvi, joka ei ehkä suhtaudu vanhaan uhkakuvaan samalla kriittisyydellä ja omanarvontunnolla, kuin nykyinen hallinto.

Oleellista tässä vaihtoehdossa on kärsivällisyys ja pitkäjänteisyys. Armenian ja Azerbaidžhanin välillä on vallinnut pitkäaikainen ristiriitainen suhde. Niiden välillä on helppo löytää enemmän eroavaisuuksia kuin yhdistäviä tekijöitä. Nämä esimerkiksi uskonnollisesti, kulttuurillisesti ja poliittisesti selkeät eroavaisuudet muodostavat maiden välille selkeitä rajoja, jotka vaikuttavat ainakin toistaiseksi niiden väliseen yhteistyöhön negatiivisesti. Tällainen vastakkainasettelu asettaa kuitenkin merkittäviä haasteita konfliktin molempia osapuolia tyydyttävän ratkaisun löytämiselle. Yhteiset projektit koko Etelä-Kaukasian alueen kehittämiseksi esimerkiksi energiaan liittyen voisivat toimia hyvinä yhteistyöprojekteina. Tällainen kehitys vaatisi kuitenkin kaikkien yhteisiä ponnisteluja sekä halua alueen kehittämiseksi. Tällä tavoin saataisiin asteittaisen yhteiskunnallisen muutoksen kautta toteutettua alueen yhteisöllisyyttä lisäävä muutos, jonka kautta myös Vuoristo-Karabahin konfliktiin voitaisiin löytää molempia osapuolia tyydyttävä ratkaisu. Se millainen ratkaisu tämän kehityspolun kautta saataisiin aikaan, jää nähtäväksi.

5.2 Armenian ja Turkin välisen kansanmurhakysymyksen ratkaisu

Toisessa mahdollisessa vaihtoehdossa keskeisessä asemassa ovat Armenia, Turkki ja Azerbaidžhan. Tämä kehitysvaihtoehto perustuu siihen oletukseen, että Armenian ja Turkin välillä löydetään kansanmurhakysymystä koskeva molempia osapuolia tyydyttävä ratkaisu. Tämän jälkeen voisi olla mahdollista, että liittolaiset Turkki ja Azerbaidžhan löytäisivät ratkaisun Armenian kanssa myös Vuoristo-Karabahin konfliktissa. Tämä luonnollisesti vaatii edelleen jatkuvaa Turkin myötävaikutusta Azerbaidžhaniin, eikä tällaisessa asetelmassa Turkin ja Armenian välisten suhteiden paraneminen saa johtaa Turkin ja Azerbaidžhanin välisten suhteiden heikentymiseen. Ratkaisun löytyminen tällä tavoin olisi siis eräänlaista nollasummapeliä, jossa positiivinen kehitys yhdessä suhteessa saattaa vaikuttaa negatiivisesti suhteessa toiseen valtioon.

Ongelmana tässä kehitysvaihtoehdossa on se, että ainakaan toistaiseksi Turkin ja Armenian välisten neuvotteluiden tuloksena niiden väliset suhteet eivät ole parantuneet eikä diplomaattisuhteiden palauttaminen ole onnistunut. Molemmilla mailla vaikuttaisi kuitenkin olevan selkeä pyrkimys tähän. Azerbaidžhan kuitenkin vastustaa tällaista kehitystä, koska pelkää mahdollisen positiivisen kehityksen Turkin ja Armenian välillä johtavan sen aseman heikkenemiseen Turkin suhteen.

Tämä ratkaisu lienee melko epätodennäköinen ainakin lyhyellä (15–20 vuotta) aikaperspektiivillä. Tämä perustuu siihen, että Turkki on säännönmukaisesti kieltäytynyt tunnustamasta kansanmurhaa, vaikka useat muut maat, jopa Saksa turkkilaisvähemmistöineen on sen tehnyt. Koska Turkki ei tähänkään mennessä ole sitä tunnustanut vaikuttaa siltä, että tunnustus vaatii jotain positiivista kehitystä jollain muulla alueella. Toisaalta tietoisuus tapahtumista on laajalti tiedossa ja uuden sukupolven myötä saattaa myös sovitteluhalukkuutta löytyä.

Tunnustamalla kansanmurhan tapahtuneeksi Turkki voisi saada etenkin lännessä imagohyötyä, jota se voisi hyödyntää omien tavoitteidensa ajamisessa osana läntistä ja Eurooppalaista yhteisöä. Mikäli samalla kyettäisiin edistämään myös Vuoristo-Karabahin tilanteen ratkaisua, voisi Turkki hyötyä tästä kansainvälisesti hyvinkin paljon.

5.3 Euroopan Unionin korostuva rooli

Kolmannessa vaihtoehdossa korostuu Euroopan unionin rooli konfliktin selkeänä uutena sovittelijana. Tässä vaihtoehdossa EU:n tulisi ottaa entistä selkeämpi rooli konfliktin sovittelussa ja ratkaisun hakemisessa osapuolien välillä. Tämä aktiivisempi rooli sopisi hyvin EU:n nykypolitiikkaan, sillä Etelä-Kaukasian alue kuuluu EU:n itäiseen kumppanuusohjelmaan, jonka avulla EU:n on mahdollista saada keskeinen rooli sovittelussa. Muun muassa Azerbaidzhan on julkisesti myös toivonut uusia toimijoita konfliktin sovitteluun ja yhtenä vaihtoehtona se on esittänyt juuri EU:a. EU:n erityisedustajan aktiivinen toiminta alueella on myös selkeä edellytys tämän kasvavan roolin mahdollistamisessa.

Euroopan turvallisuuden näkökulmasta tilanne on myös kiinnostava, sillä Eurooppa tarvitsee alueen kautta saatavaa energiaa ja sen toimitusvarmuus ja hinta ovat riippuvaisia alueen vakaudesta. Juuri tämän takia EU:lle on tärkeää saada alue pysymään rauhallisena ja ilman sota. EU:n roolin alueella tulisi olla jatkossa siis entistä aktiivisempi, mutta sen tärkeimpänä tehtävänä lienee kuitenkin Turkin ja Venäjän saaminen saman varjon alle. Tämä mahdollistaisi näiden kahden voimakkaan vaikuttajan keskinäisen yhteistyön ja sitä kautta myös Vuoristo-Karabahin tilanteen ratkaisun hakemisen. Tästä näkökulmasta tarkasteltuna juuri EU:n välittäjäroolin kasvu, eräänlainen eurooppalainen interventio, voisi tuoda lisää aktiivisuutta ja kaivattuja uusia ideoita konfliktin ratkaisemiseen. Olennaista tässä vaihtoehdossa olisi kuitenkin se, että koko EU:n pitäisi toimia yhdessä rintamassa, eikä aikaisempia Ranskan kaltaisia sooloiluja enää saisi tapahtua. Ongelmana on tietenkin koko EU:n yhtenäisen Kaukasian alueen politiikan peruseriaatteista sopiminen ja niiden noudattaminen.

5.4 Venäjän sovitteleva rooli

Venäjän ja sen naapureiden suhteet etenkin Etelä-Kaukasian alueella ovat vaihtelevia. Ne vaihtelevat hyvistä ja läheisistä, kuten Armenian kanssa, lähes vihamielisiin, kuten Georgian kanssa. Venäjä on useaan eri otteeseen osoittanut halunsa palauttaa oma keskeinen asemansa maailmanpolitiikassa ja sen tavoitteena vaikuttaisi olevan oman suurvalta-asemansa palauttaminen, toisin sanoen eräänlainen paluu Imperiumiin²⁵ (Juntunen 2009, 131). Etelä-Kaukasian alueen kannalta tarkasteltuna Venäjän rooli alueella on ollut pitkään isäntävaltio, jonka sanaa alueen valtiot ovat totelleet. Neuvostoliiton hajoamisen jälkeinen itsenäistymiskehitys ja maiden oman ulkopoliittikan ja tahdon kehittyminen on kuitenkin johtanut siihen, että Etelä-Kaukasian valtiot eivät ole enää Venäjän kontrollissa olevia provinssseja, vaan itsenäisiä valtioita, joita se ei voi enää omien toimenpiteidensä avulla kontrolloida.

Näistä mainituista syistä johtuen Venäjän rooli Etelä-Kaukasiassa on ratkaiseva ja konfliktinratkaisua ajatellen keskeinen. Sillä on edelleen voimakas vaikutus alueen valtioihin sekä poliittisesti että taloudellisesti. Se on osoittanut, että sillä on edelleen intressejä aluetta kohtaan ja se myös pystyy vaikuttamaan ja ylläpitämään omaa vaikutusvaltaansa alueella erityisesti Armenian kautta. Vuoristo-Karabahin konfliktiin liittyen on todennäköistä, että mahdollinen sovitteluratkaisu on myös Venäjän hyväksyttävä. Se tuskin haluaa alueelle sellaista tilannetta, jossa sen intressit jäävät huomiotta. Läheinen suhde etenkin Armeniaan, mutta myös taloudelliset sidokset Azerbaidzhaniiin lienevät riittäviä vaikuttimia molemmille osapuolille Venäjää tyydyttävän ratkaisun hakemisessa. On myös mahdollista, että konfliktin ratkaisu syntyy Venäjän välittämänä.

Neuvotteluja vaikeuttaa se, että Venäjä todennäköisesti odottaa saavansa jotain vastineeksi mahdollisesta sovittelijana toimimisestaan. Sillä on ollut omassa politiikassaan pyrkimys nollassummapolitiikkaan ja se onkin viime vuosina ollut melko passiivinen omien aloitteidensa suhteen. Yhtenä mahdollisena vastineena Venäjälle voisi olla sen saama lupaus Azerbaidzhanilta Kaspianmeren öljy- ja kaasuvarojen tulevaisuudesta. Tässä ratkaisussa Venäjällä tulisi olla hyötyjän rooli. Tällöin se saattaisi kyetä luopumaan yhdessä liittolaisensa Armenian kanssa joistain periaatteista ja osoittaa poliittista tahtoa Vuoristo-Karabahin alueen kehittämiseksi ja vakavasti otettavia ratkaisuehdotuksia. Samalla se saattaisi saavuttaa myös kansainvä-

²⁵ Alpo Juntunen on teoksessaan Venäjän Imperiumin paluu (2009) käsitellyt kattavasti Venäjän suurvaltapolitiikkaa ja sen uusia ”Putinilaisia” suuntaviivoja. Keskeinen viesti hänen mukaansa on se, että Venäjä pyrkii asevoimiensa modernisoinnilla ja entistä aloitteellisemmalla ulkopoliittikalla vaikuttamaan etupiiriinsä luettaviin valtioihin, jotta ne pysyisivät sen vaikutusvallan piirissä. Hänen mukaansa tavoitteena Putinin – Medvedevin linjalla on juuri vanhanmallisen Venäjän Imperiumin palauttaminen. Hänen mukaansa Venäjän johdon näkemys on se, että ”Venäjän Federaatio on Imperiumi, eikä se alistu muiden johdettavaksi.”

lisesti itselleen paremman aseman, jonka avulla se pystyisi mahdollisesti saamaan itselleen joitain muita etuja. Azerbaidzhanin näkökulmasta haasteellista on sen näkemys siitä, että koko konflikti ylipäättään on Venäjän syytä ja ylläpitämä. Edellä mainitusta syystä Venäjän täytyisi saavuttaa molempien osapuolien luottamus sen todelliseen sovitteluhalukkuuteen, jotta konfliktin ratkaiseminen sen välittämänä olisi mahdollinen.

Tästä näkökulmasta katsottuna Venäjän Etelä-Kaukasian alueelle kohdistuvan suurvaltapolitiikan suunnan tulisikin olla ennen kaikkea valtioiden kehitystä tukeva ja tällä tavalla keino hankkia tai säilyttää vaikutusvaltansa alueella. Liiallinen sanelupolitiikan käyttö ja perinteinen suurvaltapolitiikan keino, uhkailu, ei välttämättä johda sen toivomaan kehitykseen. Etelä-Kaukasian maiden osalta tässä onkin selkeä ongelma. Ne ovat nimittäin taloudellisesti, Azerbaidzhanian lukuun ottamatta, vielä liian hauraita selviämään yksinään ilman tukea. Erityisen haastava tilanne on Armenialla, koska sillä ei ole mittavia energiavaroja eikä suurta tuotantokykyä. Tästä syystä se on riippuvainen jostain suuremmasta liittolaisesta, joka tässä tapauksessa on Venäjä. Armenian suurin pelko onkin jäädä yksin, ilman liittolaisia²⁶. Ilman Venäjän tukea myös Vuoristo-Karabahin kysymyksen ratkaisu Armenialle edullisella tavalla vaikuttaa epätodennäköiseltä. Sen takia Armenia tarvitseekin kumppanin, joka Venäjän ohella voi olla esimerkiksi Nato tai EU, jotta se kykenee vaikuttamaan alueella uskottavasti Azerbaidzhanian ja sen liittolaisia, kuten Turkkiä vastaan.

5.5 Muiden konfliktien eskaloituminen ja seurannaisvaikutukset kansainvälisiin suhteisiin

Vuoristo-Karabahin tilanteen ratkaisuun saattaa vaikuttaa myös muiden tällä hetkellä käynnissä olevien konfliktien laajeneminen tai potentiaalisten, tällä hetkellä jäätyneiden, konfliktien eskaloituminen. Tällaisia ovat muun muassa etenkin Syyrian ja Libanonin konfliktien mahdollinen laajeneminen. Tämän lisäksi Iranin ja Israelin välillä jatkunut jännite saattaa purkautua aseellisenä yhteenotona. Venäjän suunnalta on otettava huomioon myös Pohjois-Kaukasian jatkuvasti akuutti ja räjähdysaltis tilanne. Näiden konfliktien puhkeaminen sodaksi saattaisi muuttaa alueella vallitsevia suhteita ja vaikuttaa konfliktin kehitykseen.

Merkittävin tekijä näissä kaikissa skenaarioissa on kansainvälisen yhteisön ja etenkin suurvaltojen reagointi mahdollisiin konflikteihin. Kansainvälisesti on todennäköistä, että minkä tahansa kriisin eskaloituessa, kansainvälinen yhteisö pyrkii tekemään siihen liittyen joko poliittisen tai sotilaallisen intervention. Tällaisessa tilanteessa koko yhteisön voiman tulisi olla organisaation tekemän päätöksen takana. Kokemukset ovat kuitenkin osoittaneet, että näin ei

²⁶ Kuten Giragosian (2012) on maininnut.

aina ole ollut. Tämä taas on johtanut erityisesti Yhdysvaltojen ja Venäjän väliseen ristiriitaan väliintulon tarpeellisuudesta ja myös puolen valinnasta. Tällaisessa tilanteessa voi olla mahdollista, että juuri suurvaltojen välinen vastakkainasettelu saattaa johtaa myös niiden liittolaisten välisiin kiistoihin. Näin ollen, koska Vuoristo-Karabahin alueen kiistassa ovat sekä Venäjän että Yhdysvaltojen liittolaiset, on mahdollista, että tällaisessa tilanteessa seurannaisvaikutukset näkyvät myös Etelä-Kaukasiassa.

Kaikkein haasteellisin skenaario Etelä-Kaukasian näkökulmasta saattaisikin olla laajan Lähi-idän konfliktin (Syyria, Iran, Israel, Libanon ja muut arabikansannousun konfliktit sekä Jemen) ja koko Kaukasian alueen konfliktien yhdistyminen. Tällöin myös Etelä-Kaukasiassa Vuoristo-Karabahin konflikti saattaisi joutua juuri suurvaltapolitiikan kannalta uuteen valoon ja uuden tarkastelun kohteeksi. Tällaisessa tilanteessa Armenian ja Azerbaidzhanin liittolaiset saattaisivat vetäytyä niiden tukemisesta, koska eivät mahdollisesti haluaisi sekaantua laajempaan koko Kaukasian ja Lähi-idän alueen konfliktiin. Tämä taas saattaisi johtaa näiden kahden valtion väliseen Vuoristo-Karabahiä koskevan kiistan uudelleen syttymiseen. Tämä voisi tapahtua ilman liittolaisten tukea, mikäli näiden mielenkiinto kohdistuisi samanaikaisesti johonkin toiseen, suurvaltapolitiittisesti ehkä keskeisempään konfliktiin. Tällaisessa tilanteessa saatettaisiin päätyä siis uuteen sotaan, jonka lopputulosta voidaan vain arvailla.

Keskeistä tässä on ymmärtää haastava kokonaisuus, jossa Armenia ja Azerbaidzhan sekä niiden välinen kiista Vuoristo-Karabahin hallinnasta ovat loppujen lopuksi vain yksi osa suurvaltojen välistä valtapolitiikkaa, vaikka se Etelä-Kaukasian ja erityisesti Vuoristo-Karabahin asukkaiden näkökulmasta vaikuttaakin huomattavasti laajemmalla kokonaisuudella.

5.6 Vuoristo-Karabahin alueen kahtiajako

Kaikkein radikaalein vaihtoehto ja jopa osin provokatiivinen näkökulma tilanteen kehittämiseksi on Vuoristo-Karabahin alueen kahtia jakaminen Armenian ja Azerbaidzhanin kesken. Alueesta voitaisiin luoda esimerkiksi Bosnian kaltainen jaettu alue, jonka kansalaisille voitaisiin myöntää Vuoristo-Karabahin kansalaisuus ja alueelle sijoitettaisiin YK:n rauhanturvajoukkoja ja tarkkailijoita. Tässä yhteydessä voitaisiin mahdollisesti tarkastella jopa aikaisemmin mainittua autonomiakysymystä. Vaikka alueen kahtiajako ja autonomian myöntäminen ovatkin kaksi eri asiaa, voitaisiin niitä tarkastella rinnakkaisina mahdollisuuksina. Tällöin myös kiistaa alueen oikeudellisesta asemasta voitaisiin tarkastella myös uudelleen. Mahdollinen vaihtoehto voisi olla myös se, että Vuoristo-Karabah kuuluisi alueena Azerbaidzhanille, mutta se olisi jaettu kahtia armenialaiseen puoleen ja azeripuoleen. Tällöin molempien maiden kansalaisilla olisi oma hallinnassaan oleva alue, jonka asemasta ei kuitenkaan tarvitsisi kiistellä.

Tämä vaihtoehto lienee täysin mahdollinen, mutta kuten aikaisempien vaihtoehtojen osalta on tullut ilmi, myös tämä edellyttäisi suurta joustoa molemmilta osapuolilta. Toteutuessaan tämä kahtiajako, mahdollisesti jopa autonomian kanssa, voisi mahdollistaa jo aikaisemmin mainitun yhteiskunnallisen muutoksen käynnistymisen, jossa kiistan osapuolien keskinäiset vastuut ja rajat olisivat yhdessä sovittuja.

Kaikista tässä luvussa esitetyistä vaihtoehdoista ei yksikään kehityspolku välttämättä tule toteutumaan. Mahdollista on, että konflikti jatkuu samanlaisena jääntyneenä yhä edelleen myös jatkossa. Todennäköistä ja toivottavaa kuitenkin on, että alueellinen ja yhteiskunnallinen kehitys alueella tulee toteutumaan. Muuttaako se mitään Vuoristo-Karabahin suhteen, on vielä ennenaikaista arvioida. Mikäli EU aktivoituu alueella yhä voimakkaammin jatkossa, saattaa se vaikuttaa positiivisesti konfliktista käytävien neuvotteluiden edistämisessä.

Loppujen lopuksi esitetyt kehityspolut ovat kaikki eräänlaista alueella käytävää shakkia, jossa jokainen osapuoli seuraa toisen tekemiä siirtoja ja pyrkii vastaamaan niihin itselleen edullisimmalla tavalla. Näin ollen konflikti saattaa kehittyä myös nykylähtökohdat huomioiden yllättäväänkin suuntaan. Mahdollista on myös se, että kehitys jatkossa tapahtuu joidenkin tässä luvussa kuvattujen kehitysvaihtoehtojen yhdistelmänä. Todennäköisimpänä vaihtoehtona voidaan kuitenkin pitää sellaista ratkaisua, jossa osallisina ovat jollain tavalla Armenia, Azerbaidzhan, Venäjä ja Turkki. Muiden tässä tutkimuksessa mainittujen toimijoiden vaikutus ei ainakaan toistaiseksi vaikuta riittävän voimakkaalta. Sen sijaan perinteinen liittolaiset ja viholliset asetelma lienee avainasemassa myös tämän konfliktin ratkaisua tai kehitystä tarkastellessa.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Etelä-Kaukasiassa vaikuttaisi olevan selkeä sisäänrakennettu geopoliittinen ja samalla erittäin monitahoinen ongelma. Alueen liittolaisuus- ja historiasuhteista johtuen on hyvin tavallista, että yksi positiivinen kehitysaskel yhdellä suunnalla aiheuttaa negatiivisten vastalauseiden aallon toisaalla. Tämä ketju on nähtävissä selvästi myös Vuoristo-Karabahin konfliktin ratkaisumahdollisuuksia tarkastellessa. Konfliktiin on haastavaa löytää ratkaisua, mikäli alueella vallitsee tilanne, jossa jokainen valtio pyrkii laajentamaan omaa tilaansa politiikan keinoin ja samalla vahvistamaan omaa asemaansa toisten kustannuksella. Etelä-Kaukasiassa näihin pyrkimyksiin vaikuttavat vielä myös kolmannet osapuolet. Tällainen perinteisen geopoliittikan näkemys alueiden hallinnan merkityksestä valtioiden välisen voiman mittarina vaikuttaa olevan hyvin tyypillinen juuri Etelä-Kaukasian tilassa, jossa heikompien valtioiden toimintaan vaikuttavat vielä mainitut kolmannet osapuolet.

Konfliktin ratkaisua ajatellen vaikuttaa tärkeältä, että Vuoristo-Karabahin kiistan osapuolet omien liittolaistensa kanssa pyrkisivät jatkossa keskittymään enemmän yhteistyöhön ja sitä kautta myös konfliktin ratkaisuun. Omien geopoliittisten päämäärien tavoittelu ja eräänlainen alueista käytävä kamppailu näkyvät kuitenkin alueella hyvin selkeästi. Tämä perinteinen geopoliittinen valtakamppailu tapahtuu kuitenkin tällä hetkellä poliittisen retoriikan ja uhkakuva-politiikan keinoin. Tätä kutsutaan muuttuvaksi geopoliitikaksi. Konfliktin ratkaisumahdollisuuksia pohdittaessa on todettava, että historian taakkana alueella edelleen voimakkaina valitsevat ennakkokäsitykset toisesta osapuolesta vaikeuttavat sovun löytämistä. Oletettavaa onkin, että konfliktin ratkaisu on ja tulee olemaan vaikea.

Geopoliittisesti ja ennen kaikkea historiallisesti tarkasteltuna on merkittävää muistaa, että Etelä-Kaukasian maiden entinen isäntävaltio Venäjä vaikuttaa edelleen alueella. Samalla se myös tahtomattaan osallistuu ainakin epäsuorasti myös Vuoristo-Karabahin konfliktin ratkaisuun. Venäjä katsoo yhä edelleen alueen kuuluvan omaan geopoliittiseen etupiiriinsä, eikä halua menettää asemaansa alueella. Venäjän toimintaa alueella tarkasteltaessa vaikuttaa kuitenkin siltä, että sen toimissa ja politiikassa Etelä-Kaukasiassa on kyse yksinkertaisesti vaikutusvallan ylläpidosta ja alueiden hallinnasta. Alue tulee myös jatkossa olemaan Venäjälle eräänlainen puskuri, jonka varaan se haluaa laskea oman sydänmaansa puolustuksen. Tämä saattaa olla etenkin Venäjälle jo historiallisista syistä niin tärkeä seikka, että se on valmis käyttämään myös poliittista tai sotilaallista voimaa alueella. Tällainen tapa käyttää konflikteja hyödyksi omien päämääriensä tavoittelussa voi toimia Venäjälle poliittisen toiminnan erityisluontona, jota on nimitetty juuri geopoliitikaksi. Entisenä alueen hallitsijana Venäjä käyttää edelleen ja todennäköisesti myös jatkossa omaa sijainnista ja liittolaisuhteista saatavaa voimaa hyväk-

seen omien Etelä-Kaukasian aluetta koskevien päämääriensä saavuttamiseksi.

Etelä-Kaukasian sijainti on strategisesti merkittävä. Se sijaitsee eri imperiumien, uskontojen ja kulttuurien risteyksessä, jossa eri kulttuurien ja valtioiden intressit ovat usein törmänneet. Tämä taas on johtanut alueen mosaiikin muotoutumiseen. Alueella on pyritty toteuttamaan erilaisia yhdistämisprojekteja, mutta ne ovat päättyneet epäonnistuneina tai ovat hajonneet ennemmin tai myöhemmin. Rajat ovat pitkällä aikaperspektiivillä säilyneet kutakuinkin ennallaan. Syitä tälle on ollut helppo löytää alueen monimuotoisuudesta ja edellä mainituista haasteista.

Alue on siis ollut aina geopoliittisesti haastava hallita ja yhdistää. Tämä näkyy myös Vuoristo-Karabahin konfliktissa. Vaikuttaa siltä, että juuri sen hallinnasta käytävä kamppailu näkyy kahden eri kulttuurin ja strategisten liittojen intressien törmäyksenä. Alue, jonka hallinnasta käydään kamppailua, on melko pieni, eikä sen hallinta tee yhdestäkään tässä tutkimuksessa mainitusta valtiosta koko Etelä-Kaukasian hallitsijaa. Konflikti vaikuttaakin olevan vain yksi tapa jatkaa alueella vallinnutta valtakamppailua.

Koko Etelä-Kaukasian aluetta tarkastellessa voidaan löytää eri perustein rakennettuja pienempiä kokonaisuuksia, mutta yhdessä nämä kaikki muodostavat yhden yhtenäisen Etelä-Kaukasian tilan. Nämä tämän tutkimuksen viitekehyksessä tarkastellut pienemmät tilat ovat rakentuneet eri perustein. Esimerkiksi Turkin ja Azerbaidzhanin välillä vallitsee selkeä uskonnollinen, kielellinen ja kulttuurinen tila. Tämän rajan toisella puolella on Armenia, joka on selvästi suljettu pois näiden kahden islamistisen valtion muodostamasta kokonaisuudesta. Näiden ulkopuolella kokonaisuuteen vaikuttavat muut tutkimuksessa käsitellyt toimijat. Venäjä pyrkii pääsemään osaksi koko tilaa, mutta vaikuttaa siltä, että sekä Armenia että Azerbaidzhan haluavat sulkea sen vaikutuksen pois. Vastaavasti sotilaallisesti ja poliittisesti muodostetussa tilassa Venäjä yhdessä Armenian kanssa muodostaa yhtä selkeän kokonaisuuden, kuin vastapuolella olevat Turkki ja Azerbaidzhan.

Tällä tavalla muodostettuja tiloja ja rajoja on siis helppo löytää ja muodostaa eri perusteilla koko Etelä-Kaukasian alueelta. Oleellista on juuri näiden rajojen ja eri tilojen muuttuminen eri tilanteen ja tarpeen mukaan. Mikä yhdessä tapauksessa on yhdistävä tekijä, saattaa vaihtua täysin poissulkeväksi tekijäksi toisessa suhteessa. Tällä tavoin Etelä-Kaukasian tilaa voidaan muokata ja tarkastella muuttuvan geopolitiikan ja puheella luotujen mielikuvien perusteella rakennetun kuvitteellisen maantieteen avulla. Vuoristo-Karabahin tilannetta ja konfliktin ratkaisumahdollisuuksia tarkasteltaessa on huomioitava, että juuri tällä tavoin luodut tilat saattavat muodostaa kokonaisuuden kannalta erittäin keskeisiä merkityksiä.

Yksi tällainen keskeinen tekijä Vuoristo-Karabahin osalta on sen etnisyys. Alue muodostaa yhdessä Armenian kanssa oman etnisen ja kulttuurisen tilansa. Tämän Vuoristo-Karabahin ja Armenian muodostaman tilan yhdistävä tekijä on siis etnisyys ja henkinen yhteenkuuluvuus. Muuttuvalle geopolitiikalle tyypillisesti tämän kokonaisuuden muodostamiseen tarvitaan yhtenäinen, kaikille samalla tavalla perusteltavissa oleva alue, rajat, kulttuuri ja mahdollisesti myös politiikka. Tällä tavoin alueen muodostaminen tapahtuu yhteisesti hyväksytyin keinoin. Vastakohtana edellä mainitulle liitolle muodostaa Azerbaidzhan ja sen ympärille luotu tila, jossa vallitsevat rakenteet poikkeavat Vuoristo-Karabahin ja Armenian muodostamasta tilasta. Nämä tilat voidaan erottaa selkeästi toisistaan ja hahmottaa nämä kokonaisuudet kamppailemassa Vuoristo-Karabahin tilasta. Tällöin kyseisessä kamppailussa on kyse kansainvälisesti tunnustetuista rajoista sekä valtion suvereniteetista.

Suvereniteetti ja edellä kuvattu dualistinen tarkastelu ovat keskeisiä Vuoristo-Karabahin tilanteen ymmärtämisen kannalta. Suvereniteettikysymyksen näkökulmasta voidaan löytää ainakin kolme erilaista asetelmaa. 1) Vuoristo-Karabahin alue on kiinteä ja kansainvälisesti tunnustettu osa Azerbaidzhanian, jonka suvereniteettia Armenian miehitys rikkoo. 2) Vuoristo-Karabah on julistautunut itsenäiseksi valtioksi ja sitä tulisi tarkastella omana kokonaisuutena ja 3) alue on armenialaisten miehittäminen ja sen hallinta kuuluu toistaiseksi siis Armenialle. Näin ollen Vuoristo-Karabahin kannalta oleellista onkin ehkä se, miten muut alueella vaikuttavat toimijat tulkitsevat alueen tilanteen ja aseman. Kansainvälinen oikeus on ilmoittanut kantansa ja alue itse on julistautunut itsenäiseksi. Silti sen asema on kiistelty ja kyseenalainen. Mahdollista konfliktin ratkaisua etsittäessä on kuitenkin välttämätöntä perehtyä myös suvereniteettikysymykseen ja huomioida nämä selkeät dualistiset vastakkainasettelut. Dualistinen näkemys ystävästä ja vihollisesta näyttäytyy tässä yhteydessä selkeämmin liittolaisen ja vastustajan nimityksin. Taustalla vaikuttavat kuitenkin Armenian ja Azerbaidzhanin vastakkaiset näkemykset alueen hallinnasta, eikä Vuoristo-Karabahin itsenäisyydelle ole ainakaan toistaiseksi nähtävissä tulevaisuutta.

Keskeistä Vuoristo-Karabahin konfliktin ratkaisemisen kannalta ja koko alueen tilanteen vakauttamiseksi olisi osapuolten välisen yhteistyön lisääminen, sitä kautta suhteiden kehittyminen ja luottamuksen rakentaminen. Alueen historia, kansojen luonne sekä syvällä asuva nationalismi ja omanarvontunto tekevät tästä kuitenkin vaikeaa. Tämän takia EU:n ja ETYJ:n rooli alueen konfliktin ratkaisussa ja kehityksessä voi olla ratkaiseva. EU voi omalla esimerkillään osoittaa Etelä-Kaukasian valtioille, että historiasta kumpuavat sisäiset ja alueelliset ristiriidat ovat ratkaistavissa ja yhtenäisyys voidaan saavuttaa. Historiaa ei voi muuttaa, mutta asennetta voi. Samalla alueen ristiriidat toimivat hyvänä varoittavana esimerkkinä Euroopan unionille negatiivisesta kehityksestä, joka saattaa saada alkunsa hyvinkin pienestä ilmiöstä. Toisaalta

EU organisaationa ei ole vielä välttämättä saavuttanut sellaista asemaa ja vaikutusvaltaa Etelä-Kaukasiassa, että sillä voisi olla ratkaisuun liittyvä keskeinen rooli.

Kokonaisuutta arvioitaessa vaikuttaa siltä, että konfliktin jatkuminen on ennen kaikkea Venäjän etujen mukaista. Tällöin tilanne jatkuisi siten, että molemmat konfliktin osapuolet säilyisivät edelleen sen vaikutuspiirissä ja tällä tavoin estettäisiin esimerkiksi Azerbaidzhanin siirtyminen jonkin toisen alueella vaikuttavan valtion (Turkki, Iran, jopa Yhdysvallat) vaikutuspiiriin. Pitkittämällä ratkaisua ja toimimalla ainakin näennäisesti aktiivisesti konfliktin välittäjänä, Venäjä kykenee säilyttämään vaikutusvaltansa Etelä-Kaukasiassa. Näin se pystyy säilyttämään erityisesti Armenian taloudellisen ja poliittisen riippuvaisuuden Venäjästä. Tällä tavalla se pystyy estämään Armenian ja Turkin suhteiden parantumisen ja vaikeuttamaan Turkin suhteita ja yhteyksiä Etelä-Kaukasiaan ja Keski-Aasiaan. Samalla Venäjän, Turkin ja myös osittain Iranin kamppailu alueen vaikutusvallasta säilyy.

Toisaalta, kuten tutkimuksessa tuli esiin, Venäjän etujen mukaista on myös konfliktin ratkaiseminen, jolloin alue on vakaampi ja edellytykset paremmalle taloudelliselle kehitykselle ovat olemassa. Venäjän kannalta on siis ainakin kaksi potentiaalista vaihtoehtoa. Tässä yhteydessä ei ole tarkoituksenmukaista pohtia niiden todennäköisyyksiä. Oleellista on huomata se, että vaikutusvallan voi saavuttaa monella eri tavalla.

Azerbaidzhanille konfliktin pitkittyminen tarjoaa mahdollisuuden vedota aiemmin kansainvälisiin YK:n päätöslauseelmiin, jossa se nähdään uhrina. Samalla Azerbaidzhanilla säilyy toiminnanvapaus kaikkien itselleen edullisiksi katsomiensa kumppaneiden kanssa. Tämä mahdollistaa esimerkiksi puolustusmateriaalihankinnat sekä Venäjältä että muilta kumppaneilta. Varsinainen sota ei kuitenkaan liene todennäköinen, sillä se aiheuttaisi alueen taloudelliselle kehitykselle suuria ongelmia ja tarkoittaisi käytännössä kaikkien tappiota.

Azerbaidzhan on ainakin virallisesti pyrkinyt hakemaan yhteistä konsensusta konfliktin ratkaisemiseksi. Vaikuttaa kuitenkin siltä, että tähän pääsemiseksi tarvittaisiin kuitenkin kompromisseja kaikilta osapuolilta, myös muilta, kuin Armenialta ja Azerbaidzhanilta. Joustoa vaaditaan myös juuri aiemmin mainitulta Venäjältä. Azerbaidzhanin viralliset kannanotot vaikuttavat kuitenkin vain puheilta, sillä myös sen täytyisi olla valmis osoittamaan joustoa ja yhteistyöhalukkuutta. Konfliktia tuskin tullaan ratkaisemaan seuraavien 10–15 vuoden kuluessa, mutta alueen poliittisen kehityksen kautta, mahdollisesti uuden johdon myötä voisi olla mahdollista saavuttaa alueellisia kehitysaskelaita myös tämän konfliktin ratkaisemiseksi. Tämä edellyttäisi siis lisääntyntä poliittista liikkumatilaa, entistä laaja-alaisempaa sovitteluhalukkuutta sekä konkreettisia ja toteuttamiskelpoisia ratkaisuesityksiä.

Kansainvälisen oikeuden näkökulmasta on selvää, että Vuoristo-Karabahin alue kuuluu Azerbaidzhanille ja sen pyrkimykset palauttaa alueellinen eheys ovat oikeutettuja. Mikäli alue päätyisi takaisin Azerbaidzhanin hallintaan, on tärkeää, että alueen armenialaisväestön oikeudet alueella taataan. Tällainen ratkaisu saattaisi kuitenkin vaikeuttaa konfliktin ratkaisun löytämistä, jopa pysyvästi. Yksi keskeinen kysymys onkin, pitäisikö kaikkien ulkopuolisten toimijoiden pysyä poissa alueen ja konfliktin ratkaisusta ja antaa azereiden ja armenialaisten ratkaista omat kiistansa itse? Mielenkiintoista olisikin seurata, voisiko olla se mahdollista ilman väkivaltaa ja uutta aseellista yhteenottoa. Alueen historia ja lähiaikojen tapahtumat huomioiden on todennäköistä, että osapuolien väliset suhteet ovat vielä liian tulehtuneet, jotta konflikti voisi olla ratkaistavissa lähitulevaisuudessa.

Todennäköistä on, että alueen nollasummapelit ja -politiikka jatkuu. Alueen keskeiset toimijat Venäjän johdolla jatkavat omaa keskinäistä kilpailuaan ja tavoittelevat omien tavoitteidensa mukaisia intressejä koko Etelä-Kaukasian alueella. Keskinäinen kilpailu vaikutusvallasta ja sitä kautta lähinnä taloudellisesta hyödystä Kaspianmeren alueella tulee jatkumaan ja vaikuttamaan alueen vakauteen. Tämä tulee vaikuttamaan myös Vuoristo-Karabahin konfliktin ratkaisemiseen. Ulkopuolisten toimijoiden keskinäinen yhteistyö saattaisi tuoda mahdollisuuksia Vuoristo-Karabahin tilanteen ratkaisemiseksi. Yhteistyön ja ulkopuolisen välittäjän kautta olisi mahdollista edistää Azerbaidzhanin ja Armenian välisten suhteiden kehittymistä ja konfliktin ratkaisun kannalta tärkeää luottamuksen kasvua. Suurvaltojen yhteistyö esimerkiksi KTSJ:n ja Naton välillä voisi olla yksi tapa luoda vakautta alueelle ja lähentää eri osapuolien intressejä.

Venäjän keskeinen rooli ratkaisun hakemisessa voisi toimia myös kansainväliselle yhteisölle positiivisena signaalina Venäjän yhteistyöhalukkuudesta. Todennäköistä kuitenkin on, että Venäjä tuskin tekee sitä vastikkeetta. Sen tavoitteena voikin olla esimerkiksi ainakin osittaisen viisumivapauden saaminen EU:n alueelle. Venäjän yhteistyöhalukkuutta lisäävänä tekijänä voi toimia myös sen tuore jäsenyys maailman kauppajärjestö WTO:ssa. Tämä voisi toimia sille yhtenä yhteistyömahdollisuutena, juuri tärkeän energiaviennin alueella. Keskeisestä roolistaan huolimatta vaikuttaa siltä, että Venäjä ei tule olemaan se ratkaiseva tekijä, joka pystyy löytämään ratkaisun konfliktiin. Tämä siitäkkin huolimatta, että Venäjä oman suurvaltidentiteettinsä mukaisesti luulee olevansa merkittävin ja myös haluaa olla voimakkain toimija alueella, jonka ääntä muiden on kuunneltava.

Lopputuloksena voidaan todeta, että halua Etelä-Kaukasian alueen yhtenäisyyden kehittämiseen ja Vuoristo-Karabahin konfliktin ratkaisuun löytynee kaikilta keskeisiltä osapuolilta. Voidaankin sanoa, että poliittinen ja periaatteellinen tahto alueen yhtenäisyyden kehittämisek-

si ja Vuoristo-Karabahin konfliktin ratkaisemiseksi on olemassa. Alueen valtioiden heikkoudet, liittolaisuudet ja haastava historia huomioiden on luonnollista, että kokonaisuuden kehittämiseksi ja poliittisen ilmapiirin parantamiseksi olisi alueen yhteistyön lisääntytävä. Tämän avulla mahdollistettaisiin myös muiden alueen ongelmien, kuten Vuoristo-Karabahin konfliktin ratkaiseminen.

Tahdosta huolimatta on selvää, että diplomatia alueella on vaikeaa ja poliittisesta halusta huolimatta ratkaisujen löytyminen on haastavaa. Ulkopuolisten toimijoiden vaikutus tulee vaikeuttamaan konsensuksen löytymistä, ilman jonkin tai kaikkien osapuolten joustoa. Poliittinen ilmapiiri ja historian luoma kansallinen poliittinen identiteetti vaikeuttavat kuitenkin tällä hetkellä konfliktin osapuolia ja niiden liittolaisia tyydyttävän ratkaisun löytymistä. Vaikuttaakin siltä, että taloudelliset tekijät sekä erityisesti energiakysymykset ovat todennäköisimpiä tekijöitä, jotka estävät uuden sodan syttymisen alueella.

Konfliktin ratkaisemiseksi ei ole nähtävissä yhtä ainoaa ratkaisuvaihtoehtoa. Sen ratkaiseminen ei tähän mennessä ole ollut mahdollista lähinnä osapuolten toisistaan eroavien näkemysten johdosta. Tähän ovat vaikuttaneet eniten historialliset seikat sekä ennen kaikkea erilaiset geopoliittiset näkemykset alueen statuksesta ja tilasta. Vaikuttaakin siltä, että konflikti ei ratkea suoraan Armenian ja Azerbaidzhanin välillä diplomaattisesti ilman ulkopuolista välittäjää. Konfliktin ratkaisu vaatii laajempaa yhteiskunnallista kehitystä, joka voisi edesauttaa alueen sisäänrakennettujen ongelmien ja samalla konfliktin ratkaisua. Ulkopuolisten toimijoiden vaikutus ja eräänlainen tilan ulkopuolisten toimijoiden pyrkimys rajojen uudelleen muodostamiseen Etelä-Kaukasian alueella on todennäköisesti vaikuttanut konfliktin ratkaisemattomuuteen.

Jatkossa todennäköisintä onkin, että Armenia ja Azerbaidzhan eivät ainakaan lähitulevaisuudessa pysty ratkaisemaan konfliktia keskenään ilman ulkopuolista välittäjää. Tutkimuksessa esille nousseet seikat huomioiden vaikuttaisi siltä, että konfliktin ratkaisu vaatii aikaa ja todennäköisesti myös uudenlaisen poliittisen ilmapiirin muodostumisen alueelle. Tässä tutkimuksessa on esitetty muutamia vaihtoehtoja, jotka voisivat olla mahdollisia kehityspolkuja konfliktin ratkaisuun liittyen. Keskeisessä roolissa konfliktin ratkaisemisen kannalta tulevat jatkossakin olemaan Armenian ja Azerbaidzhanin ohella Turkki ja Venäjä.

7 LOPUKSI

Vuoristo-Karabahin konfliktia on kutsuttu jäätyneeksi konfliktiksi. Konflikti itsessään ei ole jäänyt, vain yritykset sen ratkaisemiseksi ovat jäässä. Mahdollisuudet ja ehdotukset konfliktin ratkaisemiseksi ovat jo todennäköisesti olemassa. Todennäköistä onkin, että varsinaisia konfliktin osapuolien peräänkuuluttamia uusia ideoita ei enää synny, vaan mahdollinen molempien osapuolten hyväksyttävissä oleva ratkaisu löytynee jo olemassa olevista ehdotuksista tai niiden yhdistelmästä. Ratkaisua etsittäessä on olennaista huomioida tarve molemminpuolisen luottamuksen kasvulle, jonka avulla voitaisiin saavuttaa lisää sovitteluhalukkuutta ja ennen kaikkea joustoa molemmilta osapuolilta. Tilanne, jossa Azerbaidzhan jatkaa rikastumistaan öljyvaroillaan ja Armenia köyhtyy sekä eristäytyy voisi johtaa koko Etelä-Kaukasian alueen entistä syvempään kriisiytymiseen. Tähän on koko kansainvälisen yhteisön kiinnitettävä erityistä huomiota. Oleellista jatkon kannalta olisi myös se, että koko kansainvälisen yhteisön toiminta muun muassa konfliktien ratkaisemiseksi tekemiensä päätöslauselmien olisi jatkossa johdonmukaista.

Konfliktin ratkaisemisella voitaisiin todennäköisesti saavuttaa paljon koko alueen kehittämiseksi ja kansainvälisen turvallisuuden ja luottamuksen kehittämiseksi. Tällä kehityksellä olisi luonnollisesti positiivisia vaikutuksia myös eurooppalaiseen ja sitä kautta myös Suomen turvallisuuteen. Tästä syystä konfliktin ratkaiseminen on paitsi Azerbaidzhanin ja Armenian ja näiden liittolaisten, myös kansainvälisen yhteisön asia. Globaalin kokonaisturvallisuuden kannalta vaarallisin skenaario olisi, mikäli muut käynnissä olevat akuutit kriisit ja konfliktit eskaloituisivat samanaikaisesti Etelä-Kaukasian kanssa.

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, miksi Vuoristo-Karabahin konfliktia ei ole kyetty ratkaisemaan ja millaisia mahdollisia kehityspolkuja konfliktilla on lähitulevaisuudessa. Tutkimuksen lopputuloksena voidaan todeta, että konfliktin ratkaisuun liittyy hyvin voimakkaasti periaatteellisia kysymyksiä, jotka ovat kaikki sidoksissa toisiinsa. Konfliktin osapuolien lisäksi konfliktin ratkaisuun ja siitä käytäviin neuvotteluihin vaikuttavat myös useat muut tahot. Näiden intressit ovat kuitenkin lähes yhtä ristissä, kuin varsinaisten kiistan osapuolien, tosin eri syistä. Ainoa yhteinen näkemys on se, että Kaspiameren energiavarat on saatava hyödynnettyä. Eri mieltä ollaan myös siitä kuka niitä käyttää, sekä miten niitä käytetään ja kuljetetaan. Tämä liittyy koko Etelä-Kaukasian laajaan turvallisuustilanteeseen, mutta ei suoranaisesti vaikuta juuri Vuoristo-Karabahin konfliktiin. Konflikti on kuitenkin osa kaikkien alueella vaikuttavien toimijoiden peliä, jossa jokainen tahtoo säilyttää oman vaikutusvaltansa ja liittolaisensa.

Tutkimuksen lopputuloksena voidaan todeta, että esitettyjen näkemysten ja tilanteen perus-

teella konflikti tuskin ratkeaa lähitulevaisuudessa. Tässä tutkimuksessa on esitetty mahdollisia kehityspolkuja ja ne pohjautuvat eri osapuolten intresseistä ja ehdotuksista johdettuihin, erilaisiin asetelmiin. Oleellista kuitenkin on se, että näyttää siltä, että Armenia ja Azerbaidzhan eivät pysty ratkaisemaan konfliktia keskenään. Osapuolet eivät pysty neuvottelemaan keskenään ja aihetta kansainvälisissä organisaatioissa käsiteltäessä osapuolten lausunnot ovat ennalta kirjoitettuja ja toista kohtaan negatiivisia ja jopa uhmakkaita. Ratkaisua etsittäessä keskeiseen rooliin nousevat tutkimuksessa esille tuodut ulkopuoliset toimijat, joiden vaikutusvallan mittari myös tämän konfliktin mahdollinen ratkaisu saattaa olla.

Tutkimuksessa oli mielenkiintoista havaita, kuinka vastakkaisia asetelmia ja tilanteita Etelä-Kaukasian alueella on kyetty luomaan. Erityisen mielenkiintoista oli myös havaita se, että yhden mahdollisen kehityspolun kautta on mahdollista päästä taas useamman uuden kokonaisuuden, tilan äärelle. Tutkimuksen perusteella voidaan siis todeta, että konfliktin ratkaisu lyhyellä perspektiivillä vaikuttaa epätodennäköiseltä.

Tutkimuksen luotettavuuden kannalta on huomioitava, että lähteenä olleet seminaarit ja asiantuntijakeskustelut ovat omalla tavallaan subjektiivisia ja edustavat pääsääntöisesti kummankin osapuolen melko radikaalejakin näkemyksiä tilanteesta ja konfliktin ratkaisumahdollisuuksista. Tutkimuksessa onnistuttiin kuitenkin sekä varmentamaan että löytämään myös kritiikkiä erilaisille mielipiteille. Subjektiiviset näkemykset perustuvat kuitenkin aina yksittäisen henkilön mielipiteisiin, mutta edustavat ainakin jossain määrin myös kyseisen kansan tai valtion kantaa.

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa luotettavuuden arviointi ja aineiston analysointi limittyvät kiinteästi toisiinsa. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa luotettavuuden arviointia onkin pohdittava koko tutkimusprosessin ajan erilaisia ratkaisuja tehdessä. (Eskola & Suoranta 1999, 209.) Tutkimuksen luotettavuutta tarkastellaan yleensä kahden käsitteen kautta: reliabiliteetin ja validiteetin. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa reliabiliteetin osoittaminen on kuitenkin usein ongelmallista ja sen tarkastelu onkin usein helpompaa validiteetin kautta. Validiteetilla tarkoitetaan tieteellisten tutkimustulosten tarkkuutta eli sitä, miten hyvin tulokset vastaavat todellisuutta. Sisäisen validiteetin tarkastelussa arvioidaan sitä, kohdistuiko tutkimus juuri siihen mihin tutkija tarkoittikin sen kohdistuvan. Tutkijan vaikutus sisäiseen validiteettiin on suuri, sillä tuloksiin voivat vaikuttaa esimerkiksi tutkijan ennakkokäsitykset sekä aineiston keruussa ja analysoinnissa tapahtuvat virheet. Ulkoisella validiteetilla tarkoitetaan tutkimustulosten yleistettävyyttä ja niiden käyttökelpoisuuden arviointia. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa otanta on yleensä pieni, mikä mahdollistaa ilmiön ymmärtämisen varsin hyvin, mutta heikentää yleistettävyyttä. (Syrjälä & Numminen 1988, 136–137, 142–143.)

Tutkimuksessa saadut tulokset ja eri ihmisten ja tutkijoiden esittämät mielipiteet konfliktista ja sen kehitysnäkymistä eivät poista sitä faktaa, että tilanne Vuoristo-Karabahista käytävissä neuvotteluissa Armenian ja Azerbaidžhanin välillä on täysin lukossa. Aiheeseen perehtyneiden tutkijoiden esittämät mielipiteet tukevat tässä tutkimuksessa esitettyjä faktoja konfliktin monimutkaisuudesta ja vahvistavat myös molempien osapuolien esittämiä näkemyksiä. Aiheita on tutkittu melko paljon ja useat tutkimuslähteet osoittavat tilanteen olleen jo pitkään hyvin samankaltainen. Tästä näkökulmasta tarkasteluna tutkimuksen tuloksia voidaan pitää melko luotettavina, vaikka osa keskeisestä materiaalista perustuu eri ihmisten subjektiivisiin mielipiteisiin. Tämä osoittaa myös tämän tutkimuksen tulosten olevan varsin valideja. Tutkimuksessa esitetyt kehityspolut perustuvat tutkijoiden ja asiantuntijoiden kanssa käytyihin keskusteluihin ja niiden suunta on yhteneväinen aikaisempien tutkimusten ja raporttien kanssa. Kokonaisuutena voidaan todeta, että tutkimustulokset ovat varsin hyvin yleistettävissä, mikä lisää tutkimuksen validiteettia.

Tutkimuksen aiheesta olisi mielenkiintoista tehdä jatkotutkimusta, jossa perehdyttäisiin alueella vallitseviin keskinäisiin suhteisiin ja niiden taustoihin entistä syvällisemmin. Tämä tarkoittaisi alueen historian, kulttuurin ja poliittisten suhteiden laajempaa ja yksityiskohtaisempaa, mutta äärimmäisen mielenkiintoista tarkastelua. Yksi tutkimuksessa esille noussut kysymys oli juuri se, onko konfliktin ratkaiseminen puhtaasti Armenian ja Azerbaidžhanin välillä mahdollinen ilman välittäjää ja aseellista yhteenottoa? Jos on, olisi mielenkiintoista löytää juuri se kehityspolku, mikäli kyseessä ei ole mikään aikaisemmin tässä tutkimuksessa mainituista vaihtoehdoista.

Eryteisesti Venäjän politiikan ja toimien tarkastelu Etelä-Kaukasiaa kohtaan olisi hyvin mielenkiintoinen ja myös ajankohtainen teema jatkotutkimukselle. Yleisen konfliktien tutkimuksen ja tämän tutkimuksen kokonaiskuvan täydentämiseksi olisi mielenkiintoista ottaa tarkasteluun mukaan alueelta myös Georgian sisäiset konfliktit sekä mahdollisesti jopa Transnistrian konflikti Moldovassa. Kokonaisuutena nämä kaikki lienevät liian iso tutkimuskohde, mutta niitä voisi tarkastella esimerkiksi yksi konflikti kerrallaan, jonka jälkeen kokonaisuus saataisiin koottua yhden tutkimuksen avulla.

Yksi tämän tutkimuksen keskeisistä havainnoista liittyy juuri alueellisen kehityksen tärkeyteen. Alueellisen kehityksen mahdollisuuksia esimerkiksi infrastruktuurin sekä esimerkiksi energiapolitiikan osalta on tutkittu aiemmin. Yksi mielenkiintoinen jatkotutkimusaihe olisikin konfliktien sekä näiden alueellisen kehityksen tutkimusten yhdistäminen ja tällä tavoin strategisen kokonaiskuvan muodostaminen. Tämän tutkimuksen perusteella on kuitenkin selvää, että Vuoristo-Karabah on yksi pieni osa suurvaltojen välistä kamppailua. Tässä kamppailussa

kyse on ennen kaikkea taloudellisista eli energiapoliittisista kysymyksistä, mutta yhtä paljon myös vaikutusvallasta ja kansainvälisestä statuksesta.

Aikaisempien tutkimusten kanssa yhteneväisistä tutkimustuloksista huolimatta on muistettava, että tulevaisuuden ennustaminen etenkin Etelä-Kaukasiassa on haastavaa. Tutkimuksessa esitetyt kehityspolut voisivat toimia jatkossa tietynlaisina suuntaviivoina, joiden avulla konfliktin ratkaisua ja alueen tilanteen kehitystä voidaan arvioida. Tutkimuksessa esitetyt kehityspolut ovat melko laajoja kokonaisuuksia ja tarkastelevat Vuoristo-Karabahia kokonaisuutena. Tarkasteltaessa pelkästään konfliktia sotilaallisesta näkökulmasta, voidaan nähdä kolme eri vaihtoehtoa. 1) sota Armenian ja Azerbaidzhanin välillä, 2) alueellinen sota Vuoristo-Karabahissa tai 3) muu rajoitettu sotilaallinen toiminta, kuten laukaustenvaihdot. Näistä todennäköisin lienee nykyisen kaltainen jäänyt tilanne, jossa välikohtaukset ja syyttely edelleen jatkuvat. Todennäköistä siis on, että konfliktia ratkaisevaa kehitystä ei kuitenkaan tapahdu eikä konfliktia todennäköisesti ratkaista.

LÄHTEET

Ayunts, A. 2012. *Current Format of Negotiations over Nagorno-Karabakh Conflict: Perspectives from Armenia and Nagorno-Karabakh*. Caucasus Edition, Journal of conflict transformation. 1.4.2012. <http://caucasusedition.net/analysis/current-format-of-negotiations-over-nagorno-karabakh-conflict-perspectives-from-armenia-and-nagorno-karabakh/> [katsottu 24.3.2013.].

Babajan, D. 2012. *Casus belli: если Азербайджан ударит по аэропорту Степанакерта – Давид Бабаян*. 5.11.12. <http://www.tert.am/ru/news/2012/11/05/stepanakert-airport/> [katsottu 24.3.2013.].

BBC. 2012. BBC News Regions and territories: *Nagorno-Karabakh*. http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/country_profiles/3658938.stm [katsottu 20.3.2013].

CIA World Factbook. 2013. *Middle East, Azerbaidzhan*. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/aj.html> [katsottu 25.3.2013.].

Clowes, E.W. 2011. *Russia on the edge*. Imagined geographies and post-soviet identity. Cornell University Press. Ithaca.

Council of Europe. 2003. *Background paper on the Nagorno-Karabakh conflict*. Seminar on youth and conflicts – Strasbourg, 31 March – 2 April 2003. http://www.coe.int/t/e/com/files/events/2003-04-Youth-conflicts/Nagorno_conflict.asp [katsottu 23.3.2013].

de Waal, Thomas. 2010. *The Caucasus: An Introduction*. Oxford University Press. New York.

Dugin, A. 1997. *Osnovy Geopolitiki. Geopolititseshkoje budushee Rossii*. Moskva. Arktogeja.

Eskola, J. & Suoranta, J. 1999. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä. Gummerrus.

Euroopan komissio. 2009. *Idänsuhteet tiivistyvät*. 8.5.2009. http://ec.europa.eu/news/external_relations/090508_fi.htm [katsottu 19.3.2013].

ETYJ. 2013. Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestö. *Report of the OSCE Minsk Group Co-Chairs' Field Assessment Mission to the Occupied Territories of Azerbaijan Surrounding Nagorno-Karabakh*. <http://www.osce.org/mg/documents> [katsottu 24.3.2013].

ETYJ:n Minskin Ryhmä. 2013. <http://www.osce.org/mg> [katsottu 24.3.2013].

Giragosian, R. 2011. *Armenia's National Security: External threats, Domestic challenges*. Teoksessa: A. Jafalian. 2011. *Reassessing Security in the South Caucasus: Regional Conflicts and Transformation*. Ashgate Publishing, Ltd. s.47–64.

Giragosian, R. 2012. Tohtori, Director, Regional studies Institute. (Jerevan). *"The South Caucasus beyond borders, boundaries and division lines: Conflicts, cooperation and Development*. Aleksanteri-Instituutin seminaari 31.10.2012.

Global Finland. 2011. *Armenia ja Azerbaidzhan kiistelevät Vuoristo-Karabahin alueesta*. <http://global.finland.fi/Public/default.aspx?contentid=141966> [katsottu 20.3.2013].

Global security. 2011. *102nd Military base*. <http://www.globalsecurity.org/military/world/russia/102-military-base.htm> [katsottu 21.3.2013].

Gordadze, T. 2011. *Georgia – Russia Conflict in August 2008: War as a continuation in politics*. Teoksessa: A. Jafalian. 2011. *Reassessing Security in the South Caucasus: Regional Conflicts and Transformation*. Ashgate Publishing, Ltd. s.11–31.

Harle, V. & Moision, S. 2003. *Muuttuva Geopolitiikka*. Teoksessa V. Harle. & S. Moision. *Muuttuva Geopolitiikka*. Gaudeamus. Helsinki. s. 7–16.

Hasanov, A. 2012. Azerbaidzhanin varapääministeri ”*Armenia - Azerbaidzhan, Vuoristo-Karabah – konflikti ja sen seuraukset*”. Ulkopoliittisen instituutin seminaari 7.11.2012 ”Vuoristo-Karabah–Jäätynyt Konflikti?”

Hasanova, S. 2012. Azerbaidzhanin varatalousministeri ”*Azerbaidzhanin taloudellinen kehitys ja perspektiivit*”. Ulkopoliittisen instituutin seminaari 7.11.2012 ”Vuoristo-Karabah–Jäätynyt Konflikti?”

Heinäluoma, E. 2012. Eduskunnan puhemies. Ulkopoliittisen instituutin seminaari 7.11.2012 ”Vuoristo-Karabah–Jäätynyt Konflikti?”

Helanterä, A. & Tynkkynen, V-P. 2003. *Maantieteelle Venäjä ei voi mitään*. Ajatus-kirjat. Gummerus. Jyväskylä.

Hirsjärvi, S. 2010. *Tieteelliselle tutkimustyölle asetetut vaatimukset*. Teoksessa S. Hirsjärvi, P. Remes & P. Sajavaara. Tutki ja kirjoita.2010. Helsinki: Tammi. s.18–27.

Hunter, S. 2004. *Islam in Russia*. The Politics Of Identity and Security. Center for Strategic and International studies. M.E.Sharpe. New York.

Huttunen, T. *Venäläisen kulttuurin semiotiikka: keskusta ja periferia* <www.helsinki.fi/venaja/e-materiaali/mosaiikki/> [Katsottu 26.3.2012].

IMF. 2012. *International Monetary Fund. Executive Board Concludes 2011 Article IV Consultation with Azerbaijan*. Public Information Notice (PIN) No. 12/2. January 18, 2012. <http://www.imf.org/external/np/sec/pn/2012/pn1202.htm> [katsottu 21.3.2013].

IMF. 2013. *International Monetary Fund. Statement at the Conclusion of the IMF's 2013 Article IV Consultation Mission to Azerbaijan*. Press Release No. 13/71. March 12, 2013. <http://www.imf.org/external/np/sec/pr/2013/pr1371.htm> [katsottu 21.3.2013].

Iskandaryan, A. 2012. Tohtori, Director, Caucasus Institute. (Jerevan). ”*The South Caucasus beyond borders, boundaries and division lines: Conflicts, cooperation and Development*. Aleksanteri-Instituutin seminaari 31.10.2012.

- Juntunen, A. 2003. *Itään vai länteen. Venäjän vaihtoehdot. Ajatus-kirjat*. Gummerus. Jyväskylä.
- Juntunen, A. 2009. *Venäjän Imperiumin paluu*. Edita Prima. Helsinki.
- Kadzhijev, K.C. 2001. *Geopolitika Kavkaza*. Moskva.
- Kirkinen, H. 2000. *Venäjän historia*. Otava. Helsinki.
- Kruger, H. 2010. *The Nagorno-Karabakh conflict. A Legal analysis*. Springer – Verlag Berlin Heidelberg.
- Лотман, Ю. Успенский, Б. *Роль дуальных моделей в динамике русской культуры (до конца XVIII века)* Семиотика Истории. Семиотика культуры. <krotov.info/history/18/1/uspen_10.htm> [Katsottu 26.3.2012].
- Марш, Р. 2007. *Россия и Запад в исторической перспективе*. В книге Россия и Запад в начале нового тысячелетия. Отв.ред. А.Ю. Большакова. Российская Академия Наук. Москва. Наука, 11–39.
- Moisio, S. 2003. *Geopolitiikan viisi olemusta*. Teoksessa V. Harle, & S. Moisio. 2003. *Muuttuva Geopolitiikka*. Gaudeamus. Helsinki. s. 17–35.
- Nichol, J. 2009. *Armenia, Azerbaijan, and Georgia: Political Developments and Implications for U.S. interests*. Congressional Research service. 9.4.2009.
- Niemeläinen, J. 2012. *Unkari kompastui Vuoristo-Karabahiin*. Helsingin sanomat (HS). <http://www.hs.fi/paivanlehti/#ulkomaat/Unkari+kompastui+Vuoristo-Karabahiin/a1346990256777> [katsottu 3.1.2013].
- Nygren, B. 2008. *The Rebuilding of Greater Russia: Putin's Foreign Policy Towards the CIS*. Routledge. New York.
- Palonkorpi, M. 2012. Tutkija, Helsingin yliopiston Aleksanteri-instituutti. ”*Konfliktit entisen Neuvostoliiton alueella*”. Ulkopoliittisen instituutin seminaari 7.11.2012 ”Vuoristo-Karabah–Jäätynyt Konflikti?”
- Pashayeva, G. 2009. *The Nagorno Karabakh Conflict in the aftermath of the Russia-Georgia war*. Turkish Policy Quarterly, Volume 8 Number 4. <http://turkishpolicy.com/images/stories/2009-04-tpq/55-69.pdf> , [katsottu 23.1.2013]
- Pashayeva, G. 2012. Tohtori, Deputy director of the Center for Strategic studies. (Baku). ”*The South Caucasus beyond borders, boundaries and division lines: Conflicts, cooperation and Development*. Aleksanteri-Instituutin seminaari 31.10.2012.
- Peimani, H. 2009. *Conflict and security in Central Asia and the Caucasus*. Greenwood publishing group. ABC-CLIO, LLC.

- Petersen, A. 2011. *The World Island: Eurasian Geopolitics and the Fate of the West*. ABC-CLIO. Greenwood Publishing.
- Pourchot, G. 2008. *Eurasia rising: Democracy and Independence in the Post-Soviet Space*. Westport CT: Praeger Security International.
- Rau, J. 2008. *Nagorno-Karabakh Conflict between Armenia and Azerbaidzhan: A Brief Historical Outline*. Berlin Verlag Dr. Köster.
- Rawshandil, J. 2011. *Iran, Israel, and the United States: Regime Security Vs. Political Legitimacy*. ABC-CLIO, LLC. Santa Barbara.
- Ria Novosti. 2013. *Russia, Armenia Agree to Set up Joint Defense Enterprises*. 31.1.2013. http://en.rian.ru/military_news/20130131/179138896.html , [katsottu 18.3.2013].
- Rondeli, A. 2012. Tohtori, President of the Georgian Foundation For Strategic and international studies. *"The South Caucasus beyond borders, boundaries and division lines: Conflicts, cooperation and Development*. Aleksanteri-Instituutin seminaari 31.10.2012.
- Russia today. 2013. *Aiming high: Russia, Kazakhstan agree on joint air defense system*. 30.1.2013. <http://rt.com/politics/russia-kazakhstan-agreement-us-missile-defense-059/> . [katsottu 18.3.2013].
- Sadri. H. A. 2010. *Global security watch. The Caucasus states*. Praeger. ABC-CLIO, LLC
- Saharov, A. <http://www.bvahan.com/armenianway/aw/eng/haji-petros/Impostors.htm>
- Seppälä, S. 2011. *Armenian kansanmurhan perintö*. Like Kustannus Oy. Helsinki. Otavan kirjapaino Oy, Keuruu.
- Schwartz, L. 2008. *Introduction to "Imagining Geography through Interactive Visual Media*. University of Texas at Austin. Published in *Aether – the journal of media geography* <130.166.124.2/~aether/pdf/volume_02/introduction.pdf> [Katsottu 26.3.2012].
- Smith, J. 2012. Professori, Karelian Institute. *"The South Caucasus beyond borders, boundaries and division lines: Conflicts, cooperation and Development*. Aleksanteri-Instituutin seminaari 31.10.2012.
- Suleiman, E. 2012. Kansanedustaja, Azerbaidzhanin parlamentti. Ulkopoliittisen instituutin seminaari 7.11.2012 *"Vuoristo-Karabah–Jäätynyt Konflikti?"*
- Syrjälä, L. & Numminen, M. 1988. *Tapaustutkimus kasvatustieteessä*. Oulun Yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia 51.
- Talvitie, H. 2012. Suurlähettiläs, entinen EU:n erityislähettiläs Etelä-Kaukasiassa *"Vuoristo-Karabah – eurooppalainen näkökulma"*. Ulkopoliittisen instituutin seminaari 7.11.2012 *"Vuoristo-Karabah–Jäätynyt Konflikti?"*

The Military Balance. 2013. The International Institute for Strategic Studies. London.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2003. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. 1–2. painos. Jyväskylä. Gummerrus kirjapaino Oy.

Tynkkynen, V-P. 2012. *Venäjä energia- ja ympäristösuurvaltana*. Luentokurssi HY. 02/2012.

Tölölyan, K. 2000. *Elites and Institutions in the Armenian Transnation*. Teoksessa, *Diaspora: A Journal of Transnational studies*. Volume 9, Number 1. Spring 2000. s. 107 - 136.

Upadhyay, D. 2012. *CSTO emerging as an alternative to NATO*. 10.1.2012. http://indrus.in/articles/2012/01/10/csto_emerging_as_an_alternative_to_nato_14134.html , [katsottu 18.3.2013].

Walker, P. 2002. *Eastern Europe, Russia and Central Asia 2002*. 2nd edition. Europe publication 2001. Emerald Group Publishing Limited.

YK:n turvallisuusneuvosto. 1993. *United Nations Security Council Resolutions. Resolutions adopted by the Security Council in 1993*. <http://www.un.org/en/sc/documents/resolutions/1993.shtml> [katsottu 24.3.2013.].